

BRH Riječ

Broj 67/68
travanj 2024.



glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

matica hrvatska
OGRANAK WIESBADEN

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

Hrvatska kulturna zajednica -
Ogranak Matice Hrvatske
u Wiesbadenu - XXXIV Sabor

Riječ u Europskom tjednu
2023.

Nagrada povjesničaru Luki
Iliću za knjigu o Matiji Vlačiću

Europawochen 2023

Održati tradiciju i narodne
običaje

Vlačić nas povezuje

Tesla mythos

IN MEMORIAM:

Slaven Ljiljanić



Marko Marulić, kolaž 2014. Arhiva redakcije



Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden - Vorstand 2024.



Ibrahim Kızılgöz

21. Februar um 23:53 · 🌐

Danke für die Einladung zur Vorstandssitzung. Vorbildliche Jahreshauptversammlung des Kroatischen Kulturvereins Wiesbaden [Hrvatska kulturna zajednica](#). Im Rahmen des Internationalen Tages der Muttersprache wurde vor den Vorstandswahlen ein sehr lehrreicher literarischer Austausch gehalten. Der Verein hat neue Impulse und Visionen gewinnen können.

Ich wünsche den wiedergewählten und neuen Vorstandsmitgliedern ein glückliches Händchen bei ihrem Engagement. Als Ausländerbeirat unterstützen wir Migrantenselbstorganisationen bei ihren Anliegen, weil wir überzeugt sind; starke Migrantenselbstorganisationen bedeutet starke Stadtgesellschaften 🍌🍌🍌

[#demokratiestärken](#) [#stadtgesellschaft](#) [#wiesbaden](#)

UVODNA RIJEČ

Dragi članovi i prijatelji Hrvatske kulturne zajednice /Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu (HKZ/OMH-Wi), pred Vama se nalazi novi - 67/68 dvobroj Riječi. Na samome početku, već tradicionalno, Pozdravnu riječ čitateljima uputio je predsjednik Vijeća stranaca grada Wiesbadena **Ibrahim Kizilgöz**.



I ovaj je dvobroj, zahvaljujući predanom radu članova i vanjskih suradnika, tematski i sadržajno tradicionalno bogat. Na 84 stranice objavljujemo 36 priloga, uključujući i ilustracije koje je pripremila desetak suradnika, članova i prijatelja Zajednice. HKZ/OMH-Wi predstavlja časopis Riječ broj 67/68, u ponedjeljak 22. travnja 2024. godine, u povodu Međunarodnoga dana knjige i autorskih prava. Zapisnik ovogodišnjeg 24. Sabora HKZ/OMH-Wi donosimo u ovom broju časopisa Riječ.

Članovi novoizabranog predsjedništva čine tradicionalno i uredništvo časopisa Riječ. (Str. 74)

U okviru programa 33. Godišnje skupštine Hrvatske kulturne zajednice - Ogranka Matice hrvatske Wiesbaden (HKZ/OMH-Wiesbaden) u nedjelju, 12. ožujka 2023. godine u Domu kardinala Kuharića, Wiesbaden, predstavljena je knjiga **Moj prijatelj Stefan Zweig / Mein Freund Stefan Zweig**, Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu / Unbekannte Briefe Josip Kosors an Stefan Zweig. (Str. 4)

Suradnica naše Riječi, novinarka **Aleksandra Brnetić** predstavlja prvi lektorat hrvatskoga jezika u Njemačkoj kao rezultat međunarodne suradnje Sveučilišta u Zagrebu sa Sveučilištem u Regensburgu, uz sudjelovanje Leibnizova instituta za istraživanje istočne i jugoistočne Europe. (Str. 21)

Tekst: Vlačić nas povezuje - prikazuje svečano otkrivanje spomen-ploče Matiji Vlačiću Iliriku u Regensburgu. (Str. 35)

Sajam knjiga u Frankfurtu svake je godine važan predmet interesa HKZWi i njezinih suradnika, A kao novina Sajma knjiga u Frankfurtu, predstavljeno je djelo autorice **Alde Bremer: Tesla oder die Vollendung der Kreise**. (Str. 30)

Ivica Košak, urednik

Inhaltsverzeichnis/KAZALO

1. Naslovnica, Marko Marulić,	I
2. <i>Ibrahim Kızılgöz</i> , Grüßwort.....	II
3. Uvodna riječ.....	1
4. Inhaltsverzeichnis/KAZALO.....	2
5. IMPRESSUM	2
6. <i>Ivica Košak</i> : Promocija posebnog izdanja časopisa RIJEČ	3
7. Predstavljanje knjige: <i>MOJ PRIJATELJ STEFAN ZWEIG – Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu</i>	4
8. Novi broj časopisa Riječ br. 65/66.....	6
9. U Leipzigu nagrađena hrvatska autorica.....	8
10. Riječ u <i>Europskom tjednu</i> 2023.	10
11. <i>Ivica Košak</i> : Nagrada povjesničaru Luki Iliću za knjigu o Matiji Vlačiću	11
12. <i>Europawochen</i> 2023.....	14
13. <i>Ivica Košak</i> : Ljetna je fešta krenula.....	17
14. <i>Ivica Košak</i> : Suradnja hrvatskog i njemačkog sveučilišta.....	19
15. <i>Aleksandra Brnetić</i> : U Regensburgu prvi lektorat hrvatskoga jezika u Njemačkoj	21
16. <i>Ivica Košak</i> : Zajedno u raznolikosti	25
17. <i>Ivica Košak</i> : Saće od riječi.....	27
18. Novine na Sajmu knjiga u Frankfurtu 2023.....	29
19. <i>Julia Enkelmann</i> : Präsentation des Buches, Tesla oder die Vollendung der Kreise.....	30
20. Održati tradiciju i narodne običaje.....	32
21. Bilješka o susretu u subotu 11.11. 2023. godine - <i>Martinje</i> ..	33
22. Gedenktafel für Matthias Flacius Illyricus in Regensburg enthüllt.....	34
23. <i>Aleksandra Brnetić</i> : Vlačić nas povezuje.....	35
24. <i>Elvis Orbanić</i> : Prezentacija knjige, Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika	38
25. <i>Ivica Košak</i> : Povodom <i>Međunarodnog dana materinskog jezika 2024</i>	42
26. <i>Ilić, Angela</i> : Identitäten in regionalen Zentren der Habsburgermonarchie 1867–1918.....	44
27. <i>Helena Mamić, Ivica Košak</i> : Interkulturalni projekt kao hrvatski doprinos integraciji migranata	45
28. <i>Ivica Košak</i> : Nacionalizam i rasizam.....	47
29. <i>Goran Krnić</i> : Kroatistika u Njemačkoj, između Bologne i Leipziga.....	51
30. <i>Josip Matešić</i> : O mogućnosti studiranja kroatistike.....	57
31. <i>Ivica Košak</i> : Tesla mythos.....	58
32. <i>Ivica Košak</i> : Huang Po i učenje o prenošenju duha.....	70
33. <i>Ibrahim Kızılgöz</i> : Protokoll der XXXIII Mitgliederversamm- lung der <i>Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V.</i> Wiesbaden 2023.....	74
34. IN MEMORIAM: Slaven Ljiljanić.....	80
35. <i>Predsjedništvo Kulturne zajednice 2023. godine</i>	III
36. Spomenik pisca <i>Marka Marulića</i>	IV

IMPRESSUM



glasnik Hrvatske kulturne Zajednice -
Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden

DAS WORT

Mitteilungsblatt der Kroatischen
Kulturgemeinschaft e.V.

Vol. XXXIII, Nr. 67/68, Wiesbaden,
MMXXIV

Adresa / Adresse:

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
c/o Ivica Košak, Ernst Töpfer-Str. 4,
65510 Idstein

Tel: +49 6126 8145,

E-Mail: info@hkz-wi.de

<http://www.rjec.hkz-wi.de>

Nakladnik / Verleger:

Hrvatska kulturna zajednica e.V.
Wiesbaden

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

V.I.S.d.P.: Ivica Košak,

Ernst Töpfer-Str. 4, D-65510 Idstein

E-Mail: ivica.kosak@online.de

Glavni urednik / Redaktionsleitung

Ivica Košak

Članovi redakcije / Redaktionsmitglieder

Ivica Košak, Angela Ilić, Jela Šare, Rina

Milković, Jasminka Odrlić, Nina Pavić,

Ljubica Turić, Marina Beroš

Suradnici / Mitarbeiter

Aleksandra Brnetić, Marijana Erstić, Luka

Ilić, Goran Krnić, Julia Enkelmann, Tihomir

Glowatzky

Graphik Design / Layout

Ivica Košak

Tisak / Druck

bis500druck

Ziegelhüttenweg 4

D-98693 Ilmenau

Rukopisi se ne vraćaju. Za sadržaj napisa
odgovaraju autori. Uredništvo se kao i
izdavač ne mora nužno slagati s mišljenjem
autora.

Für nicht angeforderte Manuskripte
übernehmen wir keine Haftung und senden
diese aus Zeit- und Kostengründen nicht
zurück. Für den Inhalt der Beiträge
zeichnen die Autoren verantwortlich, auch
spiegeln diese nicht immer unbedingt die
Meinung der Redaktion wider.

Vertrieb:

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

Oglasi / Anzeigen:

1/1S: 100 €, 1/2 S: 50 €, 1/4 S: 25 €,

1/8 S: 13 €

Oglas u boji – dvostruka cijena.

Farbdruck - das Doppelte

des Preises für S/W Druck

Banka / Bankverbindung:

Wiesbadener Volksbank e.G. Wiesbaden

Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

IBAN: DE3051090000021280500

BIC: WIBADE5WXXX

RIJEČ ISSN 2196 6109





PREDSTAVLJANJE POSEBNOG IZDANJA ČASOPISA RIJEČ

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden predstavila je na novogodišnjem susretu posebno izdanje časopisa Riječ.

Wiesbaden/Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden organizirala je novogodišnji susret Zajednice u subotu, 21. siječnja 2023. Godine, u Dvorani kardinala Kuharića (Hrvatska župa u Wiesbadenu) Holsteinstraße 14a, 65187 Wiesbaden, s početkom u 19:00 sati. U pozivu za ovaj novogodišnji susret koji je potpisao Ilica Košak, predsjednik Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, između ostalog stoji: *Veseli nas da Vam/Ti možemo predstaviti, a u kojemu prenosimo tekst iz Monografije hrvatske župe (uz desetak novinskih članaka o radu naše Zajednice) iz Wiesbadena. Pozivamo Vas da pored izvješća o radu naše Zajednice predstavite Vaše ideje, prijedloge i projekte za budući rad. Naravno, budite slobodni i iznesite i Vašu ocjenu dosadašnjeg rada.*¹

U najavi za veljaču ove godine stoji predstavljanje časopisa **Spiegelungen Nr. 2.22** koji izdaje *Društvo za kulturu i povijest Nijemaca u Jugoistočnoj Europi*.

Fokus broja 2.22 je posvećeni predstavljanju arhiva, zbirki i relevantnih digitalizacijskih i istraživačkih projekata u Hrvatskoj: Zbog svoje bogate, često burne povijesti, mnoge regije koje danas čine Republiku Hrvatsku susrele su se s njemačkim jezikom i kulturom. Kao posljedica habsburške vladavine, njemačke okupacije tijekom Drugog svjetskog rata ili utjecaja stanovnika njemačkoga govornog područja, njemački, austrijski, njemačko-židovski i njemačko-jezični tragovi mogu se vidjeti i danas u mnogim regijama i gradovima. Primjerak časopisa bio je izložen na susretu 21. siječnja. Pored naše Riječi i časopisa Spiegelungen Nr. 2.22, 2013.

Na susretu 21. siječnja izložena su i djela: *Iseljenišтво: vodič kroz fondove i zbirke Hrvatskog arhiva* autorice dr. Vlatke Lemić iz Zagreba, *Monografija hrvatske župe u Wiesbadenu* koju je uredila sr. Gordana Davidović.

Kao posebna vrstu kulturnog sjećanja predstavljena je knjiga; *Mala povijest njemačke književnosti / Kleine Geschichte der deutschen Literatur* – prof. dr. Viktora Žmegaća i dr.

<https://hrvatski-glas-berlin.eu/?p=222916>

Posted on Januar 20, 2023

¹ <http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/RIJEC%20Izbor%202022%20web.pdf>



NOVA KNJIGA NA SKUPŠTINI

MOJ PRIJATELJ STEFAN ZWEIG – Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu

Wiesbaden, 12. ožujka 2023. godine. U okviru programa 33. Godišnje skupštine Hrvatske kulturne zajednice – Ogranka Matice hrvatske Wiesbaden (HKZ/OMH-Wiesbaden) u nedjelju, 12. ožujka u Domu kardinala Kuharića, Wiesbaden, predstavljena je knjiga *Moj prijatelj Stefan Zweig / Mein Freund Stefan Zweig*, *Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu / Unbekannte Briefe Josip Kosors an Stefan Zweig*.

Knjigu je predstavio prevoditelj **Tihomir Glowatzky** iz Bamberga.

U djelu *Moj prijatelj Stefan Zweig* objavljena su posve nepoznata i dosad ni u jednom stručnom hrvatskom izvoru spomenuta pisma hrvatskog književnika Josipa Kosora glasovitom austrijskom piscu Stefanu Zweigu. Pisma su otkrivena tijekom 2020. godine, u sveučilišnoj knjižnici u saveznoj državi New York, gdje je Zweig boravio nakon bijega iz nacističke Austrije.

Zweig je sačuvao 111 pisama i razglednica, uglavnom pisama, koji su nastajali od 1909. do 1938., u godinama kada je Kosor boravio u Beču i Njemačkoj, sve do Zweigove emigracije. Pisana su na njemačkom jeziku, s teško čitljivim Kosorovim rukopisom, koji se prevoditelj Tihomir Glowatzky uz stručnu konzultaciju s izvornim govornicima njemačkoga jezika ipak uspio odgonetnuti. Glowatzky istaknuo je kako je nekim pismima mogao pročitati samo naslov te dodao kako se za pomoć morao obrati muzejskim stručnjacima koji se bave odgonetanjem i čitanjem nečitljivih rukopisa.

U pismima, koja se čitaju kao dnevnik, velik je raspon informacija i Kosorovih dojmova o radu na dramama, njegovim boravcima u Berlinu, Beču i Münchenu, Parizu, Petrogradu i Londonu o odnosu sa umjetničkim krugovima u Hrvatskoj, a ponajviše o njegovu odnosu sa Zweigom koji mu je bio mentor i mecena. Pisma pokazuju kako je Kosor bio u toku europskih umjetničkih zbivanja u vrijeme pojave avangarde i moderne književnosti kao ni jedan hrvatski pisac u to vrijeme. On piše o suradnji sa suvremenima Blanchardom, Stanislavskim, Bahrom i Przybyszewskim – vodećim intelektualcima toga doba. U ovom radu koji je izdala Matica hrvatska kao posebno, dvojezično izdanje utvrđeno je ono što



se tek nagađalo u studiju hrvatske književne povijesti: Zweig i Kosor bili su jedno vrijeme veoma bliski prijatelji. Stefan Zweig je bitno pomogao Kosoru u pisanju i plasmanu njegovih djela na njemačkom govornom području. Sada je jasno, a prije objavljivanja ovih pisama to se nije moglo znati, da su se dopisivali gotovo punih 30 godina, a možda i duže, sve dok Zweig nije otišao u Brazil. – Rekao je Glowatzky.

Pisama nam govore kako je Kosor odlučio uspjeti u dobrovoljnoj emigraciji u koju je krenuo gotovo kao pustolov. Njegovi ciljevi su bili vrlo visoko postavljeni, nije ga zanimalo neko malo provincijsko, amatersko kazalište poput onih u Domovini, gdje nije ni bio prihvaćen, htio je odmah do velikih zemaljskih kazališta Münchena, Frankfurta, Beča... Kosor je tražio od Zweiga, da ga zastupa i zagovara te poveže s dramaturzima i redateljima. A možemo pretpostavi da su njegov temperament i izgled bili novost u sluga pokoran Beču, koji nije bio navikao ni očekivao takvu pojavu s juga K.u.K. monarhije.

Josip Kosor rođen je u Trbounju kraj Drniša 1879., a umro u Dubrovniku 1961. U književnosti se javio pripovijetkama, a najveći doprinos hrvatskoj književnosti dao je kao dramatičar. Napisao je više

drama, među kojima Požar strasti i Maske na paragrafima.

Ovogodišnji Sabor HKZ/OMH-Wiesbaden ujedno je predstavljao i obilježavanje 160-te godišnjice rada Matice hrvatske. Za tu priliku Tihomir Glowatzky je prenio pozdrave predsjednika Matice, Mire Gavrana i uručio primjerak knjige *Moj prijatelj Stefan Zweig* za fond knjižnice HKZ/OMH-Wiesbaden. Knjiga je objavljena na hrvatskom i njemačkom jeziku, opremljena je s 85 crno-bijelih ilustracija, predgovorom priređivača Ivica Matičevića i napomenom prevoditelja Tihomira Glowatzkoga. Knjiga će biti izložena na Svjetskom sajmu knjiga u Frankfurtu 2023. Godine.

Predstavljeno u Ogranku Matice hrvatske u Wiesbadenu

Ivica Košak

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=224123>



NOVI BROJ ČASOPISA RIJEČ

Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden (HKZ/OMH-Wi) organizirala je javnu tribinu povodom SVJETSKOG DANA KNJIGE I AUTORSKIH PRAVA i promociju časopisa RIJEČ / DAS WORT Nr. 65/66, u nedjelju 23. travnja 2023. godine u 20:00 sati na video konferenciji (ZOOM): <https://t1p.de/hkz-susret>

RIJEČ broj 65/66

I dvobroj 65/66 za 2023. godinu je zahvaljujući predanom radu članova i vanjskih suradnika, tematski i sadržajno tradicionalno bogat. Na 80 stranica objavljeno je 28 priloga, uključujući i ilustracije koje su pripremili suradnici, članovi i prijatelji Zajednice.

HKZ/OMH-Wi predstavila je časopis Riječ broj 63/64, u nedjelju 20. veljače 2022. godine, u povodu Međunarodnog dana materinskoga jezika.

Zapisnik prošlogodišnjeg (2023.) XXXIII Sabora HKZ/OMH-Wi prikazan je u Riječi na str. 68-72. Aktivnosti Zajednice predstavljeni su i u časopisu Matica broj 3, u izdanju Hrvatske matice iseljenika u Zagrebu 2022. godine (str. 7-8).

Tihomir Glowatzky predstavio je u povodu Svjetskog dana knjige 2022. godine Miru Gavrana, hrvatskog pisca, dramatičara i predsjednika Matice hrvatske (str. 10-20).



Na javnoj tribini u gradskoj vijećnici Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden predstavila je *Europsku prijestolnicu kulture 2022: Novi Sad* (str. 21-27).

Do sada su predstavljani gradovi, prijestolnice kulture: Riga/Latvija¹ i Rijeka/Croatia². *Izgradnja kulturnih mostova* – glasilo je moto iz Novog Sada.

Kulturna zajednica predstavlja ne samo važnu ulogu mostova u povijesti, već ih i dalje razvija.

Taj moto *Europske prijestolnice Novog Sada 2022.* godine: Četiri nova mosta predstavlja program koji se, između ostalog, zalaže za ljubav, nadu, dugu, migracije i budućnost Europe.

Predavanje o povijesti i kulturi Europske prijestolnice kulture u 2022. godini održala je docentica dr. **Angela Ilić**.

Na hrvatskom štandu Sajma knjiga u Frankfurtu, HKZ/OMH-Wiesbaden predstavila je u subotu, 22. Listopada 2022. godine, izbor književnih radova, predstavljenih u časopisu Riječ broj 63/64. Predstavljeno je i djelo *Mala povijest njemačke književnosti / Kleine*

Geschichte der deutschen Literatur – zagrebačkog germaniste prof. dr. **Viktora Žmegača** koji je u toj knjizi, detaljno prikupio povijest njemačke književnosti od početaka oko 750. godine do danas. Predstavljanje ovog djela iznijeto je u spomen preminulom autoru.³ U organizaciji HKZ / Ogranka MH Wiesbaden dr. Habil.

Angela Ilić predstavila je 10. veljače 2023. novi tematski broj časopisa Spiegelungen⁴ koji izdaje *Institut za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe* na Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu.

U okviru online promocije pod naslovom *Arhivi u Hrvatskoj – arhivi za mene?* govorilo se ne samo o konceptu tematskog broja časopisa *Spiegelungen* kao i o različitim člancima, nego u razgovoru s predsjednicom ICARUS Hrvatske i voditeljicom Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. **Vlatkom Lemić** i o raznim digitalnim arhivskim portalima i projektima, koji su pristupačni ne samo znanstvenicima, nego svim korisnicima iz cijeloga svijeta, a neka od njih omogućavaju i aktivno sudjelovanje svih.⁵

Ivica Košak

¹ http://www.hkz-wi.de/web_de/JOIK_2014/index.html

² <http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home/europawoche/kulturhauptstadt-europas-rijeka-2020.html>

³ <https://hrvatski-glas-berlin.eu/?p=219787>

⁴ Časopis *Spiegelungen*, koji često sadrži članke vezane za Hrvatsku, izlazi dvaput godišnje, a svi brojevi koji su stariji od godinu dana, nalaze se u potpunosti pristupačni na web stranici <https://spiegelungen.net/>

⁵ Snimak promocije može se pogledati pod: <https://www.youtube.com/watch?v=ytLpE4kCsPc>

U LEIPZIGU NAGRAĐENA HRVATSKA AUTORICA

Nagrada Europske unije za književnost dodijeljena je Martini Vidaić, za roman "Stjenice".



Leipzig, petak 28.04. 2023./ Nagrada Europske unije za književnost (EUPL) dodijeljena je u petak na svečanosti na Sajmu knjiga u Leipzigu Martini Vidaić iz Hrvatske za roman Stjenice.

Nagrada Europske unije za književnost (EUPL), koju podržava program Kreativna Europa Europske unije, godišnja je inicijativa za odavanje priznanja najboljim piscima fikcije u usponu u Europi. Nagrada ima za cilj staviti u središte pozornosti kreativnost i raznoliko bogatstvo europske suvremene književnosti u području fikcije, promicati kruženje književnosti unutar Europe i potaknuti veći interes za nenacionalna književna djela. Radovi odabranih pobjednika promoviraju se u nadi da će doprijeti do šire i međunarodne publike te dotaknuti čitatelje izvan nacionalnih i jezičnih granica.

Martina Vidaić (37) diplomirala je hrvatski jezik i književnost i dobitnica je triju državnih nagrada za poeziju. Piše i prozu, a posljednja knjiga joj je roman Stjenice, objavljen u studenom 2021. (izdavač: Naklada Ljevak).

Godine 2011. dobila je nagradu Goran, namijenjenu pjesnicima do tridesete godine života, za rukopis zbirke koja je krajem iste godine izdana pod naslovom Era gmazova. Krajem 2016. izašla joj je druga knjiga poezije, Tamni čovjek Birger, koja je u listopadu 2017. ušla u finale nagrade Janko Polić Kamov. Pojedinačne pjesme prevedene su joj na nekoliko europskih jezika (engleski, makedonski, rumunjski, talijanski, mađarski, slovenski, njemački, slovački). Pjesme su joj također objavljene u antologiji mlađeg pjesništva Hrvatska mlada lirika 2014. (HDP, 2014., uredio M. Pogačar), u hrvatsko-rumunjskoj antologiji mlađeg pjesništva Ritualul omului fericit – 18 poeti croati tineri (Tracus Arte, 2017., uredio B. Oblučar) te u relevantnim književnim časopisima (Quorum, Relations, Sarajevske sveske, Zadarska smotra) i izborima. Od godine 2015. sudjeluje u međunarodnom projektu Versopolis koji okuplja jedanaest uglednih pjesničkih festivala u cilju promocije perspektivnih europskih pjesnika putem prijevoda i gostovanja. Za zbirku pjesama Mehanika peluda 2019. godine dodijeljena joj je nagrada Ivan Goran Kovačić za najbolju pjesničku knjigu.

Cilj Nagrade Europske unije za književnost (EUPL) je staviti u središte pozornosti kreativnost i raznoliko bogatstvo europske suvremene književnosti u području fikcije, promicati kruženje književnosti unutar Europe i potaknuti veći interes za nenacionalna književna djela. Nagradni natječaj otvoren je za 41 zemlju koja je trenutno uključena u program Kreativna Europa. Svake godine nacionalne organizacije u trećini zemalja sudionica nominiraju potencijalne pobjedničke romane, što omogućuje da sve zemlje i jezična područja budu zastupljena tijekom trogodišnjeg ciklusa. Nagradu financira program Kreativna Europa Europske unije, čiji je cilj postizanje tri glavna cilja: promicanje prekogranične mobilnosti onih koji rade u kulturnom sektoru, poticanje transnacionalne cirkulacije kulturnih i umjetničkih proizvoda i poticanje interkulturalnog dijaloga.



Nagrada za književnost odaje priznanje piscima fikcije u usponu iz EU-a i šire te skreće pozornost na europsko kulturno i jezično nasljeđe. Nagrada ima za cilj promicanje prekogranične mobilnosti onih koji rade u kulturnom sektoru, poticanje transnacionalne cirkulacije kulturnih i umjetničkih proizvoda te poticanje međukulturalnog dijaloga. U ovogodišnjem izdanju EUPL-a sudjelovalo je trinaest zemalja: Armenija, Hrvatska, Cipar, Češka, Estonija, Finska, Francuska, Kosovo, Lihtenštajn, Luksemburg, Crna Gora, Poljska i Švedska. Nacionalni žiriji odabrali su 13 nacionalnih kandidata, dok je o pobjedniku i pet posebnih priznanja odlučio sedmeročlani europski žiri stručnjaka za književnost.

Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden poziva na javnu tribunu povodom Europskog tjedna u srijedu, 10. svibnja 2023. godine u Holsteinstraße 15a, 65187 Wiesbaden, s početkom u 18:00 sati. Na dnevnom redu bit će predstavljanje časopisa Riječ broj 65/66, osvrt na događanja na Sajmu knjiga u Leipzigu te dodjela nagrade Europske unije za književnost. Najnoviji broj časopisa Riječ/Das Wort ima za cilj potaknuti

migrante na rad, unaprijediti proces kulturne i društvene modernizacije u Europi. Susret koji će se održati u živo bit će dostupan i kao videokonferencija na ZOOM-u: <https://t1p.de/hkz-susret>

Ivica Košak



“RIJEČ” U EUROPSKOM TJEDNU 2023.



Wiesbaden: *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu* organizira i poziva na predstavljanje časopisa “Riječ” broj 65/66 i povodom *Europskog tjedna 2023.*, na susret, sastanak, tribinu, u srijedu, 10. svibnja 2023. godine, u Dvorani kardinala Kuharića (Hrvatska župa u Wiesbadenu) Holsteinstraße 15a, 65187 Wiesbaden, s početkom u 18:00 sati.

Susretje održan uživo bio je dostupan i putem ZOOM-a <https://t1p.de/hkz-susret>

Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu organizira ovaj susret i u povodu *Europskog tjedna 2023.* godine.

Deset je godina od pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji. Jedni su oduševljeni, drugi misle da smo još jednom odlutali u maglu... Ipak, htjeli to ili ne, Europa je naša sudbina, bila je to od trenutka kada smo prešli rijeku Dravu i rimskim se cestama spustili do Jadranskoga mora, ostali zadivljeni antičkom civilizacijom i kleknuli pred križem. Ideja Europe, maglovito prisutna još od vremena drevnih Grka, kada ju je utjelovio mit o otmici kćeri feničkoga kralja Agenora, dobila je čvrste konture u vrijeme renesanse. Erazmo Roterdamski i Thomas Moore vjerovali

su u njezino jedinstvo, Marko Marulić lamentirao je nad neslogom europskih vladara, Bernardin Frankopan zazivao je njezinu pomoć u obrani „predziđa kršćanstva“; Miroslav Krleža grozio se nad njom 1933. godine, a Stefan Zweig umro je u izgnanstvu od tuge za njom. Nesavršena, nedovršena, nejednaka, Europa je još uvijek projekt u nastajanju i potrebna joj je pomoć.

Cilj je ove tribine, kojom *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu* obilježava Europski tjedan i desetu obljetnicu pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji, da potakne dijalog o političkoj organizaciji Europe i hrvatskim iskustvima tijekom protekloga desetljeća, ali i o temeljima na kojima se zasniva jedinstvo europske kulture, bez čega ne bi bilo osjećaja zajedničke sudbine koju dijelimo s drugim europskim narodima. Vjerujemo da Europa nije samo politički savez – takav savez uvijek je nepostojan – već prije svega duhovni organizam koji raste i razvija se; oboje su danas ugroženi (epidemija, rat, emigracije, ideološke podjele, klimatske promjene).

Ima li Europa dovoljno snage – i ambicije – da se othrvla starim i novim demonima i da nastavi biti nositeljica humanističkih i prosvjetiteljskih vrijednosti koje su stoljećima oblikovale njezinu kulturu? Može li, na tragu svoga bogatog iskustva, biti uzor za svijet sutrašnjice, ili će zaboraviti na sebe i utopiti se u globalnoj kulturi istovjetnog, ovisnoj o diktatu financijskih tržišta, stopama rasta i umjetnoj inteligenciji? Jedno je sigurno: ako ne želimo biti ostavljeni postrani kao puki promatrači, i mi moramo sudjelovati u dijalogu o europskoj prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Samo ćemo tako biti spremni za iskušenja koja nas čekaju. Već 180 godina na braniku hrvatske kulture i njezinih europskih vrijednosti, uvjereni da nikada tijekom naše duge povijesti nismo bili samo promatrači, *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu* poziva na nastavak davno započetog dijaloga.

Ivica Košak

NAGRADA POVJESNIČARU LUKI ILIĆU ZA KNJIGU O MATIJI VLAČIĆU

Luka Ilić dobitnik nagrade Jaroslav Šidak na ovogodišnjem Kliofestu



U Zagrebu je od 16. do 19. svibnja 2023. održan Festival povijesti Kliofest 2023.

Festival povijesti – Kliofest godišnja je manifestacija posvećena popularizaciji povijesne znanosti i srodnih struka. Prvi Kliofest održan je u Zagrebu 2014. godine. Nazvan je prema antičkoj grčkoj muzi Klio, zaštitnici povijesti. Prvi je Kliofest održan u lipnju 2014. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Nagrada Jaroslav Šidak inozemnom povjesničaru za 2023. godinu dodijeljena je dr. sc. LUKI ILIĆU za značajan doprinos istraživanjima i predavanjima o hrvatskoj povijesti u inozemstvu.

Luka Ilić član je Hrvatske kulturne zajednice / Ogranak Matice Hrvatske u Wiesbadenu.

Luka Ilić, rođen je 1969. godine u Karlovcu, međunarodno je etablirani povjesničar protestantizma i teolog, koji se nakon magisterija u Amsterdamu i doktorata na Evangeličkom (luteranskom) fakultetu u Philadelphiji nastanio u Njemačkoj. Ondje je od 2010. do 2014. bio znanstveni suradnik na Leibnizovu institutu za europsku povijest u Mainzu, a otada radi kao župnik evangeličko-luteranske crkve u Württembergu.

Znanstvena literatura o Matiji Vlačiću Iliriku na hrvatskome jeziku obogaćena je 2022. godine prijevodom Ilićeve knjige Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika – proces radikalizacije u Flaciusovoj misli, izvorno objavljene na engleskom jeziku (Theologian of Sin and Grace: The Process of Radicalization in the Theology of Matthias Flacius Illyricus).

Hrvatsko izdanje ponešto je prerađeno i prošireno u odnosu na izvornik, tj. dodana je i novija literatura i neke dodatne spoznaje o Vlačiću i reformaciji. Knjigu je objavio Teološki fakultet Matija Vlačić Ilirik u Zagrebu u svojoj ediciji Folia Protestantica Croatica. Riječ je o intelektualnoj biografiji u kojoj Ilić prati ideje i misli Matije Vlačića Ilirika i studiozno ih proučava u kontekstu njegovog životopisa. Rezultat je znanstveno utemeljeno i uzbudljivo štivo gdje čitatelj ima priliku upoznati se s Vlačićevim teološkom i filozofskom mišlju i opusom njegovog stvaralaštva, a istovremeno i s njegovim obiteljskim životom i akademskom kao i crkvenom karijerom. Ovaj pristup poznat i kao History of Ideas je ono što ovu knjigu čini drugačijom i postavlja je u sam vrh suvremene hrvatske historiografske literature ranoga novovjekovlja. Ilić u knjizi koristi pojam radikalizacije kako bi analizirao način na koji je odnos Matije Vlačića Ilirika prema duhovnim i svjetovnim autoritetima njegova vremena bio ključno određen aktualnom crkveno-političkom situacijom, pri čemu je presudnu ulogu odigrala i mreža njegovih kontakata, oštro podijeljenih između suradnika i pristalica s jedne strane te kritičara i teoloških protivnika s druge. Za pisanje ove knjige dr. Ilić je pohodio brojne knjižnice i arhive diljem svijeta, prelistavao tomove građe i čitao brojne studije. Samo bibliografija obuhvaća više od 50 gusto ispisanih stranica izvora, a autor se obilno služio i do sada neobjavljenim rukopisima i pismima.

Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice Hrvatske u Wiesbadenu objavila je recenziju engleskog izdanja knjige Theologian of Sin and Grace: The Process of Radicalization in the Theology of Matthias



Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti
Društvo za hrvatsku povjesnicu

NAGRADA

„Jaroslav Šidak“

za značajan doprinos istraživanjima
i predavanjima o hrvatskoj povijesti u inozemstvu

dr. sc. Luka Ilić

prof. dr. sc. Damir Agičić
predsjednik Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti

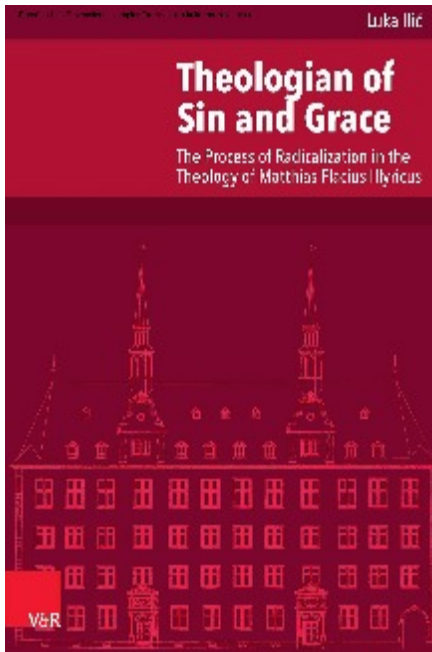
prof. dr. sc. Željko Holjevac
predsjednik Društva za hrvatsku povjesnicu

U Zagrebu, 19. svibnja 2023.



Flacius Illyricus u časopisu Riječ broj 47 za 2015. godinu¹. Hrvatsko izdanje predstavljeno je u Riječi broj 62/63 za 2022. godinu².

Vlačićev monumentalan opus, kao i razvoj njegove teološke radikalizacije, tvrdi Ilić, – nije bio do danas rekonstruiran primjenom kronološkog pristupa i stoga ovaj rad predstavlja doprinos poznavanju tog teologa ispitivanjem njegovog života i mapiranjem njegovog teološkog razvoja kao dvaju usko isprepletenih i interaktivnih područja.



Dr. Ilić se posebno bavio Vlačićevim naukom o grijehu i poimanjem Božje milosti koja mu je bila od temeljne važnosti, jer je samo ona mogla biti kontrapunkt potpunoj čovjekovoj iskvarenosti. Samo milošću Božjom, a ne činjenjem dobrih djela (što dakako nije loše, ali nije dovoljno), ljudi mogu dobiti spas i tako zaslužiti novi život. A da se ne radi samo o vrijednoj teološkoj baštini, duhovnom nasljeđu koje nema poveznicu sa suvremenosti, najbolje svjedoči primjer koji nam je ponudio dr. Ilić: Hans Christoph von Hasse i njegov bratić, čuveni njemački teolog Dietrich Bonhoeffer, istražujući u kakvom su odnosu »status confessiones« i sloboda Crkve (pitanja kojima se intenzivno bavio i Vlačić) poslužili su se Ilirikovim idejama u raspravama koje su zaokupljale njemačke kršćane 30-ih godina minulog stoljeća, dakle u vrijeme kada su nacisti jurišali i na koncu osvojili vlast. I upravo na tragu Vlačića su zaključili: »status confessiones« obvezuje na beskompromisan otpor. Iako Von Hasse nije izravno spominjao nacistički režim, njegovi su tekstovi, svima je to bilo jasno, bili upozorenje vjernicima što i kako postupiti s novom i opasnom rasističkom i antisemitskom

ideološkom pošasti. Bonhoeffer je čak doslovno citirao Vlačića, povlačeći paralelu s tada aktualnom njemačkom situacijom: u zemlji u kojoj zavedeni puk zaboravlja izvorni nauk Crkve u korist lažnog nauka, izgubio je istinsku kršćansku orijentaciju. Dakako, Hitler se ubrzo, i to drastično (o)svetio svima koji su se usudili makar i indirektno kritizirati njegov režim, ne sluteći da su njemački teolozi inspiraciju pronalazili upravo u teologiji jednog Slavena.³

Na koncu možemo zaključiti: djelo Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika značajan je doprinos ne samo dubljem i boljem razumijevanju svekolikog stvaralaštva velikog Istranina, već nam zorno ilustrira i koliko je to nasljeđe još uvijek živo i aktualno. Ilić je obavio velik, titanski, ali ujedno i pionirski istraživački rad s kojim se, i to s pravom, svrstao među intelektualce od formata od kojih možemo očekivati nove radove, slične, visoke kvalitete.

Program Kliofesta financijski podržavaju: Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, Ministarstvo kulture RH, Grad Zagreb, Udruga za zaštitu prava nakladnika ZANA.

Ivica Košak

¹ Ivica Košak, Theologie der Sünde und Gnade: Der Radikalisierungsprozess in der Theologie von Matthias Flacius Illyricus, Riječ broj 47, Wiesbaden 2015. godine str. 60-64. http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2047_web.pdf

² Jaroslav Pecnik: Luka Ilić, Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika, Riječ broj 63/64, Wiesbaden 2022. godine str. 66-69. http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2063_64.pdf

³ ibid



BUDUĆNOST TREBA SJEĆANJE I TOLERANTAN SUŽIVOT

Može li pristupanje EU stabilizirati regiju?

Bad Homburg, Wiesbaden/ Dana 26. svibnja 2023. u Bad Homburgu održan je *Europski prijem pokrajine Hessen*.

Ministrica europskih poslova Lucia Puttrich pokrenula je 2015. godišnji Europski prijem u Hessenu. Raspravljalo se o ključnoj temi, multiplikatori i donositelji odluka iz politike, poslovanja, znanosti, kulture i civilnog društva.

Nazočni su pozvani na razmjenu ideja i susreta. RH je predstavljao generalni konzul Vedran Konjevod. Ispred Hrvatske kulturne zajednice e.V. skupu je nazočio Ivica Košak, predsjednik Ogranka Matice Hrvatske u Wiesbadenu.

U kontekstu ruske agresije (rata) na Ukrajinu, osjećamo koliko je važna ujedinjena i snažna Europska unija, naglasila je ministrica Puttrich. Perspektiva zapadnog Balkana u EU jedan je od prioriteta europske politike pokrajinske vlade u Hessenu. Jedan od primjera za to je višestruka suradnja s Autonomnom pokrajinom Vojvodinom u Srbiji, najnovijim regionalnim partnerstvom njemačke pokrajine Hessen. Mladi u regiji vide proces priključenja EU kao obećanje bolje budućnosti u svojim matičnim zemljama. Bilo bi dobro da EU ne prokocka povjerenje mlade generacije.

Na prijemu u povodu Europskih tjedana, ministrica europskih poslova Lucia Puttrich istaknula je važnost procesa pristupanja EU zemljama zapadnog Balkana. EU može posredovati na terenu i doprinijeti prekograničnim rješenjima i perspektivama.

Christian Schmidt, visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu je kao gost izvijestio o svojim iskustvima.

Gospodin Schmidt je pozdravio u publici autoricu Mirsadu Simchen-Kahrimanović, čije djelo *Lauf, Mädchen, Lauf!* (Bježi, djevojko, trči) nedavno izašlo iz tiska (2022.)¹

Christian Schmidt je napisao pogovor za njemačko izdanje.

¹Mirsada Simchen-Kahrimanović: *Lauf, Mädchen, lauf! Mein Dorf in Bosnien, der Krieg und mein neues Leben. Die anrührende Biografie einer Geflüchteten und ein Plädoyer für Toleranz zwischen Völkern und Religionen*, wbg Theiss in Wissenschaftliche Buchgesellschaft (wbg); 1. Edition (22. Juli 2022)

BJEŽI, DJEVOJKO, TRČI (Lauf, Mädchen, Lauf!)



U knjizi gospođe Simchen-Kahrimanović predstavljen je Balkanski sukob iz perspektive svjedoka. Jedva osvijetljen Balkanski sukob opisan je iz perspektive žrtve.

I kada je 2016. godine u Wiesbadenu predstavljena knjiga autorice Bojane Meandžija, Trči, ne čekaj me..., rat je izgledao daleko. Završen i prošao, davno. Prisutan jedino kao trauma koja se više neće ponoviti. Njemačko izdanje te knjige² iz 2021. godine dočekano je dijelom hrvatske publike kao neželjeno podsjećanje na zla vremena. A onda se rasplamsao rat u Ukrajini. Oživio sjećanja svih ratova i povratio traumu. Ne samo kao duševnu bol nego i prijetnju. *Neizdrživo je*, rekao je Christian Schmidt, *da se ratni zločinci slave kao heroji!*

Budućnost treba sjećanje i tolerantan suživot među različitim religijama.

Bježi, djevojko, bježi! vrlo su osobni i emotivni memoari Mirsade Simchen-Kahrimanović, To je životna priča koja daje hrabrost kroz svoju postojanost i knjiga koja zaboravljeni rat na Balkanu vraća u javnu svijest.

Mirsada Simchen – Kahrimanović, rođena je 1979. godine u Kozaruši kod Prijedora u Bosni i Hercegovini. Njezino zaštićeno djetinjstvo naglo je završilo 1992. godine kada su Jugoslavenska narodna armija i

Vojska Srbije napale njezin rodni grad Kozarac. Nakon ubojstva oca bila je zatočena s majkom i sestrom u koncentracijskom logoru Trnopolje. Tamo je bila žrtva stravičnog fizičkog i psihičkog terora i svjedočila seksualnom zlostavljanju zatočenih žena od strane čuvara logora i srpskih vojnika. Na kraju je uspjela pobjeći u Njemačku. Na temelju svojih dnevnčkih zapisa, odlučila je gotovo tri desetljeća kasnije zapisati svoja stravična iskustva tijekom građanskog rata u knjigu. Ovom publikacijom želi posebno pokazati mladima koliko je važno zauzeti se za miran suživot.

Mirsada danas živi i radi u Njemačkoj. Unatoč, ili možda zbog brutalnih iskustava, nikada nije prestala vjerovati u dobro u ljudima i aktivno uzimati budućnost u svoje ruke s optimizmom i samopouzdanjem. Svakodnevno njihovo ponašanje karakterizira dobročinstvo, koje se očituje kroz snažnu želju za pravdom i društvenom predanošću u njihovom okruženju.

U svojoj autobiografiji pripovijeda o toj traumi iz djetinjstva i daje primjere za razumijevanje i mir:

– *Suvremeni svjedok govori: Biografija snažne žene na temelju njezinih dnevnika*

² Bojana Meandžija (Autor), Matija Pisačić (Illustrator), Gero Fischer (Übersetzer): Lauf! Warte nicht auf mich ... Wieser Verlag (30. September 2021)

- *Potisnuti jugoslavenski ratovi između 1991. i 1995. i njihove posljedice*
- *Sjećanja na rat koja ostavljaju traga: Izvješće o uzbudljivom i potresnom iskustvu*
- *Novi početak u Njemačkoj: Iskustva kao ratni izbjeglica u stranoj zemlji*
- *Dirljiva molba za veću toleranciju među narodima i religijama*
- *Potisnuti rat na Balkanu: Knjiga sjećanja čini ljudske sudbine opipljivima*

Bježi, bježi, vikali su nam vojnici izvana u našem skrovištu, lupajući šakama po prozorima. Istrčali smo iz podruma – ravno u pakao: koncentracijski logor Trnopolje. Simchen-Kahrimanović konačno je uspjela pobjeći. U Njemačkoj uspješno gradi novi život za sebe – a ipak se ne može otresti sjećanja na voljenog oca i rat.

Do danas trči: desetak kilometara svako jutro.

Ovom publikacijom Mirsada želi posebno pokazati mladima koliko je važno zauzeti se za miran suživot. Unatoč, ili možda zbog brutalnih iskustava, nikada nije prestala vjerovati u dobro u ljudima i aktivno uzimati budućnost u svoje ruke s optimizmom i samo-pouzdanjem. Svakodnevno njihovo ponašanje karakterizira dobročinstvo, koje se očituje kroz snažnu želju za pravdom i društvenom predanošću u njihovom okruženju. Gospođa Simchen-Kahrimanović već drži edukativna predavanja o bosanskom ratu u školama i uči učenike mirnom, zahvalnom i tolerantnom načinu međusobnog postupanja u osobnim susretima. Ovdje pruža jednako važan poticaj u borbi protiv desničarskog ekstremizma i rasizma.

U svojim predavanjima snažno se bavi i temama bijega i migracija, npr. u pogledu takozvane izbjegličke krize, s obzirom na to da su ukrajinske izbjeglice trenutno izložene sve većim rasno motiviranim napadima, napadima i napadima uz njemačku kulturu dobrodošlice. Porast ekstremističkih tendencija i desnog populizma može se primijetiti diljem svijeta i ugrožava naša ljudska prava i političku slobodu. Ova vas knjiga vodi na vrlo depresivno i opresivno putovanje u prošlost i opisuje autorova osobna iskustva u ratu u Bosni. Apsolutno vrijedno čitanja i molbe da se ovako nešto više nikada ne vidi. Knjiga se dotiče zbog osobne priče. *Bježi, djevojko, trči!* impresivna je biografija Mirsade Simchen-Kahrimanović, koja je kao dijete iz prve ruke doživjela bosanski rat. Na samo 144 stranice impresivno opisuje ne samo brutalnost i gotovo neshvatljivu nehumanost ovog sukoba, već i kako je kao odrasla osoba uspjela steći uporište u Njemačkoj i pomiriti se sa svojim traumama.

Iskazi očevidaca iz ratova i oružanih sukoba su nevjerojatno važni. Kao što sama autorica primjećuje u knjizi, često se suočavamo s hladnim činjenicama o ratu, ako uopće, a ljudski faktor se često jednostavno zanemaruje. Posebno u slučaju rata u Bosni, uvijek iznova primjećujem koliko malo znanja ja, a svakako i mnogi moji bližnji imamo o ovom sukobu, koji je bio tako blizak Njemačkoj i nije bio tako davno *Bježi, djevojko, trči!* na zastrašujući način opisuje zašto ne smijemo skrenuti pogled i zaboraviti tada i sada.

Moj najveći cilj je da naša patnja bude prepoznata u Europi i da se zatvori jaz u obrazovanju. Bosanski rat teško da nađe mjesto u školskim udžbenicima za povijest, rekla je Mirsada u Bad Homburgu.

Ivica Košak



LJETNA JE FEŠTA KRENULA

Mainz/ U subotu, 17. 06. 2023. u kući Zagreb-Mainz održan je *Summer opening party*.

Fešta otvaranja ljeta bila je prilika za prezentaciju hrvatskih gradova i mjesta u kojima žive Hrvati koji promiču hrvatsku tradiciju u tim gradovima.

Na fešti je nazočio velik broj članova i gostiju Hrvatske kulturne zajednice u Mainzu. Organizaciju susreta vodila je Jasna Ačkar, predsjednica Hrvatske kulturne zajednice. Uz roštilj i piće, gosti su imali priliku uživati u zabavno-glazbenom programu, a bili su prezentirani i gradovi Split (**Ella Bojčetić**), Slatina (**Slavica Bradarac**) i Žepče (**Zdena Galić**). Iz prezentacija naših članica doznali smo zanimljive podatke o povijesti i kulturi tih gradova, kao i širenju hrvatske kulture izvan granica Hrvatske, a što je i zadaća Hrvatske kulturne zajednice u Mainzu. Prisutni su srdačno pozdravili zbor i voditeljicu zbora Zohru Boukhatem iz Rijeke, Tamburaški sastav i DJ Dominika koji zabavljali su nazočne do kasno u noć.

Bila je to prilika i za čuti obraćanje gosp. Ivice Košaka, predsjednika Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske Wiesbaden (HKZ/OMH-Wi), koji je predstavio časopis **Riječ** i pozvao na suradnju u redakciji časopisa. Riječ je pokrenuta kao bulletin HKZ/OMH-Wi 1992. godine. Do sada je objavljeno 65 brojeva i desetak posebnih izdanja.



Cjelokupna edicija nalazi se digitaliziran na portalu: <http://www.rijec.hkz-wi.de/>

Na oko dvije tisuća stranica u zadnjih tridesetak godina objavljeno je više stotina članaka o životu i radu Hrvatske kulturne zajednice.

Redakcija Riječi uredila je i monografiju Hrvatskog kulturnog društva iz Koblenza, a na portalu Riječi objavljeno je i digitalizirano izdanje Glasnika društva AMAC-D. e.V.

Riječ je dobila priznanje Matice hrvatske i njezine priloge prenose drugi izdavači, kao npr. Matica iseljenika u časopisu Matica, a posebno je značajna prilog u Monografiji (50) hrvatske katoličke župe iz Wiesbaden koja iscrpno na desetak stranica prenosi događanja i rad HKZ/OMH-Wi.

U broju 40 časopisa Riječ za 2006. godinu objavljen je poziv lokalnim udrugama za suradnju

Posebno mi je drago što poruku i poziv iz uvodnika tog broja mogu ponoviti na susretu 17. 06.2023. u Mainzu. gdje se upravo potvrdila – rekao je Košak.

Pozivu Hrvatske kulturne zajednice u Mainzu odazvali su se i Viktor Piel, predsjednik Njemačko-hrvatskog društva u Mainzu, Lucas

Augustin, predsjednik Njemačko-ukrajinskog društva za poslovanje i znanosti u Mainzu, te Friedemann Höfig, voditelj Savezne udruge poduzetnika u Njemačkoj (BVMW) za Frankfurt, okrug Rhein-Main i Wiesbaden.

Posebnu zahvalnost iskazana je članovima HKZ-Mainza koji svojim zalaganjem njeguju hrvatsku tradiciju i identitet. Bogati kulturni program čini HKZ jedinstvenom i ukazuje na duboke europske korijene hrvatske kulture i povijesti, koji povezuju ovu malu ali u prirodnom i kulturnom smislu izuzetno bogatu zemlju s kontinentom.

Doprinos HKZ je upravo to – služiti kao most među kulturama i pokazati veliku raznolikost tradicija koja postoji u Hrvatskoj.

Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske – Wiesbaden sudjeluje i na 46. Internacionalnom ljetnom festivalu u Wiesbadenu u subotu, 1. 07. 2023. godine. Jedanput godišnje Marktplatz u Wiesbadenu postaje *svjetska pozornica*. Naime, 1. srpnja 2023. godine održava se Međunarodni ljetni festival Wiesbaden, u organizaciji Ureda za migracije i integracije te Vijeća stranaca.

Ljetni festival je prilika za susret i upoznavanje, a namijenjen je da posjetitelje bolje upozna s drugim ljudima i drugim kulturama.

Hrvatska kulturna zajednica iz Wiesbadena sudjeluje i ove godine na Festivalu. Ponude na štandu Kulturne zajednice bit će i ove godine zanimljive, ukusne i privlačne za svaku starosnu dob.

Pored folkloru, turističkih informacija, degustacije vina i kulinarskih specijalitete, posjetitelje će dočekati ljudi dobra raspoloženja za razgovor.

Ivica Košak



Prof. dr. Udo Hebel, prof. dr. Stjepan Lakušić

SURADNJA NJEMAČKOG I HRVATSKOG SVEUČILIŠTA

Sveučilišta u Regensburgu i Zagrebu osnovala su interdisciplinarni Centar za germanistiku i europske studije.

Regensburg, Zagreb, 16. ožujka 2023. Sveučilište u Regensburgu sada surađuje s Hrvatskim sveučilištem u Zagrebu, čime se namjerava stvoriti novi Centar za germanistiku i europske studije u Zagrebu.

Prof. dr. Udo Hebel, predsjednik Sveučilišta u Regensburgu, potpisao je odgovarajući sporazum zajedno s rektorom Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. Stjepanom Lakušićem.

U suradnju je uključen i Leibniz Institut za istraživanje istočne i jugoistočne Europe¹ iz Regensburga. Cilj sporazuma je promicanje znanstvenih odnosa između Hrvatske i Njemačke.

Sveučilišta u Zagrebu i Regensburgu složila su se uspostaviti interdisciplinarno središte za njemačke i europske studije s regionalnim naglaskom na jugoistočnu Europu. Potpisivanje je održano u Zagrebu, glavnom gradu Hrvatske u nazočnosti hrvatskog ministra vanjskih poslova dr. Gordana Grlića Radmana i veleposlanika Savezne Republike Njemačke u Republici Hrvatskoj dr. E. Christiana Hellbacha.

Zajedničko središte za njemačke i europske studije bit će smješteno na najvećem hrvatskom sveučilištu u Zagrebu. Cilj Centra za germanistiku i europske studije bit će promicanje znanstvenih odnosa između Hrvatske i Njemačke, razvoj i provedba europski orijentiranih i interdisciplinarnih istraživačkih projekata

¹ Leibniz Institut za istraživanje istočne i jugoistočne Europe: <https://leibniz-ios.de/>

i studijskih programa te promicanje europske integracije jugoistočne Europe kroz pojačanu znanstvenu suradnju Njemačke, Hrvatske i drugih zemalja u regiji.

Kako je objasnio imenovani voditelj centra, prof. dr. Siegfried Gehrman s Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Centar za njemačke i europske studije će surađivati s Njemačkom službom za akademsku razmjenu /Deutsche Akademische Austauschdienst e. V. (DAAD) centar. DAAD, koji financira Savezno ministarstvo vanjskih poslova, obučava stručnjake za Njemačku i Europu i služe kao mjesto za okupljanje znanosti, ali i politike i javnosti.

Predsjednik prof. dr. Udo Hebel naglasio je interdisciplinarnu povezanost Centra za njemačke i europske studije, koja bi se, osim aspekata višejezičnosti, demokracije, migracija te socijalne, etničke i kulturne raznolikosti, željela baviti i pitanjima politike zaštite okoliša, ekologije i bioraznolikosti.

Predsjednik Hebel bio je vrlo zadovoljan činjenicom da se Sveučilište u Zagrebu obratilo Sveučilištu u Regensburgu s ova dva projekta suradnje: Smatram da je to dokaz i međunarodno priznate stručnosti naših znanstvenika i međunarodno atraktivnog profila Sveučilišta u Regensburgu u cjelini.

Rektor prof. dr. Stjepan Lakušić, iznio je veliki potencijal ove međunarodne i interdisciplinarnе suradnje te je suradnju s njom smatrao novim poglavljem u znanstvenoj suradnji Hrvatske i Njemačke.

Osnivanje Centra za njemačke i europske studije samo je jedna sastavnica dogovorene intenzivnije suradnje dvaju sveučilišta: U ljetnom semestru 2023. godine na Sveučilištu u Regensburgu treba održati predavanje za hrvatski jezik i kulturu pod nazivom Croaticum – prvo u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Dr. Ursula Regener, potpredsjednica za internacionalizaciju i raznolikost Sveučilišta u Regensburgu, vidi velike mogućnosti za sve članove Sveučilišta u Regensburgu u suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu: – Internacionalizacija utječe na sva sveučilišna područja djelovanja: Nadam se da će ova suradnja sa Sveučilištem u Zagrebu dati i internacionalizacijski poticaj istraživanju, studiranju/poučavanju i transferu/društvenom informiranju.

Hrvatski ministar vanjskih poslova dr. Gordan Grlić Radman opisao je potpisivanje sporazuma kao – veliki dan za proširenje akademske ponude obaju sveučilišta, produbljivanje hrvatsko-njemačke znanstvene suradnje i jačanje akademske suradnje u Europi općenito, a posebice jugoistočnoj Europi.

Prof. dr. Ulf Brunnbauer, direktor Leibniz instituta za studije istočne i jugoistočne Europe (IOS) Regensburg, osvrnuo se i na poseban povijesni trenutak: S centrom želimo znanstvenim radom pratiti završetak integracije jugoistočne Europe u EU – primjer Hrvatske pokazuje koliko je to važno i uspješno, i za nas ovdje u Njemačkoj.

Poticaj je došao iz Zagreba. Hebe to vidi kao dokaz međunarodno atraktivnog profila Sveučilišta u Regensburgu općenito. Osim toga, u Regensburgu će se otvoriti Croaticum – lektorat za hrvatski jezik i kulturu. To će biti prvi takve vrsti u Njemačkoj.

Sveučilište u Regensburgu nacionalno je i međunarodno poznato sveobuhvatno sveučilište s izvrsnim rasponom istraživanja, atraktivnim izborom kolegija i visokim osjećajem društvene odgovornosti. Sveučilište u Regensburgu predstavlja raznolikost, kozmopolitizam i oblikovanje budućnosti.²



Ivica Košak

² Objavljeno na portalu *Hrvatski glas Berlin*: <https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=228100>



Prof. dr. (sc) Marijo Grčević

IZVOR: https://www.fhs.unizg.hr/_news/43273/znanstveni%20skup4_07122023.JPG

Tekst: Aleksandra Brnetić;

Fotografija: Fakultet hrvatskih studija, Zagreb 17. 3. 2024.

U REGENSBURGU PRVI LEKTORAT HRVATSKOGA JEZIKA U NJEMAČKOJ

Međunarodna suradnja Sveučilišta u Zagrebu sa Sveučilištem u Regensburgu, uz sudjelovanje Leibnizova instituta za istraživanje istočne i jugoistočne Europe iz Regensburga, daje prve rezultate, saznajemo, uz ostalo, u razgovoru s jezikoslovcem Marijem Grčevićem.

Profesora Marija Grčevića, obnašatelja dužnosti dekana Fakulteta hrvatskih studija, susrela sam prigodom njegova boravka u Regensburgu u koji je kao izaslanik rektora zagrebačkog sveučilišta prof. dr. sc. Stjepana Lakušića stigao na svečano otkrivanje spomen-ploče Matiji Vlačiću Iliriku. Spomen-ploča je otkrivena u ponedjeljak, 11. prosinca, a postavljena je na zgradi Državne knjižnice. Na svečanosti su sudjelovali i hrvatski generalni konzul u Münchenu Vladimir Duvnjak, gradonačelnica Regensburga Gertrud Maltz-Schwarzfischer, voditelj Državne knjižnice dr. Bernhard Lübbers, dekan regensburškog Evangeličkoga dekanata Jörg Breu u ime evangeličko-luteranskoga regionalnog biskupa Klaus Stieglera i inicijator postavljanja spomen-ploče dr. sc. Luka Ilić, teolog i povjesničar reformacije. Svečanosti su na poticaj autorice ovog razgovora prisustvovali regensburški i zagrebački sveučilišni djelatnici usko povezani s prvim lektoratom hrvatskoga jezika u Njemačkoj koji je dva mjeseca prije toga počeo raditi u sklopu Instituta za slavistiku na Sveučilištu u Regensburgu pa je tako bila nazočna prof. dr. sc. Lidija Cvikić, lektorica za hrvatski jezik, prof. dr. Björn Hansen, slavist i poslovodni direktor Instituta za slavistiku, rektor Sveučilišta u Regensburgu prof. dr.



Prof. dr. sc. **Lidija Cvikić**, predstojnica katedre za hrvatski jezik i književnost, scensku i medijsku kulturu Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: <https://www.ufzg.unizg.hr>

Eröffnung des Croaticum: Wir begrüßen Prof. Lidija Cvikić

Am Dienstag, den 5. Juli, wurde feierlich das Abkommen zur Einrichtung des Croaticums von Universitätspräsident Prof. Dr. Udo Hebel und dem kroatischen Minister für Wissenschaft und Bildung der Republik Kroatien, Prof. Dr. Radovan Fuchs, unterzeichnet. Das Croaticum ist das erste Zentrum zur Vermittlung der kroatischen Sprache und Kultur in der Bundesrepublik. Die kroatische Regierung finanziert hierfür ein Lektorat, das an das Institut für Slavistik angebunden ist. Dies ist eine große Auszeichnung für unser Institut.

Wir freuen uns im Wintersemester Frau Prof. Lidija Cvikić begrüßen zu dürfen. Sie war bis jetzt als planmäßige Professorin an der Pädagogischen Fakultät der Universität Zagreb tätig. Sie ist eine ausgewiesene Expertin für Kroatisch als Herkunftssprache und hat eine breite Erfahrung in der Sprachendidaktik. Sie wird bei uns Sprachkurse zur kroatischen Sprache, Wirtschaftskommunikation und Kultur für Studierende der Universität Regensburg anbieten.

Im Wintersemester startet Lidija Cvikić mit einem breiten Angebot an Lehrveranstaltungen, das sich vor allem an Anfänger und an Studierende richtet, die daheim schon etwas Kroatisch von den Eltern gelernt haben. Im einzelnen sind dies:

- **Kroatisch I für Herkunftssprecher:innen: Landeskunde / Interkulturelle kommunikative Kompetenz**
 - **Kroatisch I für Hörer:innen aller Fakultäten**
 - **Kroatisch III für Herkunftssprecher:innen (allgemein)**
 - **Kroatisch III für Hörer:innen aller Fakultäten**
- Wir laden alle Studierenden hierzu ein.**

Das **Institut für Slavistik** begrüßt Lidija Cvikić ganz herzlich. Wir freuen uns auf die Zusammenarbeit!

DOBRO DOŠLI!

Udo Hebel, prorektorica za međunarodnu suradnju prof. dr. Ursula Regener i prof. dr. Grčević.

S Marijem Grčevićem razgovarala sam o uspostavi lektorata hrvatskoga jezika u Regensburgu. Grčević je kroatist i njemački đak koji se tijekom svog života, školovanja i rada u Njemačkoj na razne načine zalagao za uvođenje hrvatskoga jezika na njemačke slavističke katedre. Godine 2005. doktorirao je na Sveučilištu u Mannheimu.

Profesore, kako biste ocijenili sporazum koji su 5. srpnja 2023. u Regensburgu sklopili ministar znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske Radovan Fuchs i rektor Sveučilišta u Regensburgu Udo Hebel?

Zahvaljujući tomu sporazumu, u listopadu ove godine započeo je s radom njegov lektorat za hrvatski jezik i kulturu pri Institutu za slavistiku na Sveučilištu u Regensburgu. Budući da je riječ o prvom lektoratu hrvatskoga jezika na njemačkom govornom području na kojem se hrvatski jezik sveobuhvatno predaje na najvišoj akademskoj razini i pod svojim imenom, mislim da „Bavarske državne novine“ ne pretjeruju kada sporazum ocjenjuju „povijesnim“. Osim toga, Sporazumje potpisan u svečanoj atmosferi aule Senata regensburškoga sveučilišta u nazočnosti brojnih gostiju iz njemačkoga i hrvatskoga političkoga i akademskoga života.

Okupljenima se pozdravnim govorom obratila, osim rektora Hebela i ministra Fuchsa, i bavarska ministrica hrvatskoga podrijetla Michaela Kaniber, dopredsjednica Stalne hrvatsko-bavarske komisije. Govorili su i državni tajnik bavarskoga ministarstva za znanost i umjetnost dr. sc. Rolf-Dieter Jungk i prorektor za međunarodnu i međuinstitucijsku suradnju Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Jurica Pavičić. Svečanosti su nazočili hrvatski veleposlanik u Njemačkoj Gordan Bakota, hrvatski generalni konzul Vladimir Duvnjak, voditelj Službe za međunarodnu suradnju u Upravi za znanost i tehnologiju Ministarstva znanosti Staša Skenžić te izaslanstvo zagrebačkoga sveučilišta. Potpisivanje toga sporazuma bio je vrlo svečani završni čin složene procedure tijekom koje je prethodno potpisano nekoliko drugih sporazuma i akata.

O kojim je sporazumima i aktima riječ?

Kao prvo treba spomenuti Sporazum o suradnji Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Regensburgu iz prosinca 2022. godine. Njime je predviđeno osnivanje Centra za njemačke i europske studije s glavnim sjedištem u Zagrebu i osnivanje lektorata za hrvatski jezik u Regensburgu. Sporazum je rektor Udo Hebel potpisao u Regensburgu 13. prosinca 2022., a rektor Stjepan Lakušić u Zagrebu 15. prosinca u nazočnosti regensburške delegacije koju je predvodila prorektorica za međunarodnu suradnju Ursula Regener. Nakon potpisivanja

Sporazuma delegacija obaju sveučilišta posjetila je 16. prosinca 2022. Ministarstvo znanosti i obrazovanja gdje ju je primio ministar Radovan Fuchs. On je tom prigodom potpisao Pismo namjere o osnivanju lektorata za hrvatski jezik i kulturu.

Treba spomenuti i akt o otvorenju Centra za njemačke i europske studije i osnivanju Croaticuma koji su rektor Lakušić i rektor Hebel potpisali 16. ožujka 2023. u auli zagrebačkoga sveučilišta. Okupljene su tim povodom pozdravili hrvatski ministar vanjskih poslova dr. sc. Gordan Grlić Radman i njemački veleposlanik dr. sc. Christian Hellbach. Njihovu nazočnost treba shvatiti kao znak političke podrške ustrojavanju Croaticuma i Centra za njemačke i europske studije kojemu će važna zadaća biti poticati znanstvenu suradnju sveučilišta u jugoistočnoj Europi i na taj način pridonijeti procesu njezine europske integracije.

U kakvu su međusobnom odnosu Centar za njemačke i europske studije i Croaticum u Regensburgu?

Centar za njemačke i europske studije formalno je ustrojbeno jedinica Sveučilišta u Zagrebu koja surađuje sa Sveučilištem u Regensburgu, uz sudjelovanje Leibnizova instituta za istraživanje istočne i jugoistočne Europe iz Regensburga. U pravilniku Centra određuje se i da će Croaticum biti organizacijski dio Instituta za slavistiku na Fakultetu za lingvistiku, književnost i kulturologiju u Regensburgu. Institut se zadužuje za razvoj Croaticuma i na suradnju s partnerima sa Sveučilišta u Zagrebu u tu svrhu. Za Sveučilište u Zagrebu određuje se Centar za njemačke i europske studije kao kontaktna točka za rad i daljnji razvoj Croaticuma.

Kako je uopće došlo do te povezanosti Centra i regensburškoga Croaticuma? To je na prvi pogled neobično.

Ideju o hrvatsko-njemačkom bilateralnom sveučilišnom centru s težištem na jugoistočnoj Europi razvijao je prof. dr. sc. Siegfried Gehrman. Siegfried Gehrman je Nijemac koji je u Hrvatsku došao 80-ih godina kao lektor za njemački jezik i koji je potom u Hrvatskoj dugi niz godina radio kao sveučilišni profesor. Sada je voditelj Centra za njemačke i europske studije. Do odlaska u mirovinu 2022. dvije je godine bio zaposlenik Fakulteta hrvatskih studija.

Tadašnja uprava Fakulteta predložila mu je za suradnju među ostalim mene. U njegovu konceptualizaciju bilateralnoga hrvatsko-njemačkoga sveučilišnoga centra sa sjedištem u Zagrebu ja sam idejno uključio pitanje hrvatskoga jezika na sveučilištima u Njemačkoj i uspostavu lektorata. U naša planiranja od samoga su početka bili uključeni rektor Sveučilišta u Zagrebu Stjepan Lakušić, uprava Fakulteta hrvatskih studija i Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Sveučilište i Ministarstvo kao ključna tijela reagirali su, rekao bih, besprijeekorno, a također i uprava Sveučilišta u Regensburgu.

Početkom listopada 2022. godine uslijedio je posjet prof. Gehrmana i mene Sveučilištu u Regensburgu. Ondje su nas primili prorektorica za međunarodnu suradnju prof. Regener, znanstveni direktor Leibnizova instituta za istraživanje istočne i jugoistočne Europe prof. Ulf Brunnbauer i prof. Björn Hansen. Po povratku smo na mrežnim stranicama Hrvatskih studija objavili vijest o našem posjetu Regensburgu s napomenom da je ondje dogovoreno da će se u Regensburgu uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja otvoriti Croaticum i lektorat za hrvatski jezik. Već u studenom opet smo bili u Regensburgu, taj put pod vodstvom prorektora za međunarodnu suradnju prof. Pavičića. Potom je krajem prošle godine uslijedio već spomenuti Sporazum o suradnji obaju sveučilišta, a u ožujku akt o otvorenju Centra za njemačke i europske studije u Zagrebu i osnivanju Croaticuma u Regensburgu. Od početnoga planiranja do realizacije Croaticuma i njegova lektorata za hrvatski jezik i kulturu u Regensburgu prošlo je manje od dvije godine, zahvaljujući susretljivosti, razumijevanju i izvrsnoj suradnji Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišta u Regensburgu i Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Zašto je za suradnju izabrano baš Sveučilište u Regensburgu?

Prof. Gehrman razgovarao je na početku s raznim njemačkim sveučilištima i naposljetku se koncentrirao na Regensburg. To je bio prirodan i ispravan korak jer je tamošnje sveučilište jedno od najvažnijih, ako ne i najvažnije njemačko sveučilište s istraživačkim težištem na istočnoj i jugoistočnoj Europi. Tomu znatno pridonosi i Leibnizov institut za istraživanje istočne i jugoistočne Europe u Regensburgu. U obzir treba uzeti i činjenicu da Bavarska ima posebno izgrađene veze s Hrvatskom koje utječu i na međunarodnu kulturnu i znanstvenu suradnju. Stoga je rektor Udo Hebel prilikom potpisivanja sporazuma s ministrom Radovanom Fuchsom rekao da je Sveučilište u Regensburgu idealno mjesto za otvaranje prvoga Croaticuma u Saveznoj Republici Njemačkoj.

U Sporazumu o suradnji iz prosinca 2022., koji su potpisali rektor zagrebačkog sveučilišta Lakušić i rektor regensburškoga sveučilišta Hebel piše da se inicijativa o uspostavi lektorata za hrvatski jezik nadovezuje na inicijativu iz 2011. godine. Molila bih da nam kažete o kakvoj je inicijativi riječ.

Do sada je bilo više inicijativa da se na nekoj njemačkoj slavističkoj katedri ili institutu uvede lektorat hrvatskoga jezika, no nijedna nije uspjela. U inicijativi iz 2011. godine nisam sudjelovao pa ne znam pojedinosti.

Njemačka slavistika još uvijek smatra da se u slučaju Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca "...ne može govoriti o nekoliko standardnih jezika, nego o standardnim varijantama jednog te istog policentričnog standardnog jezika" pa onda na oko petnaestak sveučilišta diljem Njemačke, pa tako i na regensburškom, imamo trijadu bosanski/hrvatski/srpski. Kako se u to uklapa lektorat hrvatskoga jezika?

Ne bih se složio s tezom da njemačka slavistika odbacuje pristup hrvatskomu kao posebnomu i samostalnomu standardnomu jeziku. To je bilo tako 70-ih i 80-ih godina, no najzad od sredine 90-ih to se promijenilo. Naravno da još uvijek ima pojedinaca koji su ostali pri starim obrascima, no to sigurno ne znači da je riječ o većini ili da je riječ o nekom zajedničkom stavu njemačke slavističke zajednice. Otpor „osamostaljivanju“ pojedinih hrvatskih lektorata obrazlagao se je svojedobno s jedne strane financijskim razlozima, a s druge strane razlozima ideološkoga karaktera. Međutim, hrvatski standardni jezik službeni je jezik Republike Hrvatske i jedan je od službenih jezika Europske unije. Hrvatski jezik kao cjelina koja se sastoji od hrvatskoga standardnoga jezika, hrvatskih narječnih idioma i hrvatskih povijesnih književnojezičnih izričaja ima pravo biti predmetom proučavanja i poučavanja na bilo kojoj inozemnoj slavističkoj katedri ako se za to stvore tehnički preduvjeti. Oni su u Regensburgu stvoreni zapošljavanjem prof. dr. sc. Lidije Cvikić, a studijski predmeti Croaticuma i lektorata za hrvatski jezik i kulturu bit će posve integrirani u tamošnji studij slavistike od sljedeće akademske godine.

O čemu sve ovisi pretvaranje financiranja lektorata hrvatskoga jezika u Regensburgu u ravnopravan odnos pola plaća Hrvatska, a pola Bavarska? Interes jest hrvatski, ali studenti su njemački državljani.

Interes nije samo hrvatski, nego i njemački. Glede financiranja bilo je govora o tom da će lektorat financijski ući pod okrilje Stalne hrvatsko-bavarske komisije. Na tom rade oni koji su zaduženi za takva pitanja.

Vi ste vodili radnu skupinu Matice hrvatske koja je izradila prvi prijedlog nacrta Zakona o hrvatskom jeziku. Osim Vas u grupi su bili jezikoslovci August Kovačec, Stjepan Damjanović, Mislav Ježić i Tomislav Stojanov. Zakon o hrvatskom jeziku je izglasan i na snazi je od 15. veljače 2024. Tim se zakonom uređuje službena i javna uporaba hrvatskoga jezika i osigurava se sustavna i stručna skrb o hrvatskom jeziku. Koliko on može biti od koristi studentima koji su sada u Regensburgu počeli studirati hrvatski jezik?

Prijedlog Zakona o hrvatskom jeziku definira smjernice hrvatske jezične politike. Jedna je od njih popularizacija i unaprjeđenje učenja hrvatskoga jezika među strancima i potomcima hrvatskih iseljenika, u Hrvatskoj i inozemstvu. Stoga bi Zakon o hrvatskom jeziku trebao, barem se tako nadam, dugoročno biti od koristi studentima koji u inozemstvu žele učiti hrvatski jezik i baviti se hrvatskim jezičnim pitanjima.

Zakon o hrvatskom jeziku koji je Hrvatski sabor donio na sjednici 26. siječnja 2024., u Narodnim novinama objavljen je 7. veljače 2024., a na snagu je stupio „osmoga dana od dana objave u „Narodnim novinama“.¹

CROATICUM – Zentrum für kroatische Sprache und Kultur

Kontakt: lidija.cvikic@ur.de

Seit dem Wintersemester des Studienjahres 2023/24 sind das Croaticum und das Lektorat für kroatische Sprache und Kultur an der Universität Regensburg tätig. Das Croaticum an der Universität Regensburg ist das erste Croaticum für den Unterricht der kroatischen Sprache und Kultur in der Bundesrepublik Deutschland, dessen Gründung ein Resultat der Zusammenarbeit zwischen der Universität Regensburg, der Universität Zagreb und dem Ministerium für Wissenschaft und Bildung der Republik Kroatien ist.

<https://www.uni-regensburg.de/sprache-literatur-kultur/slavistik/institut/sprach-und-kulturwissenschaft/lidija-cvikic/index.html>

¹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_02_14_252.html



*Christiane Hinninger, Bürgermeisterin, Ivica Košak, Vorsitzender
sowie Mitglieder und Mitarbeiter am Stand der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V.,
Gert-Uwe Mende, Oberbürgermeister*

ZAJEDNO U RAZNOLIKOSTI

Hrvatska kulturna zajednica/Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu sudjelovala na Međunarodnom ljetnom festivalu u Wiesbadenu.

Wiesbaden je grad šarolik i kozmopolitski – a to je postalo dojmljivo u subotu, 1. srpnja. 2023. godine na centralnom trgu glavnoga grada pokrajine Hessen.

I ove je godine *Ured za useljeništvo i integraciju* u suradnji s *Vijećem stranaca* te s brojnim institucijama i udrugama organizirao sada već 46. Međunarodni ljetni festival. Vjerni motu *Uživajmo u različitosti zajedno*, svi su pozvani da uživaju u kulinarskoj i folklornoj ponudi te iskuse kulturnu raznolikost i kozmopolitizam Wiesbadena.

Hrvatska kulturna zajednice / Ogranak Matice hrvatske tradicionalno je prisutna kao aktivni učesnik ovog festivala. Članovi folklorne grupe (mladih) nastupili su na pozornici sa splotom narodnih plesova, grupa starijih folklorša održala je štand s ponudom hrvatskih slastica i specijaliteta.

Kao praznik susreta, Međunarodni ljetni festival je etablirana manifestacija koja se održava već desetljećima i izražava otvorenost i različitost grada Wiesbadena. Uz bogatu kulinarsku ponudu i informativne štandove brojnih organizacija, klubova i inicijativa na temu različitosti, posjetitelji su imali



priliku doživjeti ugodan i raznovrstan dan – naravno i uz ponudu za najmlađe poput oslikavanja lica. Izveden je i raznovrstan scenski program ispred gradske vijećnice.

Prisutnima su se obratili Gerhard Obermayr novi čelnik gradskog vijeća i gradonačelnik Gert-Uwe Mende. Prisutne su pozdravili i predsjednik savjetodavnog odbora za strance Ibrahim Kizilgöz te Milena Löbcke, koja je toga dana službeno imenovana na dužnost i zadužena je za integraciju.

Ured za useljništvo i integraciju i brojni suradnici grada Wiesbadena tijekom cijelog dana su informirali o svojim ponudama i projektima. Tu je, među ostalim, bila hitna stambena pomoć, Caritasova služba za migracije, Agencija za zapošljavanje, obrazovna ustanova Spiegelbild i još mnogo toga. Ove godine predstavio se i Gradski kadrovski ured se svojim štandom, tu je bila prilika da iz prve ruke dozna o mogućnostima karijere u gradskoj upravi.

Bila je to prilika za upoznati inspirativnu raznolikost i kozmopolitski karakter glavnog grada pokrajine Hessen i da se uživa u raznolikom i ugodnom danu.

Ivica Košak



O NOVINAMA NA SAJMU KNJIGA

Javna tribina Hrvatske kulturne zajednice / Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden u povodu Sajma knjiga u Frankfurtu.

Wiesbaden-Mainz/ Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden poziva na literarnu tribinu: **NOVINE NA SAJMU KNJIGA U FRANKFURTU 2023.** Tribina je u subotu, 21. listopada 2023. godine, s početkom u 18:00 sati u Kući Mainz-Zagreb / Haus Mainz – Zagreb, na adresi: Augustusstr. 29, 55131 Mainz.

U suradnji s Hrvatskom kulturnom Zajednicom Mainz predstavljamo djela, književne radove koje smo izložili u proteklom razdoblju.

RIJEČ / Das Wort i u izdanju za ovu, 2023. godinu svjedoči o kulturnom djelovanju hrvatskih iseljenika u Njemačkoj.

Hrvatska kulturna zajednice – Ogranak Matice hrvatske iz Wiesbadena objavila je u Riječi 65./66. i izvod iz Monografije u izdanju Hrvatske katoličke župe u Wiesbadenu, a u povodu pedesete godišnjice rada.

Najava za tisak/ Ivica Košak



SAĆE OD RIJEČI

Slovenija je počasni gost Sajma knjiga u Frankfurtu 2023.

Savezni kancelar Olaf Scholz i slovenska predsjednica Nataša Pirc Musar otvorili su u utorak, 17. listopada 2023. godine, 75. Frankfurtski sajam knjiga (18.-22. listopada 2023.).

Slovenija je počasni gost Sajma knjiga 2023. Pod motom *Saće od riječi* u Frankfurtu je bilo 75 slovenskih autora, pjesnika i prevoditelja. Nakon svečanosti u Kongresnom centru Messe Frankfurt, savezni kancelar i slovenska predsjednica otvorili su Paviljon počasnih gostiju.



Sajam knjiga u Frankfurtu održao se 2023. godine po 75. put. U svojoj obljetničkoj godini, Sajam knjiga slavi dobru priču, demokratski diskurs i omogućuje mirnu razmjenu mišljenja u teškim vremenima i, prikazuje što predstavlja simbol „*Saće od riječi* – jer kao što pčele, iako malene, odlaze daleko u svijet da bi se kući vratile sa samo kapljicom nektara i zrcem polena, tako su se i slovenski jezik i kultura oblikovali pod utjecajima različitih kultura. Slovenski je slavenski jezik i na njegovim se granicama susreću romanske, germanske i ugrofinske skupine jezika.

Svake godine ovaj sajam knjiga poziva jednu zemlju, kojoj je dozvoljeno da pet dana bude *u centru pažnje*.

Od svojih početaka do danas, Frankfurtski sajam knjiga zastupao je demokraciju i različitost.

Sajam knjiga postao je po 75. put platforma za demokratsku razmjenu. A to je bilo i tržište kulturni Izdavači i pisci, ljubitelji književnosti i kulture iz više od 100 zemalja mogli su se sresti u miru i sigurnosti. Prisutnost saveznog kancelara i slovenske predsjednice na otvaranju *naglašava međunarodnu važnost Sajma knjiga za demokraciju, slobodu i razumijevanje*, rekao je Juergen Boos, direktor Frankfurtskog sajma knjiga na svečanosti otvaranja 75. Frankfurtskog sajma knjiga. Pored dizajna posebnog paviljona, dio toga su brojne suradnje sa kulturnim institucijama i izdavačima, kao i veliki program prevođenja književnosti.

Književni govornici, koje tradicionalno bira *Povjerenstvo za počasne goste*, bili su književnik i filozof **Slavoj Žižek** te autorica **Miljana Cunta**.

Sajam knjige u Frankfurtu jedan je od najvećih sajmova na svijetu. Primarno je poslovne naravi, prodaju se prava, prezentiraju trendovi u izdavaštvu (od kulturoloških, političkih pa do komercijalnih), ostvaruju se kontakti s tiskarama i logistikom za knjige, prate se novosti u svijetu dizajna, ilustracije i sl.

Četrdesetak hrvatskih nakladnika nastupilo je na sajmu knjiga u Frankfurtu 2023.

Četrdesetak hrvatskih nakladnika predstavili su se na 40 m² izlagačkog prostora (Hala br. 4) novijom produkcijom beletristike, publicistike, dječje knjige, poezije i stripa, a bili su predstavljeni i odabrani ilustratori.



Naši autori i djelatnici kulturne industrije knjige koji su nastupili u službenom programu sajma bili su: Anita Peti Stantić, Martina Vidaić, Ivana Sajko, Maša Kolanović, Snježana Berak i Alida Bremer, dok se nacionalnom štandu dodatno predstavio Dino Pešut te Ivan Sršen.

Ove nam je godine sajam je bio posebno zanimljiv jer je zemlja gost nama susjedna Slovenija. Mali jezik i malo tržište u mnogočemu je slično našem okružju, pa veseli što su slovenski nakladnici u službeni program i panel diskusije sajma uključili i nemali broj kolega iz Hrvatske.

Slovenski program uključuje razne panele od kojih se posebno ističu: „Deep Reading – Reading in the Age of Screens“ i „Publishing in Small Book Markets“.

Od Frankfurtskog sajma knjiga ne postoji bitnije mjesto za promociju kulture jedne zemlje, ali i zemlje općenito jer od knjige transmedijalno nastaju i drugi kulturni proizvodi; kazališne predstave, dugometražni i dokumentarni filmovi, ilustracija, afirmacija umjetnika i vizualne kulture itd., Rzekao je Slavko Kozina, predsjednik Zajednice nakladnika i knjižara HGK-a.

Nacionalni nastup nakladnika na najvećem sajmu knjiga - *Frankfurtskom sajmu knjiga*, organizirala je Zajednica nakladnika i knjižara HGK uz potporu i financiranje Ministarstva kulture i medija.

Posebno izdanje časopisa Riječ sadrži izbor tekstova o Sajmu knjiga u Frankfurtu i promociji hrvatske literature u Hrvatskoj kulturnoj zajednici Wiesbaden: <http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/RIJEC%20Izbor%202021%203.pdf>

Ivica Košak

NOVINE NA SAJMU KNJIGA U FRANKFURTU 2023.

**u subotu, 21. listopada 2023. godine, s početkom u 18:00 sati
u Kući Mainz-Zagreb / Haus Mainz – Zagreb
Augustusstr. 29, 55131 Mainz**

**U suradnji s Hrvatskom kulturnom Zajednicom Mainz predstavljamo djela,
književne radove koje smo izložili u proteklom razdoblju.**



RIJEČ / Das Wort i u izdanju za ovu, 2023. godinu svjedoči o kulturnom djelovanju hrvatskih iseljenika u Njemačkoj.

Hrvatska kulturna zajednice – Ogranak Matice hrvatske iz Wiesbadena objavila je u Riječi 65./66. i izvod iz **Monografije** u izdanju Hrvatske katoličke župe u Wiesbadenu, a u povodu pedesete godišnjice rada.

Predstavljen je i rad autorice Alide Bremer: *Tesla oder die Vollendung der Kreise*. (Vidi str. 30-31)
Vidi tekst *Saće od riječi* na str. 27.

]]

Tesla oder die Vollendung der Kreise – historischer Roman oder Fiktion?

Mit der Wahl des Titels „Tesla oder die Vollendung der Kreise“, und der Auswahl einer realen historischen Persönlichkeit als eine der Hauptfiguren des Werkes, stellt sich dem Leser unweigerlich die Frage, ob ein historischer Roman oder reine Fiktion vor einem liegt.

Während der Roman zu Beginn den personalen Erzähler alle Gedanken durch eine Anhäufung sprachlicher Bilder zum Ausdruck bringen lässt. Als Leser drängt sich der Eindruck auf, dass die Autorin so extreme Gefühle der Hauptfigur transportieren möchte, in der Umsetzung jedoch wirkt es gestellt und wenig überzeugend: „der Krater in seinem Kopf“ (S.10) oder die „Böe in seinem Kopf“ (S.12) wirken eher irritierend und weniger als authentische Gedankenwiedergabe. Insofern ist es an dieser Stelle begrüßenswert, dass die Autorin den begonnen Schreibstil schon baldigst, nämlich ab Seite 14, aufgibt. Unter anderem durch solch eklatanten Brüche erscheint das Werk insgesamt im sprachlichen Schreibfluss wenig einheitlich.

Die Bedeutung der kroatischen Heimat wird durch den ganzen Roman hinweg immer wieder betont, der Vater, der zu Beginn mit seiner „dalmatinische[n] Kappe“ (S.9) winkt, in dieser Kappe wird der Vater später beerdigt, die Mutter trägt die dalmatinische Tracht, als Anton nach Jahrzehnten zurück in seine Heimat zieht, Anton selbst plagt in der Fremde Alpträume davon, dass die Familie daheim ihn vergessen haben könnte. Es ist, als wolle die Autorin mit aller Macht die starken Heimatgefühle der Hauptfigur betonen und dies soll zufällig erscheinen – tut es aber nicht.

Gleiches gilt für die Einflechtung von historischen Hintergrundfakten in die Handlung. In Massen werden historisch korrekte Details eingeflochten, teilweise wirkt die Betonung von kleinen, korrekten Details durch die extreme Häufung übertrieben (beispielsweise wie die in wenigen Absätzen häufig erwähnte Reederei der Gebrüder Cosulich auf den Seiten 10-12), teilweise wirken die historischen Informationen sehr gekünstelt in das Geschehen eingeflochten. Auch hier findet man leicht mehrere Beispiele: das Philosophieren von Antons Freund Eduardo, genannt Pirun (auf den Seiten 26-34), die Informationen, die Antons Vater ihm auf die Reise mitgibt (und die keinerlei Bedeutung für die Reise haben), die Erklärung der gesamten politischen Lage durch alle anwesenden Verwandten bei der Heimkehr



Antons ins Elternhaus. Auch die überwältigende Anzahl an historisch realen Personen, die den Lebensweg von Anton kreuzen (die Krankenschwester, die bei Florence Nightingale lernte, der New Yorker Arzt, der nahezu alle Nobelpreisträger der Medizin und Physik persönlich kannte, das Teilen der Gefängniszelle mit dem Schwiegersohn des Besitzers der Hamburg-Amerika-Schiffahrtlinie, der Bildhauer Ivan Mestrovic, der völlig zusammenhangslos durch Tesla ins Gespräch geworfen wird, um nur einige Beispiele zu nennen) haben keinerlei inhaltlich überzeugende Verbindung zur Handlung, auch sprachlich wird keine Kohärenz hergestellt. Diese Passagen dienen offensichtlich nur dazu, historischen Background zu vermitteln und den Lebensweg Antons mit möglichst vielen prominenten Zeitgenossen zu füllen. Prinzipiell ein wichtiger Aspekt für einen historischen Roman und das Vorliegen eines eben solchen scheint durch die permanente Betonung von historischen Detailwissen

suggeriert werden. Eine harmonisch wirkende Verbindung von Handlung und dem überwiegenden Teil der historischen Informationen gelingt aber nicht. Bedauernswerterweise entsteht beim Leser das Gefühl der Übertreibung durch die Häufung von diesen „zufälligen“ Begegnungen mit all den Berühmtheiten oder den Bekannten der Berühmtheiten, da sie größtenteils keinen Mehrwert für die Geschichte haben.

Zu bemängeln sind an dieser Stelle Aussagen, die sich in diese Reihe von historischen Fakten einzufügen scheinen, heutzutage aber kritisch heiß diskutierten Fakten sind. An dieser Stelle möchte ich nur einige der vielleicht brisanteren Aussagen als Beispiel anführen: Ist Tesla wirklich ein Serbe, obwohl er in Österreich-Ungarn geboren wurde, in einer Stadt, die im heutigen Kroatien liegt? Was genau ist an dem Patentklausur, der als gegeben angenommen wird? Und es ist schade – vielleicht wenig relevant, aber doch schade – dass sich bei all der Bemühung um das Aufzählen möglichst vieler historischer Daten und Persönlichkeiten sich doch Fehler eingeschlichen haben (beispielsweise war Teslas Autounfall 1937 und nicht 1934, wie im Buch). Wenig reflektiert stellt die Autorin leider immer wieder nationale Klischees und die Berechtigung nationaler Differenzen als natürlich vorhanden oder gar notwendig und gut dar: Das Verbrennen der österreichisch-ungarischen Flagge durch Anton wird positiv konnotiert, die Abneigung der Kroaten gegen die Italiener unterstützt, der kroatische Polizist in New York mag nicht die Kochkunst seiner irischen Frau, die schlechte Behandlung der Iren durch die Engländer oder der Österreicher gegenüber den Kroaten. In einer Zeit, in der Rassismus, Antisemitismus, Fremdenfeindlichkeit einen Aufwind erfährt, wäre solch ein Buch eine Chance, nationale Ressentiments abzubauen, statt sie zu betonen und als natürlich gegeben zu beschreiben. Natürlich ist es historisch korrekt, dass diese Klischees oder nationale Rivalitäten und Abneigungen bestanden (und teilweise noch bestehen). Und ja, die Hauptfigur wird als Gegner von nationalen Tendenzen bezeichnet – jedoch handelt er nicht allen Nationalitäten gegenüber so, allein bezüglich der Slawen scheint er diese Auffassung zu vertreten und verherrlicht gleichzeitig Russland als die Nation, die die slawische Einheit herbeiführen könnte. Diese pro-russische Haltung legt er später ab, jedoch nicht erklärt oder begründet durch innere Gedankenvorgänge, sondern erneut zusammenhanglos wirkend nach der Aufzählung etlicher Daten und Fakten durch andere Personen oder den Erzähler. Ein sensiblerer

Umgang mit der heute noch absolut nicht beruhigten nationalen Geschichte des Balkans wäre wünschenswert.

Tesla selbst, die Titelfigur des Romans, schleicht sich über Antons Freund Eduardo in die Geschichte. Erst der Freund begeistert Anton für die Person Tesla und weckt weitergehendes Interesse, der Freund initiiert ein Treffen und erst der Tod des Freundes bringt Anton erneut und intensiver mit Tesla zusammen. Erneut scheint die Handlung mehr Mittel zum Zweck als originär gewollte Handlung zu sein: Eduardo liefert Hintergrundinformationen und „lenkt“ die Hauptfigur zu der großen historischen Figur, die von der Autorin unbedingt thematisiert werden wollte. Anton entfernt sich durch seine Rückkehr in die Heimat und den aufkommenden Krieg von der Titelfigur. Aber Anton erhält die sagenumwobenen Pläne zu Teslas Wunderwaffe, mit dem Auftrag, sie an die beste Regierung zu verkaufen. Tesla stirbt, die Pläne bleiben bei Anton, der erneut in Gefangenschaft gerät, erneut (wie schon während dem ersten Weltkrieg) auf heimatlichem Boden jeweils einem Menschen das Leben rettet. Beide Male scheint durch die erneut übertrieben wirkende Rettung der Patienten (da Anton selbst zugibt, jedes Mal nicht wirklich zu wissen, was er tut und eine Rettung selber für eher ausgeschlossen hält), eine Heldenfigur kreiert werden sollen. Diese Heldenfigur strahlt über seinen Tod hinaus durch seine Schriften, seine Enkeltochter führt sein Werk fort – so endet der Roman.

Eine Konzentration auf die Haupthandlung, eine stärkere Ausformung des Innenlebens von Anton hätte die Handlung überzeugender wirken lassen. Durch die vielfachen Übertreibungen, belehrend wirkenden historischen Exkurse und die sprachlichen Stilbrüche entsteht kein harmonisch, organisch, aber konstruiert wirkender, gewollt historischer Roman. Das Herz des Balkans, die Chancen, die noch lange nicht aufgearbeitete Geschichte der Adrialänder mit Fingerspitzengefühl durch die Hauptperson darzustellen, die Unsicherheit der Bewohner der slawischen Länder über das Richtig und das Falsch der politischen Entwicklung in diesen politisch so hochbrisanten Zeiten (damals wie heute), die sich ändernden Stimmungen und die große Liebe zur Heimat, der Stolz auf die Helden des eigenen Landes, all dies wäre möglich gewesen.

Julia Enkelmann (M.Ed.), geboren 1987 in Siegen, hat kroatische Wurzeln und studierte in Mainz Geschichte und Germanistik mit dem Schwerpunkt Literaturwissenschaft.



ODRŽATI TRADICIJU I NARODNE OBIČAJE

Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden organizira proslavu Martinja u subotu, 11. 11. 2023. godine.

Wiesbaden/ Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden, Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden, organizirala je proslavu Martinja u subotu, 11. 11. 2023. godine, u 19:30 sati, Holsteinstraße 15a, (ugao Waldstraße) Wiesbaden.

U najavi i pozivnici je rečeno: *Nismo ponekad ni svjesni kako unatoč svemu i za mnoge teškom vremenu u kojem živimo, cijelo vrijeme imamo jedno bogatstvo koje nam nitko, pa čak ni zaborav ne može oduzeti:- Tradicija i narodni običaji!*

A Martinje je puno više od praznika vezanog za vino i veselje bar što se tiče HKZ/OMH-Wi i već tradicionalnog događanja pod nazivom Martinje.

Jer kada spojiš narodnu veselicu, kada se družiš s domaćim ljudima, onda svatko od nas može kazati da je ispunio jedan dobar dan.

Ove godine i više od toga Slaven Ljiljanić, istaknuti član Hrvatske kulturne zajednice / Ogranaka Matice hrvatske u Wiesbadenu hrvatske zajednice i član Župnoga vijeća Hrvatske katoličke župe u Wiesbadenu; preminuo je u 58. godini života. Posljednja počast preminulom kolegi bila je odana povodom susreta Hrvatske kulturne zajednice / Ogranaka Matice hrvatske iz Wiesbadena.



Bilješka o susretu u subotu 11.11. 2023. godine - *Martinje*

Nazočni (8): Jela Šare, Marta Rimac, Jakov Rimac, Nina Pavić, Agneza Matotek, Ivan Matotek, Vesna Ljiljanić, Ivica Košak

Opravdali izostanak: Marina Beroš, Rina Milković i Angela Ilić.

Kolegica dr. Angela Ilić poslala nam je slijedeće prijedloge.

1. ja sam spremna napisati jedan tekst za Riječ o svom aktuelnom istraživačkom projektu (<https://www.ikgs.de/pfarrer-deutschsprachiger-protestantischer-kirchengemeinden/>). Mogla bi izabrati jedan primjer iz Zagreba, pa pokazati jezičnu i vjersku raznolikost gradskog stanovništva recimo 1880-ih godina;
2. moja habilitacija o kasnohabsburškoj Rijeci i Mariboru bit će tiskana (u Wiesbadenu!) u siječnju. Ukoliko postoji interes, može se knjiga predstaviti u časopisu Riječ;
3. koncem ove godine treba biti tiskana knjiga, čija sam kourednica, a radi se a sportu, mobilizaciji i ideologiji u Centralnoj i Jugoistočnoj Europi iz povijesne perspektive. Ukoliko postoji interes, mogla bih predstaviti knjigu (ima i nekoliko članaka koji se bave Hrvatskom, pa bih pozvala te autore) na proljeće - ili online ili uživo;
4. dragi Ivice, u kontekstu projekta AToM bi možda bilo interesantno pokupiti neke životne priče o migraciji nekoliko naših članova, pa i neke slike itd. uz to.

Prisutni su se složili s prijedlozima kolegice Angele. Priloge za Riječ broj 67 trebali bi imati da kraja godine. Možda to bude prekasno za recenziju habilitacije, (ukoliko ona već ne postoji.)

Kelegice Marina i Rina su se dogovorile da u susretu s Vesnom obrade životopis preminulog Slavena Ljiljanića. U Riječi, poglavito u starom tečaju bilo je objavljeno nekoliko biografija naših članova. Mogli bi napraviti tisak jednog posebnog izdanja naše Riječi u kojemu bi bilo objavljene te biografije i tako pripremili naš prilog za projekt AToM. Naravno, možemo dodati i nekoliko novijih priloga.

Ispred naše Zajednice će kolegica Brnetić prisustvovati na otkrivanju spomen ploče Matiji Vlačiću Iliriku u Regensburgu. 11.12. 2023.

Hrvatska književnica i prevoditeljica dr. Alida Bremer iz Münstera objavila je svoj treći roman pod naslovom *Tesla oder die Vollendung der Kreise*. Svoj prvi roman *Olivas Garten* predstavila je u Wiesbadenu (<http://www.hkz-wi.de/de/hkz/Literatur%20im%20Dialog/home/europawoche/bildung-fur-nachhaltige-entwicklung-von-europa.html>) u organizaciji naše Zajednice. Kako se u novom povijesnom romanu obrađuje i biografija N. Tesle predlažem da organiziramo literarnu tribinu na temu života i djela našeg slavnog (i nesretnog) migranta. Za sljedeći broj Riječi će gospođa Enkelmann, germanistica i historičarka napisati recenziju knjige.

Zajednica iz Mainza nam je odobrila još jedan susret u *Kući Mainz-Zagreb* bez dodatnog plaćanja najamnine. Na susretu je predloženo da se kolegicama i kolegama u Mainzu predloži zajednički susret.

U knjižnicu naše Zajednice uvršteno je izdanje MH: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Donacija Tihomira Glowatzkog vrijedna preko 1200€.

Izbori novog predsjedništva trebaju biti održani u prvom kvartalu sljedeće godine. Nadamo se dovoljnom broju kandidata kako bi Zajednica mogla nastaviti rad.

Predsjednik Košaki zahvalio se i istaknuo kako u pravilu nema prijedloga za rad kao odgovor na pozivnice. Tim više je razočaravajuće, naglasio je Košak, što se kontinuirano u i izvan Zajednice ponavlja kao treba se raditi nešto drugo i drugačije(!).

Nije bilo prijedloga o tome kako i kada bi se mogao održati susret na kraju godine. Alternativno je bilo predloženo da se u krajem siječnja predstavi sljedeći broj naše Riječi i taj termin iskoristi za „Novogodišnji prijem“ – analogno susretu u siječnju ove godine kada je promovirana Monografija župe s opširnim prilogom o našoj Zajednici. Ujedno bi to bila i zadnja „proba“ pred izbornu godišnju skupštinu.

□



Gedenktafel für Matthias Flacius Illyricus in Regensburg enthüllt

Generalkonsul **Vladimir Duvnjak** nahm am 11. Dezember in Regensburg an der Enthüllung einer Gedenktafel für Matthias Flacius Illyricus, den in Labin geborenen berühmten kroatischen protestantischen Theologen, Kirchenhistoriker, Philosophen und Philologen, teil.



11. prosinca 2023. otkrivena je na zgradi Državne knjižnice u Regensburgu spomen-ploče Matiji Vlačiću Iliriku. Mario Grčević, Udo Hebel, Vladimir Duvnjak, Ursula

Matthias Flacius Illyricus wirkte von 1562 bis 1566 in Regensburg. Initiator der Anbringung der Gedenktafel ist Dr. Luka Ilić, ein bekannter kroatischer Theologe und einer der besten Kenner von Leben und Werk des Illyricus. Es sprachen Generalkonsul Vladimir Duvnjak, Regensburgs Oberbürgermeisterin Gertrud Maltz-Schwarzfischer, Dr. Bernhard Lübbers, Direktor der Staatlichen Bibliothek Regensburg, Jörg Breu, Dekan des Evangelischen Dekanats Regensburg in Vertretung des evangelisch-lutherischen Bischofs Klaus Stiegler und Dr. Luka Ilić. Nach Wittenberg (September 2020) und Magdeburg (2022) ist dies bereits die dritte Gedenktafel zu Ehren von Matthias

Flacius Illyricus in Deutschland, initiiert und organisiert von Dr. Ilić, und es gibt eine Gedenktafel für Flacius und Jena. Erwähnenswert ist auch, dass Dr. Ilić der Preisträger der Stadt Labin für 2020 und des Klio-Festivals in Zagreb für 2023 ist. Alter. An der feierlichen Enthüllung der Gedenktafel am Gebäude der Staatsbibliothek nahmen auch Prof. Dr. Udo Hebel, Rektor der Universität Regensburg, und Prof. Dr. Mario Grčević, kommissarischer Dekan der Fakultät für Kroatische Studien in Zagreb, teil.

Quelle: Konsulat der Republik Kroatien in München.: 13.12.2023./08:05:33

Matthias Flacius Illyricus in Regensburg (1562-1566). Der berühmte Reformator Matthias Flacius Illyricus wurde am 3. März 1520 in Albona geboren und starb am 11. März 1575 in Frankfurt am Main. Flacius lebte von 1562 bis 1566 in Regensburg, wo seine erste Frau starb und er 1564 zum zweiten Mal heiratete. Heute ist er in der Öffentlichkeit fast vergessen. In Regensburg werden zahlreiche seiner Drucke mit handschriftlichen Widmungen des Autors in der Staatlichen Bibliothek Regensburg und viele seiner Briefe im Stadtarchiv Regensburg aufbewahrt.

Widmungsblatt (Staatliche Bibliothek Regensburg, 999/ 999/2Script.1066(1/2)

VLAČIĆ NAS POVEZUJE!

Svečano otkrivanje spomen-ploče Matiji Vlačiću Iliriku u Regensburgu

Matija Vlačić bio je migrant koji se više puta morao pakirati ili prodati sve što je imao i s obitelji krenuti u potragu za novim domom. Sudbina izbjeglice i iskustvo progonstva utjecali su i na njegovu teologiju. Jer Vlačić je prvenstveno bio teolog. Za svog kratkog života, a doživio je samo pedeset i petu, ostavio je tragove na najrazličitijim mjestima u kojima je djelovao i radio, a djelovao je i radio gotovo uvijek u izbjeglištvu, ..., tako je u ranim poslijepodnevnim satima u ponedjeljak, 11. prosinca prošle godine, teolog i povjesničar reformacije dr. **Luka Ilić** govorio o Vlačiću u Regensburgu, njegovoj svagdašnjici koja ga je pratila od trenutka kad si je stvorio ime i stekao ugled u reformacijskom pokretu.



Dr. Bernhard Lübbers, knjižničar otkriva spomen-ploču Vlačiću

Tog se ponedjeljka u ranim poslijepodnevnim satima u zapadnom dijelu Staroga grada, gdje se Gesandtenstraße dodiruje s Poetengässchen (Uličica pjesnika) okupilo dvadesetak što njemačkih što hrvatskih uzvanika na svečanom otkrivanju spomen-ploče Matthiasu Flaciusu Illyricusu, kako glasi latinizirano Vlačićevo ime. Odmah iza ugla, u Poetengässchen, na žučkastome je zidu oveća ploča s natpisom u crnoj boji na bijeloj podlozi. Zainteresirani će prolaznik saznati da je ta zgrada Državna knjižnica, da je svima dostupna i da je njeno korištenje besplatno. Saznat će i u koje je vrijeme može koristiti. Čitajući taj natpis oko će mu sigurno uočiti još jednu ploču, tik iznad ove. Crvene je boje.

Natpis je ispisan zlatnim slovima s uočljivim Vlačićevim vlastoručnim potpisom, naravno latiniziranim. Na ploči je zabilježeno, evo prevedeno na hrvatski: Matija Vlačić Ilirik / 1520. Labin u Hrvatskoj - 1575. Frankfurt na Majni / luteranski reformator, crkveni povjesničar, autor više od 200 djela / u Regensburgu je živio i radio između 1562. i 1566.

Vlačić je u Regensburg došao iz Jene gdje je četiri godine bio profesorom protestantske teologije i hebrejskoga jezika na Alma Mater Jenensis, zvanom Salana, gdje se između ostaloga zalagao za očuvanje Lutherovog reformacijskog učenja. No zakvačio se s mjesnim knezom oko sveučilišnih udžbenika i protjeran je.

U Regensburgu ga sudbina nije štedjela. Početkom 1564. umrla mu je žena pri porodu dvanaestog djeteta, a nešto kasnije i jedna kći. No, životom udovca nije živio ni deset mjeseci jer već u listopadu ženi župnikovu kćer

Magdalenu Illbeck. Bio je i bez posla. Jednom je dobrom kolegi posudio 2100 talira, ali ga je ovaj u gradskoj upravi optužio za lihvarenje, a u gradu oklevetao. Inače je u gradu Vlačić imao dosta veliki krug znanaca, a čvrsto je bio povezan s Nikolausom Gallusom, superintendentom, regensburškim protestantskim biskupom, istaknuo je Ilić. Dvojica teologa bili su slične dobi i poznavali su se iz Wittenberga i Magdurga gdje su se borili za očuvanje Lutherove nepatvorene reformacijske ostavštine.

Vlačić je imao velike planove za Regensburg, o čemu Luka Ilić kaže: *Zemljopisni položaj grada na Dunavu i blizina Austrije pogodovali su mogućim kontaktima s tamošnjim protestantima i južnoslavenskim područjem, za koje je i dalje bio vezan zbog svog podrijetla.*

Po svemu sudeći održavao je kontakte i sa studentima u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj. Obzirom na protureformacijsku djelatnost isusovaca, koja je bila osobito uspješna u tim krajevima, Flacius je planirao podržati reformaciju osnivanjem akademije u Regensburgu. Htio je da ta Akademija bude nadopunom Poeticumu, regensburškoj gimnaziji.

Kad je riječ o Poeticumu, valja mi napomenuti da se radi o Gymnasium Poeticum, obrazovnoj instituciji koja je 1505. utemeljena kao gradska škola u kojoj se podučavao latinski jezik, a i podučavalo se na latinskom. Lateinschule je pripremao đake za sveučilište. Kad je carskim gradom Regensburgom zavladała reformacija, Lateinschule je 1542. pretvorena u gradsku protestantsku gimnaziju - Gymnasium Poeticum. U toj je školi pune tri godine, od 1553. do 1556., nastavnik bio jedan Vlačićev zemljak, rodnom iz Buzeta -Stjepan Konzul Istranin. Konzul je bio pop glagoljaš, hrvatski protestantski pisac i prevoditelj, rođen 1521., a u regensburškom Poeticumu bio je zborovođa i upravitelj Pjevačke škole.

U zapadnom dijelu te nekadašnje protestantske gimnazije danas se nalazi Državna knjižnica, znanstvena knjižnica humanističkog usmjerenja, utemeljena je 1816. kao Kraljevska knjižnica. Zadnjih petnaest godina Državnom knjižnicom upravlja i vodi ju povjesničar i knjižničar dr. **Bernhard Lübbers**, koji je i otkrio spomen-ploču Vlačiću. U pozdravnom slovu Lübbers je istaknuo je da je inicijativa za spomen-ploču potekla od dr. Ilića i to tijekom trodnevnog simpozija o Vlačićevu regensburškom djelovanju, održanom godinu dana ranije u Gradskom arhivu. Taj arhiv inače čuva 470 raznoraznih spisa o Vlačiću. Lübbers je također rekao, da se raduje nazočnosti predsjednika regensburškog sveučilišta prof. **Hebela**, a srdačne pozdrave uputio je i potpredsjednici za internacionalizaciju i različitosti prof. Ulli Regener kao i prof. **Mariju Grčeviću**, potpredsjedniku¹ Sveučilišta u Zagrebu, koji je također ovdje i koji svojom nazočnosti još više podcrtava značenje slavljenika. Lübbers se obradovao i nazočnosti **Karla Stocka**, voditelja nadležnog ureda za graditeljstvo, pozdravio je i gradonačelnicu Gertrud Maltz-Schwarzfischer, referenta za kulturu **Wolfganga Derscha** i **Lorenza Baibla**, voditelja ureda za kulturno nasljeđe i dekana Dunavskog dekanata **Jörga Breua**, i riječ dao **Vladimiru Duvnjaku**, generalnom konzulu Republike Hrvatske u Münchenu.

Duvnjak je izrazio radost što Vlačić postavljanjem spomen-ploče dobiva posebno priznanje i što ona potvrđuje važnost koju Vlačić i danas uživa u njegovom rodnom Labinu i okolici.



¹ Prof. dr. sc. Mario Grčević, obnašatelj dužnosti dekana Hrvatskih studija, na otkrivanje spomen-ploče Matiji Vlačiću Iliriku u Regensburgu došao je kao izaslanik prof. dr. sc. Stjepana Lakušića, rektora Sveučilišta u Zagrebu.

Katedrala, Katedralni vrapčići i papa Benedikt, to je danas Regensburg, ako ga promatrate izvana, istaknula je gradonačelnica **Maltz-Schwarzfischer** na početku svog govora te nadodala ...Na prvi pogled čini se da je grad prvenstveno katolički. No, to je samo djelomično točno, jer Regensburg je od 16. stoljeća također važno središte protestantske vjere. Stoga je Regensburg postao luteranski svjetionik za prostor Jugoistočne Europe kao i središte, koje je privlačilo protestantske teologe i znanstvenike, koji su presudno utjecali na ondašnji duhovnički i duhovni život. Maltz-Schwarzfischer prisjetila se i simpozija o Vlačiću tijekom kojega je postalo jasno da je Vlačić zaslužio biti prisutniji u životu grada tim više što nam je u nasljeđe ostavio i važna pisana djela. U Gradskom arhivu nalazi se vrlo opsežna zbirka izvorne korespondencije koju će biti objavljena kao knjiga u sklopu jednog istraživačkog projekta.

Flacius nas povezuje!, kaže gradonačelnica i nastavlja: Lijepo je vidjeti da su se danas ovdje okupili razni predstavnici znanosti, kako iz Regensburga tako i iz Hrvatske. ... Taj međunarodni krug zorno pokazuje da Matthias Flacius i danas može imati značajan, širok europski utjecaj.

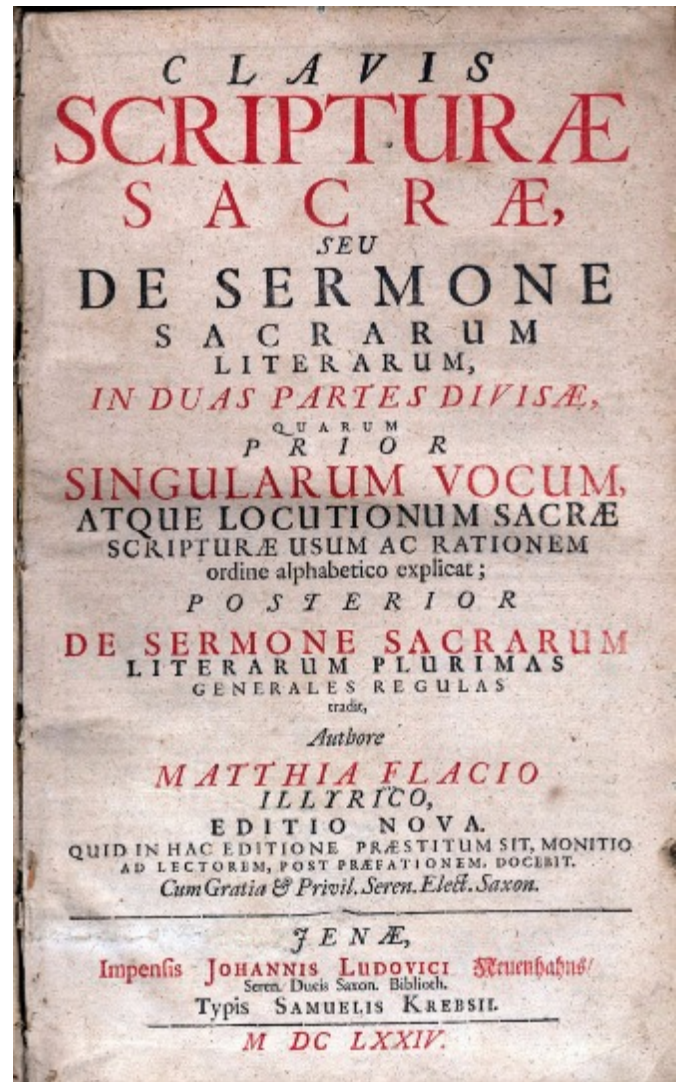
Idejno rješenje za kamenu spomen-ploču izradio je Stefan Reichmann, Regensburžanin, koji već desetljećima radi na tome da si rodni grad s njegovih 158.000 stanovnika i 20.000 studenata, u volonerskome radu ukrasi sa što više Reichmannovih ploča. Te ploče svjedoče o bivšim slavim stanovnicima. Vlačićeva ploča je veličine 46 x 75 cm i debljine 45 mm, a s montažom je koštala 1.700 eura. Najveći obol, gotovo 60 %, dao je regionalni biskup Klaus Stiegler, a ostatak Grad Regensburg.

Na otkrivanju u ime biskupa Klaus Stieglera govorio je dekan **Jörg Breu**. Breu je svoje izlaganje započeo citatom iz Biblije: *Što biva, već bijaše, i što će biti, već je bilo; a Bog obnavlja što je prohujalo.*² (), da bi progovorio o pokušajima preoblikovanja povijesti i o tome da se uvijek iznova priča kako su svojedobno u Regensburgu samo članovi gradske vlasti prešli na evangeličku vjeroispovijest, a da je narod zadržao katoličku vjeru. *Ni mrtvi nisu sigurni od takvih povijesnih krivotvorina*, kaže Breu „...jer oni se ne mogu više braniti.“ Što se tiče živih, za Breua je Vlačić veliki uzor jer se on za života hrabro, ustrajno i svestrano – branio pa nastavlja: *On se suvereno kretao različitim europskim prostorima. Tu je njegov*

*povijesni rad, njegova hermeneutika, koja je bila izrazito moderna za njegovo vrijeme, a također i jasnoća, kojom je ustao protiv svega što je smatrao razvodnjavanjem reformacijskog učenja. Mi ne moramo dijeliti svaki njegov stav., da bi izlaganje završio apelom: **Neka se Vlačić ne zaboravi!***

I za kraj ovog izvještaja još jednom teolog Ilić: *Najvažnija Vlačićeva teološka publikacija nastala je tijekom njegova boravka u Regensburgu: **Clavis Scripturae sacrae**, Ključ Svetoga pisma. Ovo opsežno djelo, podijeljeno u dva dijela, prvi put je objavljeno u Baselu 1567. godine. U to je vrijeme Vlačić već bio u Antwerpenu. Od tada pa sve do 18. stoljeća stalno su izlazila ili nova izdanja Clavis Scripturae sacrae ili reprint-izdanja. Dugoročno, Clavis je stekao reputaciju standardnog djela biblijske hermeneutike.*

Svečanost je zaokružio prigodni domjenak na drugom katu Državne knjižnice tijekom kojega smo mogli zaviriti u Vlačićeve knjige, koje se čuvaju u Državnoj knjižnici. Zaviriti da, malkice, ali ne i više od toga.



Aleksandra Brnetić

² Propovjednik, 3,15

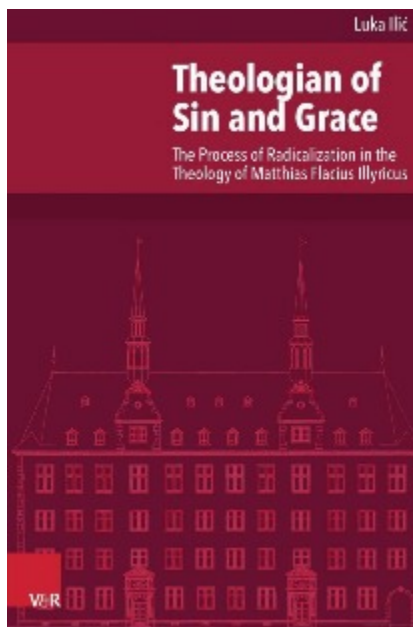


LUKA ILIĆ: TEOLOŠKA BIOGRAFIJA MATIJE VLAČIĆA ILIRIKA – proces radikalizacije u Flaciusovoj misli

Zagreb: Teološki fakultet Matija Vlačić Ilirik, prijevod: dr. sc. Marina Schumann, 2021., 348 str.

Dr. sc. Luka Ilić međunarodno je etablirani povjesničar protestantizma i teolog koji se nakon magisterija na sveučilištu *Vrije Universitet* u Amsterdamu i doktorata na Evangeličkom (luteranskom) fakultetu u Philadelphiji nastanio u Njemačkoj, gdje je 2010. – 2014. godine bio znanstveni suradnik na *Leibnizovu institutu za europsku povijest* u Mainzu, a otada radi kao župnik evangeličko-luteranske crkve u Wittenbergu.

Valja napomenuti da je, osim povećim brojem znanstvenih radova na razne teme vezane uz Matiju Vlačića, uvelike pridonio popularizaciji istarskog teologa i predanim angažmanom na organizaciji međunarodnog skupa Matija Vlačić Ilirik u Labinu te poticajima i organizacijom postavljanja spomen-ploča tome velikanu u gradovima Wittenberg i Magdeburg u Njemačkoj.



Znanstvena literatura o Matiji Vlačiću Iliriku na hrvatskom jeziku obogaćena je prošle godine prijevodom Ilićeve knjige *Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika – proces radikalizacije u Flaciusovoj misli*, izvorno objavljene na engleskom jeziku (*Theologian of sin and Grace: The process of radicalization in the Theology of Matthias Flacius Illyricus*) kod uglednog njemačkog nakladnika Vandenhoeck & Ruprecht sa sjedištem u Göttingenu. Hrvatsko izdanje ponešto je prerađeno i prošireno u odnosu na izvornik, tj. dodana je i novija literatura i poneka rečenica uslijed novih spoznaja o Vlačiću i reformaciji. knjigu je objavio Teološki fakultet Matija Vlačić Ilirik u Zagrebu u svojoj ediciji Folia Protestantica Croatica, a u prijevodu vrsne povjesničarke Marine Schumann.

Vlačić je bio pripadnik druge generacije protestantskih teologa koji su bili učenici Martina Luthera i Philipa Melanchtona. Vrijeme u kojem je živio i teološki aktivno djelovao za tada mladu evangeličku Crkvu bilo je puno prepreka u pokušajima da se legitimira i zadobije priznanje na području Svetog Rimskog Carstva te da definiira svoju teologiju.

Iako je smatran jednom od kontroverznijih figura među teolozima 16. vijeka, još uvijek nedostaje opsežnije proučavanje važnih dijelova Vlačićeva velikog teološkog opusa. Naime Vlačićevo naslijeđe privlači pozornost povjesničara, filozofa i lingvista, a puno manje teologa. kako Ilić piše u uvodniku te svoje knjige, znanstveno proučavanje Vlačića „*trenutno je najživlje u Njemačkoj i Hrvatskoj, dvjema zemljama u kojima je imao najviše osobnih veza.*“ (24) upravo su iz tih zemalja potekle dvije od tri možda najvažnije biografije. Jedne, objavljene još u 19. stoljeću, autor je W. Preger, a druga je djelo akademika dr. Mije Mirkovića iz 1960. godine. Treća biografija proizašla je iz pera američkoga crkvenog povjesničara O. Olsona prije točno 20 godina. Potonjeg autora Ilić ističe zbog toga što je i u seriji članaka poticao istraživanje Vlačića kao ličnosti zaslužne za opstanak reformacije u skladu s Lutherovom teologijom.



„Radikalizam“ i „radikalizacija“ pojmovi su koje autor pojašnjava u zadnjem dijelu uvoda (3032). To su tehnički termini ove knjige i elementi njezine osnovne teze, pa ih opravdano uvodno tumači.

Središnja teza koju autor želi dokazati u ovoj studiji jest da se Vlačić tijekom života sve više teološki radikalizirao. Vlačićev teološki put i proces njegove radikalizacije Ilić je podijelio u tri faze, čijem predstavljanju posvećuje odgovarajući prostor u knjizi. S obzirom na to da spomenutim trima fazama odgovaraju Vlačićeve etape akademske i crkvene karijere, autor je slijedio biografsko-kronološki pristup u pisanju ove studije. Ilić dakle predstavlja narativ koji povezuje Vlačićev život i teologiju naglašavajući kako su suvremeni mu politički i crkveni događaji, združeni s prekretnicama u njegovu privatnom životu, utjecali na oblikovanje Vlačićeve teološke misli. Istini za volju, još je Jörg Baur istaknuo da je priroda Vlačićeve teologije radikalna u članku iz 1975. godine, no nitko do pojave Ilićeve knjige nije detaljno rekonstruirao taj razvoj.

Ilić je različite faze Vlačićeve teološke radikalizacije uočio i definirao nakon što je identificirao bitne događaje i prekretnice koje su obilježile promjene u njegovu životu te ujedno pomake u njegovim teološkim formulacijama.

Fazu pred radikalizacije predstavlja u prvom poglavlju knjige (33–79). Riječ je o vremenskom razdoblju 1536. – 1548. godine koje obuhvaća vrijeme učenja, formiranja, koje je Vlačić proveo najprije u rodnom Labinu, pa Veneciji, a zatim je, nakon preseljenja na područje sjeverno od Alpa, njegov *peregrinatio academica* imao sljedeću putanju: Augsburg, Basel, Tübingen i nakraju Wittenberg, tj. samo središte luteranstva. Ta su putovanja označila početke stvaranja Vlačićeve mreže poznanstava. Ilić dijelom u navedenom poglavlju i psihološki portretira Vlačića ukazujući na činjenicu njegova ranog gubitka oca, kojeg nadomještaju neki drugi muškarci u životu tog rođenog Labinjanina. Naime autor to sumarno tumači ovako: „Način na koji se odnosio (Vlačić, op. a.) prema svome

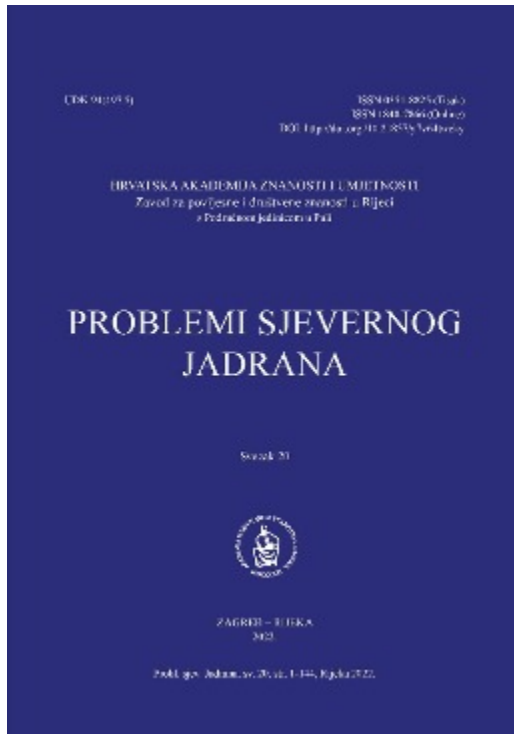
rođaku **Baldu Lupetini**, riječi koje je napisao o Grynaeusu i Grpcu, sve to naglašava čežnju njegova srca koju je na kraju ispunilo ono što je doživio u osobi Martina Luthera.“ (79) Glavno obilježje većine

Vlačićevih kasnijih djela iskazano je već u toj fazi njegova razvoja, a ta je „*ljubav prema detaljima i njegova temeljitost*“ (79).

Magdeburg je bio grad u kojem je Vlačić djelovao 1548. – 1557. godine te je to razdoblje Ilić označio kao njegovu prvu fazu radikalizacije teološkog promišljanja stvorivši tako sadržaj drugog poglavlja svoje knjige (81–141). u tom vremenskom odsječku iznosio je svoje teološke argumente kao oporbenjak boreći se protiv Augsburškog interima i tzv. Leipziškog interima. Vlačić je bio uvjerenja da navedeni dokumenti imaju za cilj vraćanje katolicizma na protestantske teritorije. Stavovi koje je javno iznosio promakli su ga u prepoznatljivog kritičara carske politike. Tih godina proslavio se i kao polemičar koji je u onodobnim tiskovinama debatirao protiv nekoliko uglednih teologa. Ilić ukazuje i na suđenje Baldu Lupetini, njegovo smaknuće i utjecaj tih događaja na Vlačića. Magdeburško razdoblje je bilo najplodnije u Vlačićevu životu promatrajući brojnost napisanih djela što „svjedoče o njegovu neumornom stvaralaštvu“ (137). Ovdje je osmislio i dva velika programa crkvene povijesti: katalog svjedoka istine i Magdeburške centurije. Nadovezujući se na raniji prikaz razvoja psihološkog profila Vlačića, autor piše: „Sve veće prepoznavanje od strane drugih također je ojačalo Vlačićevo samopouzdanje i potaknulo ga da svoje misli formulira još hrabrije u pisanom obliku.“ (138) upravo su magdeburške godine, prema Iliću, bile odskočnica za Vlačića jer su bile presudne u oblikovanju njegova teološkog i osobnog karaktera. Negativna iskustva na osobnom i profesionalnom polju nisu samo ojačala Vlačićevu revnost nego i njegov apokaliptički naglasak. Ilić ističe pitanje adijafora koje Vlačić definira beskompromisno i kruto te ih koristi u kritici protivnika, što ukazuje na početak njegove teološke radikalizacije u magdeburškom razdoblju.

Druga faza Vlačićeve radikalizacije predstavljena je u trećem poglavlju (143– 166) te obaseže vrijeme koje je Vlačić proveo u Jeni, a to je razdoblje između 1557. i 1562. godine. Tada je stekao naročit položaj moći i utjecaja u Crkvi i na Sveučilištu. Stečene položaje koristio je kako bi nastavio kritizirati teologe i crkvene poglavare s kojima se nije slagao. ustrajao je na očuvanju nepromijenjenoga oblika augsburške vjeroispovijesti iz 1530. godine. No, razumljivo, zbog intenzivnog sudjelovanja u crkvenim poslovima i politici tih godina, nije imao vremena za pisanje, a što je razlog da je to i najmanje produktivno razdoblje u čitavoj njegovoj karijeri. Vlačićeva radikalizacija dosegla je kulminaciju upravo u tom razdoblju njegova života. Ta je „krutost naglo počela negativno utjecati i na njegove osobne i profesionalne odnose. Svojim izjavama i ponašanjem polarizirao je sve veći krug ljudi.“ (166)

Katalizator treće faze radikalizacije u Vlačićevu životu bilo je njegovo otpuštanje sa Sveučilišta u Jeni u prosincu 1561. godine zajedno sa zabranom bilo kakvog djelovanja u crkvama ili školama na području *ernestinske Saske*. Ta će zadnja faza trajati do njegove smrti 1575. godine te je predstavljena u četvrtom poglavlju knjige (166–243). Vlačić se od 1562. godine nadalje nalazio u egzilu neprestano se seleći i pronalazeći kraća boravišta u Regensburgu, Antwerpenu, Strasbourgu i na samome kraju života u Frankfurtu na Majni. Na samom početku svoga izgnanstva Vlačić je objavio djelo utješni poticaji kršćanima koji su progonjeni zbog Božje riječi u kojem je koristio Lutherovo ohrabrenje koje je ovaj 1530. godine pružio svojim progonjenim sljedbenicima te ga prilagodio vlastitoj situaciji. Predstavio se kao žrtva zlostavljanja od strane politike te neprijateljski nastrojenih teologa. Zadnjih trinaest godina života Vlačić je koristio u nastojanju da opere ljagu sa svog imena i opravda vlastite teološke stavove. Pritom nije pokazivao spremnost na ikakav kompromis s neistomišljenicima. Središnju ulogu u toj fazi njegova teološkog razvoja imao je spor oko istočnoga grijeha. Vlačić je naime odbijao preformulirati svoju izjavu da je grijeh supstancijalni dio čovjeka. Time je pojačao polemiku nizom publikacija nastojavši obraniti svoju poziciju. Njegovo oštro odbijanje savjeta svojih prijatelja i kolega teologa dovelo ga je u svojevrstu izolaciju jer ih je pretvorio u neprijatelje. Vlačića karakterizira gotovo redovito objavljivanje vlastitih teoloških stavova sa stajališta reakcije. Za razumijevanje Vlačićeva i teološkog razvoja Ilić ukazuje i na njegov strah od Turaka. uz navedeni strah, drugi važni argument unutar te knjige odnosi se, kako je ranije spomenuto, na Vlačićevo shvaćanje istočnoga grijeha koje je bilo ključno za njegovu teološku radikalizaciju i veći dio njegova djela. Vlačićeva opsesija istočnim grijehom zasjenila je sve drugo u njegovu životu u toj posljednjoj fazi. unutar te posljednje faze Vlačićeve radikalizacije Ilić uočava dva paralelna razvoja. Vlačić je u nastojanju da spere ljagu sa svojeg imena još snažnije pooštrio svoje



teološke izjave. Taj je paradoksalni pristup pokazao kako Vlačić nije htio postići konsenzus te ga je doveo „do njegove izolacije, siromaštva, izgnanstva i fizičke iscrpljenosti te naposljetku pridonio njegovoj bolesti i smrti.“ (243)

Do pojave ove Ilićeve knjige razvoj Vlačićeve teološke radikalizacije nije bio rekonstruiran primjenom kronološkog pristupa. To je razlog što ovaj rad predstavlja bitan doprinos poznavanju Vlačića teologa kroz istraživanje njegova života i mapiranjem njegova teološkog razvoja kao dvaju isprepletenih područja. Za razliku od Vlačićevih ranijih biografa, u predmetnoj je studiji veći naglasak stavljen na njegove rane godine i obrazovanje. Ilić je u toj studiji pokazao važnost navedenih utjecaja na Vlačićev kasniji život. Vlačić je bio teolog za kojeg je Božja milost bila od temeljne važnosti. No Vlačićevi „brojni spisi i širina pitanja kojima se bavio u sporovima sugeriraju da je bio daleko od toga da se svede na teologa od jednog jedinog probelma.“ (253)

U konačnici kakav je dojam Vlačić ostavio ponajbolje kazuje posmrtno objavljena pogrebna propovijed njegovih sljedbenika u kojoj su iskazali beskompromisni karakter

njegove teologije u pozitivnom smislu nazvavši ga novim prorokom Jonom koji je poslan u Njemačku. Ozbiljnost znanstvenog dosega Ilićeve monografije predstavlja i popis korištenih arhivskih vrela (rukopisa) i rijetko opsežan popis korištene literature (255–318). Snalaženje i pretraživanje unutar knjige olakšava kazalo osobnih imena i mjesta.

Bez sumnje navedena je knjiga velik doprinos razumijevanju i novom čitanju ideja toga velikog znanstvenika, ali i njegova svekolikog opsežnog djela enciklopedijskog karaktera, koje je, kako tvrdi Ilić, još uvijek u velikoj mjeri terra incognita; odnosno tek nam predstoji prava i puna analiza bogatstva misli koje se skrivaju u njegovim inspirativnim rečenicama, a u čije značenje uvijek iznova valja proniknuti i u novom ih ključu tumačiti.

Luka Ilić predstavljenom je knjigom ponudio dosta detaljan pogled na Vlačićev život te je uvelike pridonio obogaćenju postojećih istraživanja o tom kontroverznom teologu i njegovoj ulozi u procesu konfesionalizacije tijekom druge polovine 16. stoljeća. To je djelo intelektualna biografija (Intellectual History) u kojoj Ilić prati teološke i filozofske misli Matije Vlačića Ilirika i studiozno ih proučava kroz kontekst njegova života. Naime autor – osim što predstavlja razvoj Vlačićeve intelektualne misli i opusa – istovremeno to čini i s njegovim obiteljskim životom te akademskom i crkvenom karijerom. Spomenuti je pristup ono što tu knjigu postavlja vrlo visoko unutar suvremene hrvatske historiografske literature ranog novovjekovlja.

Elvis Orbanić

Problemi sjevernog Jadrana 20 (2022), str. 119–123¹

Ilustracije: Ivica Košak

¹ *Elvis Orbanić: Luka Ilić, Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika – proces radikalizacije u Flaciusovoj misli*, objavljeno uz ljubaznu dozvolu autora i redakcije časopisa *Problemi sjevernog Jadrana* 20 (2022), str. 119–123



U tradiciji tradicionalnog susreta na kraju godine, pozivamo na koncert narodnih pjesama Hrvatske u izvođenju folklornog sastava LADO u petak 15. prosinca u Crkvi st. Kilian u Wiesbadenu, s početkom 19:00 sati

AnsambL LADO ustrajno radi na očuvanju i scenskoj interpretaciji hrvatske glazbene i plesne baštine. Više od tri desetljeća sustavno istražuje hrvatsku pučku sakralnu glazbu, taj izniman spoj crkvenog i tradicijskog glazbenog izričaja. Bogatstvo i raznolikost crkvenog pučkog pjevanja, kao i njegovo postupno osiromašenje i ne- stajanje pod naletima suvremenih kretanja u crkvenoj glazbi ukazali su na potrebu njegova očuvanja i nužno usmjerili LADO u istraživanje i ovog segmenta hrvatske tradicijske kulture. Repertoar Ansambla kontinuirano se proširuje i obogaćuje pa će publika i u ovom programu moći uživati



u novim djelima. Skupno braćo zapjevajmo zajednički je naziv za kolende, njih ukupno sedam, s dubrovačkog područja čiju glazbenu obradu potpisuje Vicko Dragojević. Čestitanje Božića pjesmom osobit je doživljaj i radost. Običaj i praksa čestitarskih ophoda zadržali su se do danas u brojnim hrvatskim krajevima, osobito u Dubrovniku te njegovoj bližoj i široj okolici. Jedan od najstarijih pisanih tragova o kolendavanju u Hrvatskoj nalazi se u Statutu Dubrovačke Republike iz 1272. godine. U ovoj praiizvedbi čut ćemo kako se to pjesmom čestitalo, kolenda(va)lo na krajnjem hrvatskom jugu u Dubrovniku i Cavtatu, Rijeci dubrovačkoj, Osojniku, Trstenom, Ponikvama na Pelješcu te otocima Visu i Lastovu. Publika će moći uživati i u božićnim pučkim napjevima iz Slavonije, Baranje i Bačke koje je LADO praiizveo prošle godine. Radujmo se i pivajmo skupni je naziva za sedam napjeva čije obrade potpisuje Krešimir Seletković. Dobro znane i svima osobito drage pjesme *Radujte se narodi, O, Betleme grade slavni, Veselje ti navješćujem* i brojne druge za LADO je obradio Dražen Kurilovčan, dok su Ivica i Branko Ivanković autori glazbenih obrada napjeva zabilježenih kod gradišćanskih Hrvata, a koje predstavljaju pravi biser među hrvatskim božićnim pučkim popijevkama. Energične i nadahnute izvedbe Ansambla LADO nikoga ne ostavljaju ravnodušnim. Vjerujem da će tako biti i ovaj put!

Pred kraj 2023. Godine, slično kao i prethodne dvije godine, svi smo bili suočeni s izazovima u našem radu, obitelji i društvenim mrežama, a koji još nisu bili vidljivi početkom godine. Svjetski politički događaji velikih značaja i dalekosežne tragedije odredili su našu svakodnevicu i naš zajednički rad.

Opet, spontanost, kreativnost, hrabrost, fleksibilnost, odlučnost, optimizam i dobra volja bili su zahtjevi za svakog od nas. Zahvaljujući svima Vama, mi u Wiesbadenu uspjeli smo ostvariti brojne projekte, bilo u raznim mrežama ili bilo u svakodnevnoj razmjeni ideja: **Zahvalni smo i sretni što uz vas imamo pokretače i suradnike, koji zajedno s nama osiguravaju miran i dobrosusjedski svijet, bez obzira na izazove s kojima se suočavamo.**

□



POVODOM:

Međunarodnog dana materinskog jezika

Ivica Košak je jezičnim korijenima u književnosti objasnio ulogu pisca Marka Marulića u povodu **Međunarodnog dana materinskog jezika**.

Marko Marulić (1450.-1524.) bio je hrvatski pjesnik i humanist koji je poznat kao "otac hrvatske književnosti". Njegovo najpoznatije djelo je epska pjesma *Judita*, koju je napisao između 1501. i 1503. godine. Pjesma je jedno od prvih epskih djela na hrvatskom jeziku i igra važnu ulogu u hrvatskoj književnoj povijesti. *Judita* govori biblijsku priču o Judith, židovskoj junakinji koja pobjeđuje asirskog generala Holoferna kako bi spasila svoj narod. Marulić je ovu biblijsku priču koristio kao osnovu za svoj rad, ali je dodao i elemente iz hrvatske povijesti i kulture. Pjesma je napisana na hrvatskom jeziku i sastoji se od 2.487 stihova u heksametrijskom obliku. *Judita* nije samo književno remek-djelo, već i važno djelo za razvoj hrvatskog jezika. Marulić je bio za korištenje hrvatskog jezika za književna djela umjesto latinskog, što je u to vrijeme bila prevladavajuća praksa. Zalažući se za uporabu nacionalnog jezika pridonio je razvoju neovisnog hrvatskog književnog jezika. Prije 500 godina, početkom 16. stoljeća, djela poput *Judite* odigrala su odlučujuću ulogu u formiranju nacionalnih identiteta i promicanju uporabe nacionalnih jezika u književnosti. Marulićev doprinos hrvatskoj književnosti i jeziku i danas je visoko cijenjen.

U srpnju 1501. iz Splita u Dalmaciji u Veneciju poslano je čudno pismo. Pismo je poslano Veneciji. Pisalo je: *Napisao sam malo djelo na našem materinjem jeziku, rimuje se i podijeljeno je u šest knjiga; sadrži priču o Judith i Holofernu; napisana je pjesničkim stilom, dođite i pogledajte; reći ćete da slavenski jezik ima i svoj Dante*. Pismo je čudno ne samo zato što ga danas možemo pročitati, iako je staro više od 520 godina; ne samo zbog samouvjerenosti svog autora, koji sebe naziva Dante slavenskog jezika - na kraju će se ispostaviti da je bio u pravu; pismo je posebno čudno jer, iako govori o **našem materinjem jeziku i slavenskom jeziku** i premda pismo povezuje dvoje stanovnika dalmatinskog primorskog grada Splita - samo pismo napisano je na **talijanskom jeziku**. Original glasi kako slijedi: *Fatto ho una opereta in lingua nostra materna ... Composta e more poetico, venite et vedetila, direte che ancora la lingua schiava ha el suo Dante*. Tako autor piše svom prijatelju o umjetničkom djelu na njihovom zajedničkom materinjem jeziku - ali to čini na Danteovom jeziku. Moglo bi se reći: to je bio drugačiji svijet, renesansna Europa, šesnaesto stoljeće! Da, naravno da je.

Ali je li stvarno bilo toliko drugačije? Okupili smo se danas ovdje da razgovaramo o ovom autoru - o hrvatskom pjesniku Marko Marulić, autor prve epske pjesme iz hrvatske književnosti - na njemačkom jeziku, pa opet ne na hrvatskom jeziku. Prošlost je možda drugačiji, strani svijet, ali mi smo nasljednici ovog svijeta. Zato možemo i trebamo pokušati razumjeti ovaj svijet.

Prvo, kako itko uopće može pomisliti da se naziva *Dante drugog jezika*? Ne samo da morate biti izuzetno samouvjereni; također morate biti u mogućnosti, da tako kažemo, postati Dante drugog jezika. Drugim riječima, stvarno morate napisati nešto što se može natjecati s *La Divina Commedia*, inače možete napraviti samo budalu od sebe. Također morate točno znati kakvu je ulogu Dante odigrao u talijanskoj kulturi, u talijanskoj renesansi. I najvažnije je da je kultura ovog drugog jezika morala biti dovoljno zrela, spremna da ima svog Dantea.

Kad je Marko Marulić napisao pismo s vijestima o svojoj epskoj Juditi, imao je nešto više od pedeset godina. Već je napisao barem jedan veliki, znanstveni rad na latinskom jeziku o načelima dobrog života, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* (na njemačkom, ugrubo: Die Anleitung, wie man ein tugendhaftes Leben nach Vorbild der Heiligen führt). Rad, jedan od tri Marulićeva buduća bestselera ranog modernog razdoblja, doduše je objavljen tek nekoliko godina kasnije, 1507. godine, ali je već dovršen do 1501. godine. Priča o Juditi ostala je relevantna tijekom stoljeća. Iako je priča fikcija, korištena je kao inspiracija za brojna umjetnička djela i književnost.

Priča je u osnovi *seks & crime story*, rekao je **Tihomir Glowatzky**. Štoviše, to je otkrivena verbalna aluzija na ambivalentni moralni kodeks Petoknjžija. U Mojsijevom zakonu, ubojstva i seksualna kaznena djela smatra se smrtnim grijesima koji se kažnjavaju smrću. Međutim, *Juditi i druge slične heroine* slave se kao drevni super junaci/junakinje. Bljutav okus takvih moralnih priča trebao bi nas držati u dilemi: *je li dopušteno kršiti zakone kako bi se spriječile navodno gore stvari* - pitao je na kraju Ivica Košak?¹

Ivica Košak *Serija: Balkanološke publikacije*
ISBN: 978-3-447-12088-3

¹ Vidi najavu na portalu Hrvatski glas Berlin: <https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=230951>



Ilić, Angela:

Identitäten in regionalen Zentren der Habsburgermonarchie 1867–1918: Die Fallbeispiele Rijeka und Maribor

Identiteti u regionalnim središtima Habsburške Monarhije 1867.-1918. Studije slučaja Rijeke i Maribora

Reihe: [Balkanologische Veröffentlichungen](#)
Serija: *Balkanološke publikacije*

ISBN: 978-3-447-12088-3

Habsburška monarhija općenito je percipirana, a također i promatrana Povijest se dugo smatrala nazadnom. Još uvijek oko 1900 Velika većina stanovništva živjela je na selu, u selima i malim gradovima. sela i mali gradovi, poljoprivreda je bila daleko najvažnija u smislu broja. najveći poslodavci. Naravno, situacija nije bila previše drugačija u susjednom njemačkom Reichu. Nedavna istraživanja o gospodarstvu gospodarski i industrijski razvoj Habsburške Monarhije pokazuju određenu "Zaostalost" u odnosu na zapadnu Europu, posebno domovinu industrijalizacije. posebno u odnosu na domovinu industrijalizacije, Veliku Britaniju.

U kontinentalnoj usporedbi, Austro-Ugarska u kontinentalnoj usporedbi u smislu tehničke modernizacije (izgradnja željeznice, rasvjeta, elektrifikacija, industrijalizacija, komunikacija komunikacijski sustav) u dobrom veznom redu. Nakon 1836. godine izgradnjom prvog željeza Lokomotive na parni pogon, već dva desetljeća kasnije dva desetljeća kasnije - 1857. - željeznička veza između Beča i lučkog grada između Beča i lučkog grada Trsta na gornjem Jadranu; Godine 1883. elektrifikacija željezničke mreže, a potom i tramvajske mreže u većini gradova. tramvajska mreža. Širenje telegrafskih i telegrafskih usluga bilo je slično brzo, telegrafska i kasnija telefonska mreža, kao i proširenje javne rasvjete: Sve u svemu, Habsburška monarhija oko 1900. predstavila se kao uglavnom ruralna Zemlja, bogata s nekoliko velikih i mnogo malih urbanih središta.

Višeperspektivna i višejezična studija *Identiteti u regionalnim središtima Habsburške Monarhije 1867.-1918.*, doktorice **Angele Ilić** usmjerena je na razvoj i zastupljenost različitih identiteta u javnom prostoru dvaju gradova kasne Habsburške Monarhije: Rijeke/Fiume/Reka/St. Veit am Pflaum i Maribor/Marburg (na Dravi).

U oba grada prikazana je prevalencija i utjecaj nacionalizma, panslavizma, lokalnog patriotizma, regionalnih samoidentifikacija i drugih ideologija i pokreta. Kako bi obuhvatio dinamične kulturne zaplete i interakcije, autorica ispituje središnje teme i probleme procesa formiranja identiteta kao i javne samoprezentacije odabranih populacijskih i jezičnih skupina - na riječkom njemačkom, fiumanskom, talijanskom, hrvatskom, mađarskom, srpskom i slovenskom, a u Mariboru njemačkom, slovenskom, hrvatskom, češkom i mađarskom. To je dopunjeno komparativnom analizom pisanih izvora jezičnih, kulturnih i sportskih klubova te vjerskih zajednica u dva multikulturalna i multireligijska grada.

Primjeri iz suvremenog tiska ilustriraju razvoj događaja na lokalnoj i regionalnoj razini i svrstavaju ih u nacionalni i europski kontekst.

Ivica Košak

Protokol video konferencije od 17.07.2023.

Interkulturalni projekt kao hrvatski doprinos integraciji migranata

Sudjelovali: Helena Mamić, Ivica Košak



Gospođa **Helena Mamić** predložila je projekt organizacije klasične glazbe u Wiesbadenu. Uzor bi bio koncert u čast skladatelja **Ive Tijardovića** u organizaciji *Društva bivših studenata hrvatskih sveučilišta* 3.06.2023. u Parizu godine.¹

Helena Mamić, sopranistica rođena u Australiji završila je preddiplomski i magistarski studij operne i komorne glazbe na Australskom nacionalnom sveučilištu, završivši ih 2015. Diplomirala je i na *Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu* u Hrvatskoj. Helena je postala dobitnica prestižne stipendije *Christel Larko* za izvanrednog mladog glazbenika i stipendije *Friends of School of Music Travel* 2014. Godine 2015. dobila je Kornfeldovu postdiplomsku stipendiju za operne pjevače i *Fankhauserovu* stipendiju za putovanja.

Brojni nastupi kao koncertna i operna pjevačica odveli su Helenu Mamić u Australiju, Njemačku, Austriju, Italiju, Estoniju, Kanadu, Francusku, Hrvatsku, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu. Nedavno je pjevala ulogu sopranistice Bird iz opere CILS (Ken Shakin) u kazalištu Bethanien u Berlinu. Njezin operni repertoar kreće se od Mozartove *Contesse* u "Figarovoj Nozze" do Mimi u Puccinijevoj "La Bohème" i Leonore u Verdijevoj "Il Trovatore". Godine 2017. dobila je nagradu Australskog nacionalnog sveučilišta *Transition Award - Endowment of Excellence* za svoja akademska i glumačka postignuća. 2019. godine osvojila je *Večernjakovu Domovnicu* kao najuspješnija strana glazbenica koju dodjeljuje hrvatski dnevni list *Večernji list*. Godine 2020. bit će objavljen njezin prvi solo CD singl "Nocturnal" u suradnji s "Black Needle Noise".



Ivo Tijardović rođen je 1895. godine u Splitu u kući uz istočne zidine Palače. S glazbom i slikarstvom došao je u dodir još u gimnazijsko doba. Razrednik u Velikoj realci bio mu je Grga Novak. Ratne godine proveo je u talijanskom zarobljeništvu te kao jugoslavenski dobrovoljac u Solunu. Glazbu je učio u Splitu i Beču, gdje je studirao arhitekturu. Završio je Dramsku školu u Zagrebu. Bio je ravnatelj Opere te prvi intendant splitskog HNK, intendant HNK u Zagrebu i ravnatelj Državnoga simfonijskog orkestra poslije Zagrebačke filharmonije. Skladateljski se oslanja na folklor i nacionalni glazbeni izraz, posebice Dalmacije. Skladao je osam opereta, a najistaknutije su mu "Mala Floramye" i "Spli'ski akvarel", koje dočaravaju splitski ambijent između dva svjetska rata. U opernom stvaralaštvu zanimao se temama iz prošlosti i bliskim povijesnim zbivanjima. Bavio se i slikarstvom, a radio je kao ilustrator, dirigent, koreograf, karikaturist, novinar, prevoditelj. Zapaženo djelo je opereta posvećena nogometnom klubu Hajduk Split pod nazivom "Kraljica lopte". U prvoj postavi tog djela zaigrala je poslije svjetski poznata hrvatska balerina Ana Roje. Popularna pjesma na češkom iz te operete *To ne nji knedla* umalo je

¹ Vidi: <https://amcaparis.org/coup-de-coeur/27-coup-de-coeur>

izazvala diplomatski incident, zbog čega je preinačena. Tijardović je bio istaknuti pristaša Hrvatske seljačke stranke, a Stjepan Radić nesuđeni kum Tijardovićeve djeteta. Kumstvo je spriječio teroristički akt u beogradskoj Skupštini. Tijardović se zanimao za domaću kulturnu baštinu. Zanimalo ga je zašto popularna pučka pjesma "Merjane, Merjane" se pjeva u toliko različitih inačica, ovisno o kojem se dijelu Splita radi. Naposljetku je došao do ribara na Matejušci koji su mu ispjevali inačicu "s naš barjak hrvatski", koja se Tijardoviću najviše sviđala i koju je Tijardović poslije promicao. Kad je otišao u Zagreb, pokazao je širinu svog svehrvatskog duha. Rođeni Splićanin je napisao najzagrebačkiju operetu *Jurek i Štefek*. U godinama talijanske okupacije Dalmacije sudionik je u radu Jedinog narodnooslobodilačkog fronta i u ilegalnom Gradskom NOO-u, čiji je predsjednik bio od svibnja 1942. do rujna 1943. Bio je član ZAVNOH-a i predsjednik Oblasnog NOO-a za Dalmaciju. U kući Ive Tijardovića održan je sastanak odbora umjetnika na kojem je odlučeno da se priredi čuvena ilegalna likovna izložba umjetnika povezanih s NOP-om 1943. godine u Ulici Corso Italia 15 (Zvonimirova), u stanu kipara Marina Studina. Na izložbi je Tijardović izložio nekoliko svojih akvarela i crteža olovkom. Zajedno s grupom splitskih intelektualaca iste je godine krenuo u partizane sudjelujući na Konferenciji kulturnih radnika u Hvaru 1943. U to vrijeme obradio je pučku splitsku pjesmu Marjane, Marjane i priredio više koncerata za ranjenike u Italiji, u Visu i u Splitu. U Split je došao s Kazalištem narodnog oslobođenja 1944. godine obnovivši kazališni život. Umro je u Zagrebu 1976 godine. **Ivo Tijardović** je dobitnik Nagrade "Vladimir Nazor" za životno djelo. Helena Mamić, živi kao slobodna operna i koncertna pjevačica i liječnica u Njemačkoj.²

Gospođa Mamić natječe se za novčanu pomoć zaklade za potporu glazbenicima. Iako je to koncert jedne hrvatske pjevačice sa melodijama hrvatskog skladatelja **Ive Tijardovića**, radi se o posebnom doprinosu hrvatske kulture u okvirima migracije u svijetu te bolje integracije u Europi/Njemačkoj. Tijardovića je završio svoj studiju u Beču, a Mamić na Australskom nacionalnom sveučilištu. To je povod da se projekt izvede ne samo kao *internacionalni* već i hrvatski *doprinos integraciji migranata*.



Predloženi termin za koncert je siječanj 2024. godine u okviru novogodišnjeg primanja *Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske* u Wiesbadenu. Za partnere u projektu želimo pridobiti organizacije migranata i Vijeće stranaca u gradu Wiesbadenu. Posebna želja je, nadovezati se na tradiciju organiziranja koncerata klasične glazbe u Frankfurtu (Stara Opera etc.).

Suradnja s gradom Wiesbadenom (pokrajina Hessen) trebala bi nam omogućiti pristup u prikladan prostor za održavanje koncerta. U časopisu [Riječ broj 65/66](#) objavljen je prikaz zbirke poezije Helene Mamić. Knjiga *Stara duša u ruhu avangarde* bit će predstavljena u okviru planiranog nastupa na *Sajmu knjiga u Frankfurtu* 2023. godine.

Helena Mamić, Ivica Košak

² Vidi: <https://helenamamic.com/deutsch-2/>

U zadnjih godinu dana vidimo porast nasilja prema migrantskim radnicima. Iako Hrvatska voli isticati da nema kolonijalnu povijest, što je djelomično točno te ima povijest nesvrstanosti i solidarnosti s koloniziranim zemljama, to ne znači da nije rasno nejednako društvo, kaže Lucija Mulalić, aktivistkinja Centra za mirovne studije.¹

NACIONALIZAM I RASIZAM

Zajedničke karakteristike

Mozak ima prirodnu tendenciju kategorizirati ljude u skupine na temelju uočljivih karakteristika poput rase. Ovaj proces, poznat kao socijalna kategorizacija, može pridonijeti stvaranju stereotipa i pristranosti. Istraživanja pokazuju da određene regije mozga, kao što su amigdala i prefrontalni korteks, igraju ulogu u društvenoj kategorizaciji i stvaranju stereotipa.



Rasizam i nacionalizam su značajan problem u velikom dijelu svijeta. Razumijevanje kako se rasizam ili nacionalizam događa u mozgu može nam pomoći da pronađemo načine da ih prevladamo. Naš mozak često kategorizira ljude kao slične ili različite od nas samih. Dio mozga koji se zove *amigdala* postaje aktivan kada vidimo nekoga za koga mislimo da je drugačiji, a to može dovesti do nepravednog postupanja prema toj osobi. Ali drugi dio mozga koji se zove *prefrontalni korteks* može smiriti amigdalnu, a mi možemo to pojačati pomoću strategije razmišljanja koja se zove *ponovna kognitivna procjena*. *Ponovna kognitivna procjena* pozitivan je indikator mentalnog zdravlja, tj. *komponenta subjektivne dobrobiti, zadovoljstva životom i pozitivnog afekta*.² Još bolje, možda možemo

spriječiti ljude da postanu rasisti/nacionalisti tako što ćemo djecu naučiti cijeniti različitosti, tako da njihovu amigdalnu ne aktiviraju ljudi drugačiji od njih samih. U kombinaciji s utvrđivanjem nepoštenih pravila i sustava oko nas, ove nam moždane strategije mogu pomoći da pobijedimo rasizam ili nacionalizam.

Istraživanje neuroimaginga odraslih pokazalo je kako je različita percepcija rase/(i nacije) povezana s povećanom aktivnošću amigdale. U znanstvenim studijama pokazano je da neuralne predrasude vjerojatno ne odražavaju urođene procese, već se umjesto toga pojavljuju tijekom razvoja. Vizualizacija mozga (fMRI) služila je za ispitivanje neurorazvojne putanje amigdale kao odgovor na rasu(naciju) u djetinjstvu i adolescenciji u rasponu od 4 do 16 godina. Trideset i dvoje mladih promatralo je lica Afroamerikanaca i europskih Amerikanaca tijekom funkcionalnog skeniranja mozga. Rezultati sugeriraju da se različita reakcija amigdale na lica Afroamerikanaca ne pojavljuje sve do adolescencije, odražavajući sve veću istaknutost rase u razvoju. Nadalje, veća vršnjačka raznolikost bila je povezana s oslabljenim odgovorom amigdale na lica Afroamerikanaca, što sugerira da međugrupni rasni kontakt može smanjiti istaknutost rase.

¹ Lucija Mulalić: Porast rasizma: <https://www.portalnovosti.com/lucija-mulalic-porast-rasizma>

² Kognitivna procjena (*Cognitive reappraisal*) subjektivna je interpretacija pojedinca na podražaje u okolini. To je komponenta u raznim teorijama koje se odnose na stres, mentalno zdravlje, suočavanje i emocije. Najznačajnije se koristi u transakcijskom modelu stresa i suočavanja, predstavljenom u publikaciji Richarda Lazarusa i Susan Folkman iz 1984. godine. U ovoj se teoriji kognitivna procjena definira kao način na koji pojedinac reagira i tumači stresore u životu. Uočeno je da različiti mentalni poremećaji imaju abnormalne obrasce kognitivnih procjena kod onih koji su pogođeni poremećajem. Drugi je rad detaljno opisao kako osobnost može utjecati na način na koji pojedinci kognitivno procjenjuju situaciju.

Nacionalizam i rasizam dva su različita pojma, ali često se mogu međusobno pobrkati ili pomiješati, jer ponekad dijeli zajedničke karakteristike. Međutim, važno je razlikovati ih.

Nacionalizam:

Nacionalizam se općenito odnosi na snažnu privrženost ili pripadnost određenoj naciji ili nacionalnoj državi. Radi se o ljubavi i podršci vlastitoj naciji, njezinoj kulturi, tradiciji, jeziku, povijesti i teritorijalnom integritetu. Nacionalizam se može temeljiti na pozitivnim vrijednostima kao što su ponos, solidarnost i patriotizam. Postoje različite vrste nacionalizma, uključujući kulturni nacionalizam, politički nacionalizam i ekonomski nacionalizam.

Rasizam:

Rasizam je ideologija koja se temelji na uvjerenju da su određene rase suštinski superiorne ili inferiorne. To uvjerenje može dovesti do diskriminacije, predrasuda, mržnje i nejednakog postupanja. Rasizam se može temeljiti na pretpostavci bioloških razlika između rasa, koje navodno određuju određene karakteristike kao što su inteligencija, moral ili ponašanje. Rasizam se može manifestirati i na individualnoj i na institucionalnoj razini, što dovodi do sustavnog ugnjetavanja određenih rasa. Iako su nacionalizam i rasizam različiti pojmovi, ponekad se mogu preklapati ili konfuzirati na opasne načine. Primjer za to je etnički nacionalizam, čiji je cilj stvoriti naciju isključivo za određenu etničku skupinu, često temeljenu na rasističkim ideologijama. To može dovesti do diskriminacije, etničkih sukoba, pa čak i etnički motiviranog nasilja.

Važno je razlikovati nacionalizam kao legitimni oblik identiteta i koheziju nacije i rasizam kao opasnu ideologiju rasne superiornosti ili inferiornosti. Moguće je biti ponosan na vlastitu naciju bez obezvrjeđivanja drugih naroda ili podržavanja rasističkih uvjerenja. Rasizam kao i nacionalizam predstavljaju društvene pojave koje na duboke načine utječu na pojedince i društva.

Zaronimo u vezu između rasizma i mozga, a posebno usredotočujući se na funkciju prema suvremenim istraživanjima slika procesa u mozgu. Amigdala je regija u mozgu koja igra važnu ulogu u obradi emocija, osobito u razvoju tjeskobe i straha. Također je povezana s drugim aspektima regulacije emocija i procjenom emocionalno relevantnih podražaja. Što se tiče osobnosti, smatra se da amigdala igra ulogu u moduliranju određenih osobina ličnosti, posebno onih povezanih s emocionalnom reaktivnošću i upravljanjem stresom.

Amigdala i rasna/nacionalna percepcija:

Amigdala, mala struktura u obliku badema u mozgu, igra ključnu ulogu u obradi emocija, osobito straha i otkrivanja prijatni. Istraživanja su pokazala da amigdala različito reagira na lica različitih rasa. Kada pojedinci percipiraju lica iz rasnih vanjskih skupina (onih koji se razlikuju od vlastite rasne skupine), amigdala ima tendenciju da pokaže pojačanu aktivnost. Ova povećana osjetljivost često je povezana s negativnim emocijama i pristranostima, uključujući rasne predrasude.

Evo nekoliko točaka koje mogu biti relevantne u odnosu na amigdalnu i osobnost:

Amigdala osjetljivost na rasu (naciju?):

Neuroimaging istraživanja u odraslih dosljedno su otkrila da je diferencijalna percepcija rase/nacije povezana s povećanom aktivnošću amigdale. Međutim, bitno je prepoznati da ove neuronske pristranosti vjerojatno neće odražavati urođene procese. Umjesto toga, oni se pojavljuju razvojem. U studiji koja je ispitala neurorazvojnu putanju odgovora amigdale na rasu kroz djetinjstvo i adolescenciju (u dobi od 4 do 16 godina), istraživači su otkrili da se diferencijalni odgovor amigdale na afroamerička lica pojavljuje tek u adolescenciji. To odražava sve veću važnost rase/nacije kako pojedinci rastu³. Zanimljivo je da je veća raznolikost vršnjaka bila povezana

³ Amygdala Sensitivity to Race Is Not Present in Childhood but Emerges over Adolescence
<https://direct.mit.edu/jocn/article/25/2/234/27886/Amygdala-Sensitivity-to-Race-Is-Not-Present-in>

OBRAZOVANJE NIJE - PAMĆENJE - ČIJIH JE
ŽRTAVA U POVIJESTI BILO VIŠE.

OBRAZOVANJE ODGAJA RAZUMIJEVANJE ZA TO,
KAKO JE TISUĆE I TISUĆE OBIČNIH HRVATA:ICA
BILO UVJERENO DA JE TO POTREBNO.

OBRAZOVANJE UČI KAKO UOČITI ZNAKOVE
DA LI SE POVIJEST PONAVLJA?

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=10211599432578640>

s oslabljenim amigdalskim odgovorom na afroamerička lica, što sugerira da međugrupni rasni kontakt može smanjiti važnost rase⁴.

Poznata lica i amigdala pristranost:

Kada su poznata bijela i crna lica korištena u istoj fMRI studiji, pristranost amigdale je nestala. Ovo otkriće naglašava ulogu poznavanja i konteksta u oblikovanju naših neuronskih odgovora na rasu⁵.

Prevladavanje rasizma:

Razumijevanje kako se rasizam događa u mozgu može nam pomoći da pronademo načine da ga prevladamo. Naš mozak često kategorizira ljude kao slične ili drugačije od nas samih. Amigdala postaje aktivna kada nekoga percipiramo kao drugačijeg, što može dovesti do nepravednog postupanja prema toj osobi⁶.

Ukratko, na odgovor amigdale na rasu/naciju utječu i razvojni čimbenici i kontekst. Poticanjem razumijevanja, empatije i pozitivnih interakcija možemo raditi na smanjenju rasnih pristranosti i promicanju uključivijeg društva.

Neuronska pristranost i društveni kontekst:

Odgovor amigdale na rasu nije fiksni; Može se promijeniti na temelju konteksta i iskustva. Tijekom ranog razvoja djeca ne pokazuju značajnu pristranost amigdale prema rasnim vanjskim skupinama. Međutim, kako starimo, izloženost društvenim i kulturnim znakovima oblikuje njihove neuronske odgovore. Adolescencija je kritično razdoblje kada se mogu pojaviti rasne pristranosti. Povećana osjetljivost amigdale na rasu za to vrijeme odražava rastuću važnost rasnih razlika.

Poznavanje i ublažavanje pristranosti:

Poznavanje lica može modulirati odgovore amigdale. Kada se koriste poznata lica (bijela i crna), pristranost amigdale ima tendenciju nestajanja. Izloženost različitim rasnim skupinama i pozitivne interakcije mogu smanjiti osjetljivost amigdale na rasu. Obrazovanje, empatija i promicanje međurasnih prijateljstava ključni su za borbu protiv rasnih predrasuda.

Prevladavanje rasizma/nacionalizma:

Prepoznavanje da se neuronske pristranosti uče i ovise o kontekstu omogućuje nam da aktivno radimo protiv rasizma. Poticanjem razumijevanja, empatije i pozitivnih interakcija možemo ublažiti pristranosti potaknute amigdalom i promicati uključivo društvo. Zapamtite da rješavanje rasizma uključuje i individualne napore i sustavne promjene. Nastavimo učiti, odučiti i stvoriti pravedniji svijet.

Funkcije frontalnih režnjeva i njihove implikacije za sociologiju:

Prednji režanj mozga odgovoran je za niz funkcija koje mogu imati izravan ili neizravan utjecaj na sociološko ponašanje. Evo nekih funkcija frontalnog režnja i kako one mogu utjecati na sociologiju:

Osobnost i kontrola ponašanja:

Frontalni režanj igra ključnu ulogu u regulaciji emocija, kontroli impulsa i razvoju osobnosti. Oštećenje ili disfunkcija u ovom području može dovesti do promjena u ponašanju koje mogu utjecati na društvene interakcije. Na primjer, oštećenje frontalnog režnja može dovesti do impulzivnosti ili nedostatka empatije, što može utjecati na društvene odnose.

Planiranje i donošenje odluka:

Frontalni režanj također je odgovoran za složene kognitivne funkcije kao što su planiranje, rješavanje problema i donošenje odluka. Te su vještine važne za upravljanje društvenim situacijama koje često zahtijevaju složene i dinamične interakcije. Osobe s oštećenjima u ovom području mogu imati poteškoća s prikladnim odgovorom na društvene zahtjeve i integracijom u društvene skupine.

Društvena kognicija i empatija:

Sposobnost razumijevanja i odgovarajućeg reagiranja na emocije, misli i namjere drugih ljudi presudna je za društvene interakcije. Frontalni režanj ima važnu ulogu u obradi društvenih informacija i empatiji. Oštećenje

⁴ Ibid

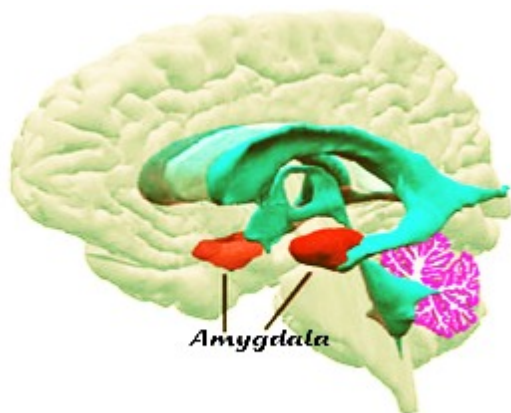
⁵ Racism and the Brain <https://www.psychologytoday.com/us/blog/neuroscience-in-everyday-life/202006/racism-and-the-brain>

⁶ Racism on the Brain <https://kids.frontiersin.org/articles/10.3389/frym.2021.608843>

ili disfunkcija u ovom području može dovesti do poteškoća u tumačenju društvenih signala i empatije, što može utjecati na kvalitetu društvenih odnosa.

Samoregulacija i društveno ponašanje:

Frontalni režanj je također uključen u samoregulaciju, uključujući sposobnost samokontrole, pridržavanja društvenih normi i iskazivanja primjerenog ponašanja u društvenim situacijama. Neoštećena funkcija frontalnog režnja važna je za prilagodbu vlastitog ponašanja društvenim očekivanjima i normama, što zauzvrat može utjecati na prihvaćanje i integraciju u društvene skupine. Općenito, funkcija frontalnog režnja utječe na način



na koji ljudi percipiraju i reagiraju na društvene situacije te se integriraju u društvene skupine. Disfunkcije u ovom području mogu dovesti do različitih problema u ponašanju koji mogu utjecati na sociološko ponašanje utječući na sposobnost osobe da prikladno odgovori na društvene podražaje i da se uklopi u društvene strukture.

Ova otkrića govore nam da se rasizam/nacionalizam uči - naši mozgovi ne moraju automatski raspoređivati ljude u unutarnje i van grupne kategorije prema boji kože ili zastave. Možemo cijeniti razlike umjesto da ih koristimo da nas dijele. I to je dobra vijest, jer to znači da, iako svi imamo potencijal postati rasisti/nacionalisti, također imamo potencijal stvoriti budućnost u kojoj nitko uopće nije rasist/nacionalist. Studije poput ove mogu nam pomoći da pronađemo načine da okružimo mlade mozgove

uvjetima koji sprječavaju rasizam/nacionalizam, a ne doprinose mu, tako da bismo se s vremenom mogli potpuno riješiti rasizma/nacionalizma.

Međutim, važno je zapamtiti da se rasizam/nacionalizam ne događa samo u mozgu. Rasizam/nacionalizam je također ugrađen u mnoga nepravedna pravila i sustave koje su stvorili pristrani mozgovi, a često ih održavaju ljudi koji uopće ne shvaćaju da pridonose problemu. Čak i ako netko ne namjerava biti rasist/nacionalist, možda ipak slijedi nepravedna pravila koja imaju rasističke posljedice za druge. Neurološka istraživanja pružila su teorijske okvire za izgradnju interdisciplinarnih mostova između sociologije i neuroznanosti; ipak, u literaturi uglavnom nedostaju anatomske ili funkcionalno usmjerene perspektive koje nude detaljne informacije sociolozima. Ovaj rukopis upućuje na nedvojbeno važnu regiju mozga uključene u razne "ljudske" vještine, od apstraktnog razmišljanja do jezika. Tekst nudi uvide iz literature o socijalnoj neuroznanosti o fenomenima koji leže u srži društvene teorije i istraživanja, uključujući moralnu spoznaju i ponašanje, te empatiju i među grupne stavove te pruža buduća istraživačka pitanja za interdisciplinarno istraživanje.

Dakle, dok radimo na okončanju rasizma/nacionalizma u mozgu, moramo raditi i na okončanju rasizma oko nas⁷. Dok popravljamo ta pravila i sustave, naši će mozgovi primijetiti nove obrasce u postupanju s ljudima, što može pomoći u daljnjem smanjenju među-grupnih predrasuda – približavajući nas poštenom i ravnopravnom svijetu unutar i izvan naših glava. Sve u svemu, iako neuroznanost može pružiti uvid u neuronske mehanizme na kojima se temelji rasizam/nacionalizam, rješavanje sistemskog rasizma/nacionalizma zahtijeva sveobuhvatne društvene napore koji nadilaze individualne stavove i ponašanja. Uključuje osporavanje diskriminirajućih struktura, promicanje raznolikosti i uključenosti te poticanje empatije i razumijevanja među zajednicama.

Ivica Košak

⁷ Firat, R. B. 2019. Opening the "Black Box": functions of the frontal lobes and their implications for sociology. *Front. Sociol.* 4:3. doi: 10.3389/fsoc.2019.00003

KROATISTIKA U NJEMAČKOJ, IZMEĐU BOLOGNE I LEIPZIGA

Činjenica da hrvatski jezik i književnost postoje, predaju, izučavaju se i izvan Hrvatske uglavnom je poznata. U novije vrijeme, položaj u kojemu se inozemna kroatistika nalazi nije rijetka tema čak ni u hrvatskim medijima, poslovično nezainteresiranima za takve diskurse. Prosječni će se, međutim, čitatelj teško oteti dojmu da je riječ o nečem teško shvatljivom, gotovo o višeglavom čudovištu, budući da se u pravilnim razmacima najavljuju velike stvari, nakon kojih se, pak, rijetko mogu nazrijeti konkretni rezultati. I svejedno je pritom je li riječ o velikom skupu uglednih stranih kroatista u Zagrebu, novinarski popraćenom tek pokojom crticom, ili povijesnom predstavljanju hrvatske književnosti na Sajmu knjiga u Leipzigu, nakon kojeg u široj hrvatskoj javnosti ostaje tek gorak okus obračuna spisateljskih taština. Naravno, čim je nešto medijski prisutno na taj način, sva je prilika da je to u jako dobrom ili jako lošem stanju. Situacija kroatistike u inozemstvu, prevladavajući je stav, vrlo je zabrinjavajuća. Razlozi se traže kojegdje, suvisla rješenja predlažu rjeđe. Treba priznati da odgovor na pitanje kakav je zaista položaj kroatistike u inozemstvu, odnosno u Njemačkoj, što nas ovdje prvenstveno zanima, nije nimalo jednostavan. Uzroka je svakako čitav niz, a moguća rješenja nisu jednostavna, niti nadohvat ruke. Ipak, prije kratkoga pogleda u povijest, recimo da taj položaj jest zabrinjavajući, ali nipošto katastrofalan, dok u nekim aspektima ostavlja i razloga za optimizam. U traženju uzroka, dobro je imati na umu i neke fenomene koji određuju općenit položaj književnosti u današnjem svijetu, poput globalizacije i komercijalizacije, a zatim čitav niz užih problema, od sveučilišnih reformi i politike, povijesnog konteksta raspada Jugoslavije i europskoga integriranja... Sve je jasnije da filologija u tim raspravama postaje ponajviše objekt, umjesto subjekt, odnosno argument. Pojednostavljeno rečeno, sama estetska vrijednost hrvatske književnosti vrlo je nisko na

hijerarhijskog ljestvici činitelja koji određuju kakav će biti njen položaj na stranim sveučilištima. Akademski položaj kroatistike neodvojivo je vezan uz širi korpus slavistike. Položaj sveukupnog znanstvenog i sveučilišnog izučavanja i podučavanja slavenskih jezika i književnosti neposredni je okvir, a umnogome i generator položaja kroatistike. A situacija u kojoj se hrvatska književnost u otprilike dva stoljeća postojanja slavistike u Njemačkoj nalazila varirala je i to u tolikoj mjeri da bismo gotovo mogli reći da je povijest kroatistike u Njemačkoj u svojim okvirima jednako burna kao i povijest Hrvatske u svome diskursu. Načelno bismo tu povijest mogli podijeliti u nekoliko faza, ovisno o tome što uzimamo kao kriterij i predmet promatranja. S jedne strane, analiziramo li promjene u slavistici, mogli bismo devetnaesto stoljeće u Njemačkoj proglasiti vremenom slavenske filologije kao cjeline, a dvadeseto stoljećem nacionalnih filologija. Prva je generacija, čiji je predstavnik u zadnjoj fazi bio i Vatroslav Jagić, određivala je kao predmet svog interesa prvenstveno cjelinu slavenskoga kompleksa, sa središtem na staro-crkvenoslavenskome jeziku i pripadajućoj mu kulturi. Na prijelazu stoljeća, sve veću ulogu počinju igrati nacionalne filologije, da bi se kroz dijakronijsku primjenu povijesno-političkih paradigmi (revolucije, svjetski ratovi, blokovska podjela svijeta...), kroz veći dio stoljeća oblikovao sustav studija slavenskih jezika koji je u svom središtu imao ruski jezik i književnost, oko kojega su, i dalje uživajući blagostanje solidnoga interesa (baziranog, osim na rastućem interesu za strane jezike i književnost, prije svega na društveno-političkome kontekstu) svoje mjesto nalazile polonistika, bohemistika, kao i hrvatska filologija, unutar jugoslavistike ili zlosretne kovanice „serbokroatistika“, o čemu će još biti riječi, kao i o trećoj epohi, ovoj koja je počela krajem dvadesetoga stoljeća, te je još u formativnoj fazi.

Drugi način kako bismo mogli sagledati povijest predavanja hrvatske književnosti i jezika u Njemačkoj svojevrsna je mikrorazina, na kojoj bismo, unutar svih spomenutih promjena u poziciji i shvaćanju cjelokupne slavistike mogli promatrati promjene položaja same kroatistike. Ovdje pak politički položaj Hrvatske pruža i okvir i uzrok zbivanja s kroatistikom na njemačkim sveučilištima, pa se tako posljednjom prijelomnicom može odrediti stjecanje hrvatske državnosti krajem prošloga stoljeća. Dotada je, naime, hrvatska književnost rjeđe proučavana samostalno, a češće unutar spomenute serbokroatistike/jugoslavistike. Tako su i predavačka mjesta, naročito lektorati, delegirani iz Jugoslavije, zaposjedani nerijetko po sveprisutnom „republickom ključu“, pa je i predavani program gotovo u sto posto slučajeva ovisio prvenstveno o osobi, nacionalnosti i preferencijama predavača, te se pod potpuno istim naslovom na raznim sveučilištima predavala umnogome različita materija. Takva je situacija, načelno, odgovarala i njemačkoj i jugoslavenskoj strani, što iz praktičnih, što ih društvenih, političkih i ideoloških razloga, a isti razlozi dovode do toga da hrvatsko državno osamostaljenje na ovu, ponavljamo, dotada mahom politikom uvjetovanu razinu, ima bitno sporiji učinak od ranijih političkih promjena. Tako bismo mogli zaključiti da u oba sustava dijakronijskog promatranja položaja kroatistike u ovom trenutku nailazimo na svojevrsno prijelazno razdoblje, što uz ranije spomenute šire fenomene dovodi do toga da je odgovor na pitanje o današnjem položaju kroatistike na njemačkim sveučilištima poprilično zamršen i teško dokučiv. Pokušajmo ipak pronaći taj odgovor. Položaj kroatistike na njemačkim sveučilištima, već je rečeno, ovisan je u prvom redu o položaju slavistika. I upravo ovdje leži prvi razlog za zabrinutost, budući da stanje studija slavenskih filologija možda nikada nije bilo teško kao zadnjih godina. Posljedica je to niza činitelja, od kojih niti jedan nije niti specifično njemački, još manje ekskluzivno vezan uz slavistiku, međutim upravo u toj se kombinaciji vrlo razorno ispoljavaju. Prije svega, riječ je o fenomenu okretanja društvenog, medijskog, pa i financijskog interesa od društvenih i humanističkih prirodnim, tehničkim i medicinskim znanostima, proglašenim korisnijima, životno važnima, financijski pro-

bitačnijima (ovo posljednje svakako i jesu). Smanjen interes za humanistiku općenito još je radikalniji u slučaju slavistike, jer se spomenutom razlogu dodaje još jedan, specifičan: svoj je vrhunac slavistika doživjela u doba hladnoga rata, kada je prostor s druge strane željezne zavjese bio geostrateški zanimljiv, egzotičan, drugačiji, nekim politički privlačan, a opet bogat kulturom i književnošću, što je rezultiralo i velikim zanimanjem za studij slavenskih jezika i kultura, čineći tu studentsku populaciju zanimljivom mješavinom heterogenih pozadina i motiva. (Sličan ćemo fenomen na mikrorazini primijetiti i za južno-slavenski prostor ne tako davnih ratnih devedesetih kada je dijelom i zbog stalne prisutnosti u medijima i tragične sudbine, i Hrvatska postala mnogo popularniji predmet istraživanja i studija nego što je bila prije, a pogotovo nego što je postala smirivanjem situacije. Žarište se pozornosti prebacilo drugamo, primjerice, na arapske zemlje, što i danas raznim orijentalnim studijima daje nezanemariv vjetar u leđa). Obratom nakon pada istočnoga bloka, izgubili su se mnogi vanjski poticaji za studij slavistike, a oni koji su ih zamijenili (u prvom redu veliki broj novih useljenika iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza i Poljske koji na nekim sveučilištima čine veliku većinu studenata slavistike) nisu ni izbliza toliko snažni, te dolazi do osipanja broja studenata. To nas pak približava drugom kompleksu problema: snažnoj komercijalizaciji sveučilišnoga života u Njemačkoj. Pojave poput elitnih sveučilišta, obveznog plaćanja studiranja za sve i uvjetovanja financijskih temelja opstojnosti studija brojem studenata dovode do toga da male znanosti i studijske grane proživljavaju teške trenutke. U takvoj situaciji, u kojoj se broji svaki student, diplomand i doktorand, te se na osnovi toga dodjeljuju sredstva i prostor u sveučilišnom životu, teško je posvetiti se svim onim malim činiteljima znanstvene i duhovne klime koji su Njemačku činili onim što je bila i još uvijek jest, a čega je samo jedan mali dio i to da je Njemačka tradicionalno domovina najvažnije svjetske slavistike (barem među neslavenskim zemljama). Kao posljedica svega toga, dolazi, prije svega, do velikih kvantitativnih redukcija na odsjecima slavenskih filologija: neki su potpuno ukinuti, neki osakaćeni ukidanjem katedri, smjerova, profesura,

lektorata i materijalnih sredstava do te mjere da su svedeni na puko preživljavanje, dok je dio onih sretnijih nastavio funkcionirati u svijesti svih tih zapreka. Tek je sićušna manjina uspjela i nove okolnosti iskoristiti, te i u novim okolnostima profitirati. Osim toga, došlo je do novog unutrašnjeg pregrupiranja, pa na važnosti dobivaju interdisciplinarni studiji, pogotovo u kombinacijama isplativima s tržišnog gledišta, poput suradnji s ekonomskim, pravnim i političkim studijima. Studij jezika, čini se, razumljivo, postaje dominantan dio u odnosu na književnost, dok je rusistika zadržala svoju ključnu poziciju. Polonistika joj se približava, a male su filologije, kojima, naročito po raspadu zajedničkog južnoslavenskog diskursa pripada i kroatistika ostale prilično u drugom planu. Uz to ide sveprisutna potreba šire specijalizacije, pa su i slavisti primorani baviti se s nekoliko filologija paralelno. Naravno, sve rečeno mora se odraziti i na kvalitetu proučavanja i podučavanja slavenskih jezika i književnosti. Kada se u hrvatskoj javnosti govori o položaju hrvatske kulture u inozemstvu, nerijetko se ovaj dosada prikazani kontekst posve zanemaruje. Ne poznavajući ga, lako se dati zavesti, povesti za bombastičnim teorijama, jer bez toga konteksta razlozi opadanje broja kroatističkih centara i narušen položaj strane kroatistike toliko su nejasni i mistični, da ih je doista moguće razumjeti tek kroz neku vrstu teorije zavjere. Promatra li se, međutim, položaj hrvatske književnosti na njemačkim sveučilištima u cjelini njemačke slavistike, na mnoga pitanja dobit ćemo sasvim jasne odgovore. Tek je s tim predznanjem moguće ući u pokušaj razumijevanja specifičnosti položaja kroatistike, i posljedično, u traženje mogućih rješenja i prijedloga za budućnost. Već je spomenuto da razloga za zabrinutost ima. Uzroke većem dijelu njih već smo pokazali kroz širi slavistički kontekst. Pređemo li na mikrorazinu, naći ćemo ih još, ali ćemo primijetiti i nemalo povoda optimizmu. Nezahvalan pokušaj procjene otkrio bi, naime, da je kroatistika u Njemačkoj, dakako, u lošijem položaju od rusistike, polonistike, bohemistike, što je sasvim prirodno. Već bulgaristika, međutim, nije u znatno boljoj situaciji, dok je srbistika i u nešto lošijoj. S druge pak strane proučavanje jezika i književnosti Ukrajine i Slovačke, a o Bjelorusiji, Makedoniji, Sloveniji da i ne govorimo, u još je mnogo težoj

situaciji (pri čemu ipak treba imati u vidu da se u većini spomenutih slabije pozicioniranih filologija radi o sasvim novim granama, bez uporišta u inerciji tradicije). Dakle, s obzirom na veličinu zemlje i književnosti, niti u ovakvom prikazu stanje nije alarmantno. Takvim se doima prije svega iz razloga što je, nominalno gledano, prije desetak i više godine na teritoriju Njemačke postojalo znatno više instituta čiji je kurikulum, pa makar i u minimalnoj mjeri, obuhvaćao i kroatistiku. Statistika, ipak, vara. Zbog već objašnjenog drugačijeg ustroja slavistika, a najviše stoga što se pod kroatistiku, bez obzira na stvaran sadržaj, računala svaka jugoslavistika/ srbokroatistika, što nije nikada bilo sasvim istovjetno. Iako ovdje nije namjera ulaziti u zamornu i besmisleno raspravu kojom se napada ili dokazuje postojanje nečega tako očitog kao što je hrvatski jezik, potrebno je, budući da je to neizostavna točka u određivanju položaja hrvatske književnosti u inozemstvu, posvetiti pokoju riječ fenomene „s(er)bo-kroatistike“. Riječ je o klasifikatorskom pojmu, koji izvire iz njemačkog termina za „srpsko-hrvatski“ („serbokroatisch“), pa tako, dakle, o njemačkom proizvodu. Izraz „serbokroatisch“ uveli su njemački filolozi sredinom 19. stoljeća slijedeći Herderovu doktrinu o „Sprachnationen“, blisku i vodećim južnoslavenskim misliocima toga vremena. Pokazao je, posebice s obzirom na priličnu nejasnoću označenoga, nevjerojatnu žilavost i izdržljivost. Naročito se to odnosi na jugoslavensko vrijeme, kada je odgovarao i jugoslavenskoj ideologiji, i idealiziranoj slici Jugoslavije u brojnih Nijemaca, a svakako i praktičnim razlozima. Ti su praktični razlozi i danas vrlo važni. Vjerojatno ponajprije u njima treba tražiti objašnjenje za pojavu da je u Njemačkoj vrlo malo katedri koje se bave samo hrvatskom književnošću (ali i srpskom, a o bosanskohercegovačkoj ili crnogorskoj da i ne govorimo), i da se većina odsjeka snalazi već poznatim „BKS“ (*Bosnisch-Kroatisch-Serbisch*) nazivom, ili bilo kojom od varijacija, tih triju imena i pratećeg interpunkcijskog aparata. Hoće li osamostaljenje Crne Gore situaciju još zakomplicirati, ostaje da se vidi. Radi se, naime, o jednostavnoj činjenici da je, i danas, isto kao što je bilo za postojanja SFRJ (s tim što je tada opravdanje za to postojalo u dominantnoj

društveno-političkoj praksi i ideologiji) mnogo lakše zaposliti jednoga lektora da u jednoj predavaonici drži jezične vježbe skupini studenata, nego zaposliti tri lektora, zaposjesti tri predavaonice, formirati tri skupine studenata. Naravno, važan je i argument da je takav zbroj triju jezika i književnosti ipak u spomenutoj akademskoj tržišnoj utakmici osjetno konkurentniji nego što jedna filologija pojedinačno. Dosad eksplicirani dio je razjašnjavajući okolnosti, u najvećem dijelu slučajeva ukazivao na teškoće. Stvari, naglasimo ponovno, nisu samo crne, možda nisu uopće crne. Hrvatski se jezik i književnost u ovome trenutku predaju na petnaestak njemačkih sveučilišta (točan je broj gotovo nemoguće utvrditi zbog manjkave razmjene informacija, konstantnih promjena, te nemogućnosti da se u svakom od slučajeva pronikne u ono što se skriva iza „BKS“ naziva katedri i kolegija). U svakome slučaju, od Freiburga i Konstanz na jugu do Göttingena i Oldenburga na sjeveru održava se čitav niz predavanja, seminara i vježbi koje, kako se može utvrditi i površnom pretragom internetskih stranica, bave najrazličitijim segmentima hrvatske filologije, proučavajući ih raznim metodama i u šarenom opsegu. Lepeza tema obrađenih tijekom jedne akademske godine na njemačkim sveučilištima ne zaostaje bitno za ponudom na nekom od hrvatskih fakulteta, što je u svakom slučaju informacija koja veseli. Ne treba, međutim, nikako odmah pomisliti da to kroatistiku u svim tim središtima čini i jezgrom studija. Naprotiv, njen udio u studiju drastično varira od sveučilišta gdje se ona može odabrati kao centralni dio studija na svim razinama, do onih na kojima ona služi kao fakultativna opcija za naročito zainteresirane studente, te popunjavanje satnice i kapaciteta nastavnoga kadra. Broj studenata je također teško, gotovo nemoguće procijeniti, jer je osim svih spomenutih nepoznanica, nejasnoća i promjena sasvim različit i stupanj kojim se oni bave hrvatskim jezikom i književnošću, pa tako neki doktoriraju na kroatističkim temama, ali ima i onih koji će tijekom cijeloga studija pohađati jedno komparatističko predavanje ili pokoji semestar jezičnoga tečaja. Sasvim gruba procjena mogla bi se zaustaviti na 100-200 njemačkih studenata koji dolaze u dodir s hrvatskim jezikom i književnošću svaki semestar. Naravno, posebno su spomena vrijedni oni koji su

odabrali kroatistiku za predmet specijalizacije, te o njoj pišu doktorske odnosno magistarske radove. Takvih je, naravno, bitno manje. Za ilustraciju, na Sveučilištu u Oldenburgu bilo ih je u proteklih 10 godina svega 5. I dalje je, međutim, na državnoj razini riječ o zavidnim brojkama, budući da je svatko od njih potencijalni nastavljivač duge tradicije njemačkih kroatista. Ovdje dolazimo, čini se, do ključnoga pitanja: ima li kroatistika razloga očekivati da će se ta tradicija nastaviti, odnosno da će biti dovoljno zainteresiranih mladih znanstvenika i instituta i radnih mjesta za njih. Odgovor na drugi dio pitanja je, kako prethodne informacije daju naslutiti, mnogo upitniji od prvoga, na koje se nedvojbeno može kimnuti glavom. Primjeri s mnogih njemačkih sveučilišta pokazuju da interes za kroatistiku postoji. Sam način pojavljivanja tog zanimanja bitno je, uzmemo li književnu granu za primjer, drugačiji nego u slučaju ruske, poljske ili češke. Radi se, naime, o tome, da je nemali dio studenata slavenskih književnosti upisao studij očaran djelima Dostojevskoga i Sorokina, Miłosza i Olge Tokarczuk, Hašeka i Kundere. S druge pak strane, teško je povjerovati da broj onih koji su se za studij slavistike odlučili zbog Držića, Krležu ili Jergovića nije moguće nabrojati na prste na rukama. Pojava o kojoj govorimo nije u većoj mjeri posljedica zbivanja s hrvatskom književnošću na njemačkim sveučilištima, ali je jedan od ključeva razgovora o njoj. Hrvatska je književnost (kao uostalom i film, glazba, likovna umjetnost...) u Njemačkoj uglavnom slabo do nikako poznata (do te mjere da je široj javnosti najpoznatiji hrvatski autor, to jest autorica, mlada Marica Bodrožić, koja živi u Njemačkoj i piše na njemačkom, kao što je to slučaj i s njezinim bosanskim kolegom Sašom Stanišićem). Razloge tome nije potrebno opsežno elaborirati, o pojmovima kulturnoga marketinga i društveno-političkih aspekata prezentacije umjetnosti piše se i govori naširoko, kao i o potrebi prevođenja hrvatske književnosti na strane jezike. Dakle, prosječan student susreće se s hrvatskom književnošću u nekoj fazi studija kao s nečim nepoznatim (a uglavnom je slično i s jezikom, isključivši ipak ne preveliku skupinu studenata slavistike iz redova potomaka „gastarbajtera“ s područja bivše Jugoslavije), ali se određeni broj njih ipak na određeni način zaljubljuje u nju u tolikoj mjeri da ju je spreman

odabrati za svoj životni poziv (naravno, slično se događa i s drugim književnostima). I iskustvo autora ovoga teksta, što stečeno kroz rad s vlastitim studentima, što kroz društvene kontakte i proučavanje iskustava drugih kolega otkriva izrazito pozitivnu recepciju brojnih djela i autora iz korpusa hrvatske književnosti, kako onih od kojih se to „očekuje“, poput Držića, Krleže, Andrića, Slamniga, tako i nekih koji se niti u Hrvatskoj ne mogu podičiti „zvjezdanim“ statusom i brojnim čitateljstvom. Potencijal je, očito, golem i tek čeka potpuno ispunjavanje. Veliki korak na tom polju učinjen je upravo prije nekoliko tjedana, na što ćemo se još vratiti. Za cjelovitu sliku aktivnosti na polju kroatistike na njemačkim sveučilištima valja dodati i živost znanstvenoga života, počevši konferencija i ciklusa predavanja (bilo čisto kroatističkih, bilo onih usmjerenih na cijeli „BKS“ ili općeslavenski korpus) iza kojih, naravno, najčešće ostaju i zbornici. Iako znanstveni kroatistički časopis na njemačkom jeziku ne postoji, te je portal na kojemu ovo čitate prvi južnoslavistički pokušaj te vrste, česti su prilozima o hrvatskoj književnosti u vodećim njemačkim slavističkim i književno-znanstvenim/jezikoslovnim časopisima, kakvi su *Zeitschrift für Slawistik*, *Die Welt der Slaven*, *Zeitschrift für Slavische Philologie*, *Zeitschrift für Balkanologie*, *Kritikon Litterarum* i drugi. Naravno, njemački su kroatisti aktivni i u hrvatskim časopisima. Dodamo li tome da je, zahvaljujući već spomenutoj tradiciji predavačka i istraživačka struktura kvalitetna mješavina doajena i mladih inovativnih entuzijasta, prvi dojam o problematičnom, gotovo kriznom stanju u kojemu se nalazi kroatistika na njemačkim sveučilištima poprima svjetlije boje. Još je jedna dimenzija kojoj valja posvetiti nekoliko riječi, a također odudara od sivih tonova koji inače u ovakvim analizama prevladavaju. Riječ je o tome da je kroatistika, prvenstveno u svome književnome polju, što uslijed postmodernoga naglaska na interkulturalnom pluralizmu, što uslijed spomenutih filtriranja unutar akademske slavistike u Njemačkoj, a ponajprije, dakako, kao posljedica političkog osamostaljenja, ono što je izgubila smanjenjem studentske populacije nadoknadila izgrađujući i osvježujući svoj identitet i postavši, iako malena i ne pretjerano široko rasprostranjena u javnosti, sasvim jasna činjenica filološkoga života,

s uglavnom jasno omeđenim područjem i sustavom vrijednosti, isplivavši time iz nejasnog polja jugoslavistike. Ovaj se proces očituje i na svakodnevnoj, praktičnoj razini: u jasnoj i ciljanoj brizi hrvatske kulture i države za njemačku i općenito stranu kroatistiku, o čemu će još kratko biti riječi. Moglo bi se, dakle, rezimirati, da položaj kroatistike na njemačkim sveučilištima nudi istovremeno razloge za zabrinutost i zadovoljstvo.

Zabrinutost zbog smanjenja broja središta na kojima se predaje i broja studenata, te zbog neizvjesne budućnosti svih malih studijskih predmeta, pa tako i slavistike. Zadovoljstvo pak nudi i dalje priličan broj mogućnosti bavljenja njome, a prvenstveno kakvoća „proizvoda“, kako znanstvenog tako i predavačkog, te učvršćivanje njezina identiteta i prisutnosti.

Za kraj, vrijedi pokušati razmisliti što bi se moglo učiniti kako bi se zadovoljavajući elementi učvrstili, a zabrinjavajući izgubili na važnosti. Budući da je na procese u njemačkom društvu i sveučilišnom životu nemoguće utjecati, valja se pozabaviti onim što je moguće učiniti na polju kroatistike. Prije svega, pohvalna je suradnja koja već sad postoji između brojnih hrvatskih ustanova, prije svega Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, i njemačkih kroatistika. Te se veze očituju kroz niz događanja u Hrvatskoj na koje su pozivani i njemački kroatisti, kao i kroz sudjelovanje hrvatskih znanstvenika u radu njemačkih sveučilišta, zatim kroz stipendije, donacije knjiga, kao i stručnu kolegijalnu suradnju. Ono o čemu bi hrvatska država, to jest njezini predstavnici na ovome području, dakle, prije svega Ministarstvo znanosti, trebali uzeti u obzir jest promišljanje strategije zastupanja hrvatskog jezika i književnosti na njemačkim i drugim stranim sveučilištima. Mišljenje je brojnih njemačkih kroatista da bi smisljeno bilo pokušati opredijeliti se za ona središta u kojima kroatistika ima dobru perspektivu, proglasiti ih prioritetom, te podupirati još snažnije i ciljanije, po mogućnosti izvući iz ponešto nesretne BKS kombinacije. Dakako, to nipošto ne znači da sve one centre koji ne budu proglašeni prioritetnima valja zaboraviti, naprotiv. Čini se da se događaji i razvijaju upravo u tome pravcu, pa se već sada, samo godinu-dvije nakon početka spomenute bolonjske sveučilišne reforme može detektirati nekoliko trendova: prije svega, za nadati

se je da je proces ukidanja, odnosno zatvaranja kroatističkih i slavističkih katedri uglavnom okončan, te da će oni koji su do sada uspješno preživjeti zadržati svoju poziciju i dalje. Potom, sve je jasnije spomenuto grupiranje preostalih južnih slavistika/kroatistika na ona koja će biti snažna i po mogućnosti cjelovite, te one koje će održavati dio nastave i istraživanja, po potrebi i smanjenim opsegom i s relativno malim brojem studenata, ali će svojim aktivnostima i rezultatima predstavljati nezaobilazan kotačić u ukupnoj slici te se, možda, u nekoj budućoj preraspodjeli uloga izboriti za veći dio kolača. Prvoj skupini, kako sada stvari stoje, streme, svaki na svoj način, odsjeci u Bambergu, Konstanzu i Göttingenu, dok se u drugoj, primjerice, nalaze Oldenburg, Saarbrücken, Tübingen i drugi. Treba priznati da je potpuno nerealno postojanje petnaestak jakih kroatistika u Njemačkoj, a od neodređenog broja odsjeka, u nejasnim kombinacijama i s neizvjesnom budućnošću, znatno se mudrijom čini rješenje s nekolicinom jakih kroatistika, i što više sveučilišta na kojima će postojati fragmentarno, bilo kao dio književne znanosti, lingvistike, jezičnih tečajeva, ili interdisciplinarnih modula. Takva bi strategija umnogome olakšala obavljanje onih silno važnih djelatnosti koje spomenuto Ministarstvo već sada vrlo uspješno obavlja (a dojam je da će se stvari razvijati i nabolje). Misli se pritom na stipendiranje studijskih boravka studenata i znanstvenika u Hrvatskoj, donacije knjiga i podupiranje raznih popratnih aktivnosti (pri čemu se važnošću ističu ekskurzije). Dakako, i u tom segmentu ima prostora za napredak, ali on u prvom redu ovisi o financijama, čime ponovno ulazimo u domenu onoga na što se „odozdo“ teško može bitno utjecati. Treba nadodati da sveučilišta, iako nedvojbeno središta kroatističkih zbivanja, nisu i njihovo jedino poprište, a još su manje jedino područje na kojem je dodatna aktivnost potrebna. Nužni su koraci i na međusobnom povezivanju njemačkih kroatista i interesenata, javna prezentacija njihovoga rada, općenita promocija hrvatske kulture i znanosti, dakako, s naglaskom na književnosti, kao i ciljane potpore hrvatske države. Pozitivno je, svakako, što se na većini ovih područja događaju pomaci, i to mahom na bolje. Među njima svakako valja izdvojiti barem neke. Prošle je tako godine utemeljeno Njemačko

društvo za kroatistiku (*Deutsche Gesellschaft für Kroatistik*), udruga koja bi trebala postati platforma međusobne komunikacije njemačkih kroatista te daljnje suradnje s hrvatskim partnerima, kao i zalag budućega razvoja.

Njezina internetska stranica (www.kroatistik.de), ona projekta predstavljanja hrvatske književnosti na sajmu u Leipzigu (www.crobuch.de) kao i ovaj časopis trebali bi preuzeti ulogu predstavljanja rada njemačke kroatistike i hrvatske književnosti na njemačkom govornom području. Već je spomenuta važnost prezentacije kulturnih vrhunaca, pa tako i književne produkcije. To je segment u kojem je vjerojatno i najnužnija ne samo pomoć, nego i inicijativa iz Hrvatske. Svakako je pohvalan zadnjih godina primjetan porast broja prijevoda. Treba, međutim, imati na umu da je pojavljivanje prijevoda u javnosti tek jedna etapa, budući da se zna događati da usmena predaja bude jedini način na koji se tim knjigama pokušava probiti put do ruku javnosti. Jasno je da danas bez odgovarajuće „logistike“ u suvremenim okolnostima nikakav proizvod, pa tako niti kulturni, nije moguće približiti širem krugu ljudi, barem onima za koje se zna da su zainteresirani. Iz svih tih razloga je svakako izuzetno važan bio nastup Hrvatske kao zemlje-gosta na ovogodišnjem sajmu knjiga u Leipzigu. Projekt vezan uz taj sajam, u međusobnom odnosu sa sve većim brojem prijevoda hrvatskih djela ostavlja nadu da će se uskoro barem malo promijeniti recepcija hrvatske književnosti u širokoj javnosti, to jest, da će potencijalna publika postati svjesna da je hrvatska književnost nešto postojeće i vrijedno interesa. Što se tiče ciljane potpore hrvatske države i institucija, i ovdje se zadnjih godina naziru pomaci nabolje, bilo da je riječ o izravnoj potpori sveučilišnim djelatnicima i odsjecima od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, potpore književnoj promociji i prijevodima Ministarstva kulture, ili o aktivnostima i inicijativama drugih ustanova (među kojima bi trebalo izdvojiti 28. *Zagrebačke književne razgovore* u organizaciji *Društva hrvatskih književnika*, a na temu položaja hrvatske književnosti na europskim sveučilištima). Ono što bi u svakom slučaju trebalo intenzivirati je angažman hrvatskih sveučilišta na izravnoj kooperaciji s njemačkima (svako bi njemačko sveučilište s katedrom za kroatistiku trebalo biti povezano s

nekom visokoškolskom ustanovom u Hrvatskoj. Isplativost takve veze za hrvatska sveučilišta nije nimalo na idealističkoj razini, treba samo spomenuti europskih fondova koji bi se tim putem puno lakše slijevali i u projekte hrvatskih znanstvenika.

Da nije riječ o utopijskom poduhvatu, pokazuju brojni postojeći projekti, primjerice oni hrvatskih privatnih visokih škola.). Takvi bi ugovori, osim zajedničkih projekata, financijske suradnje i drugih materijalnih pogodnosti omogućavali i razmjenu znanstveno- nastavnog osoblja i studenata, što su dvije točke koje su na izuzetno niskoj razini, ponajprije stoga što su sporadične i stihijske. Međusobna suradnja znanstvenika je pak osjetno življa i plodonosnija, kako glede razmjene spoznaja i literature, tako i međusobnog pozivanja na konferencije i predavanja, usprkos ponekad podcjenjivačkom odnosu matične struke prema inozemnoj, što i nije sasvim nerazumljivo, te je, budući da obično počiva na stereotipima i predrasudama najčešće eliminirano pomnijim upoznavanjem radova. Ostaje, dakle, da se poradi na institucionalnoj vezi, i to prvenstveno, ali ne samo među sveučilištima, jer je i svaki dodatni napor svih spomenutih (i drugih) institucija za svaku pohvalu i koristan. S druge strane, kako svako zlo rodi i nešto dobro, tako je i slabo zanimanje hrvatske javnosti i tek stihijska pomoć države prethodnih godina nagnala kroatiste izvan Hrvatske da pokušaju sami uzeti sudbinu u svoje ruke. Shvativši, naime, da su promjene nužne, i da dijelom moraju krenuti od njih samih, njemački su se kroatisti, uz pomoć nekih hrvatskih državnih institucija (Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Berlinu, Ministarstvo znanosti i drugi) odlučili aktivirati. U Berlinu je 2005. godine održano njihovo prvo godišnje savjetovanje, krajem listopada 2007. treće, na kojem je već bilo sasvim očito da se stvari pomiču i to dobrim dijelom nabolje (za razliku od prvoga puta, kada su iz svih dijelova Njemačke odzvanjale kroatističke žalopojke). O tome svjedoče spomenuta udruga, internetske stranice, časopis, zbivanja vezana uz promocije prijevoda i drugo. Upravo ovdje leži dodatni tračak optimizma, budući da je to *conditio sine qua non* svake budućnosti, koja ne može i ne smije ovisiti (samo) o angažmanu hrvatskoga društva i države. Ovdje se nismo bavili važnošću egzisten-

cije kroatistike na njemačkim sveučilištima, niti naglašavali da je u vremenu globalizacije i integracija, komercijalizacije i interneta vjerojatno važnije nego ikad učiniti vlastitu kulturu, duhovnu tradiciju i suvremenost, dakle, samoga sebe prezentnim i prepoznatljivim, te dati doprinos „europskoj kulturnoj raznolikosti“.

Ovaj maleni pregled stanja u kojemu se nalazi hrvatska književnost na njemačkim sveučilištima, kao i okolnosti i uzroka za to zamišljen je prije svega kao poticaj za razmišljanje, u nadi da će kroatistika u Njemačkoj naći načina da se prilagodi novim okolnostima i počne svoj ponovni uspon na vrhunce na kojima je dugo boravila.

Goran Krnić
Oldenburg 2009.

Josip Matešić: O MOGUĆNOSTI STUDIRANJA KROATISTIKE - *Problemi sa kojima se susreću naša djeca druge i treće generacije pri učenju hrvatskog jezika u S.R. Njemačkoj*.

Frankfurt, 28.11.1992. Prof. dr. Josip Matešić, redovni profesor slavistike na sveučilištu u Mannheimu, akademik, održao je predavanje na zajedničkoj tribini društava AMAC-D, Hrvatskog kulturnog društva - Rhein-Main e.V., Hrvatskog učiteljskog društva »Bartol Kašić« e.V., Hrvatske kulturne zajednice e.V. - Wiesbaden i Hrvatske kulturne zajednice - Mainz e.V. ¹



Predavanje na temu „Hrvatski jezik u iseljeništvu – Za Europu jedinstva urazličitosti jezika i kultura“ održao je prof. Dr. Josip Matešić, 25. 03. 2006. Godine u Mainzu.²

¹ Josip Matešić, O mogućnosti studiranja kroatistike, Glasnik broj 1, AMAC-D, Frankfurt/M. 1993.

² Hrvatski jezik u iseljeništvu – Za Europu jedinstva urazličitosti jezika i kultura, Riječ broj 61, HKZ-Wiesbaden 2021. Str. 63-64

DAS PHÄNOMEN TESLA

Paradebeispiel für die Entstehung von Wissenschaftsmythen



Am Dienstag, den 15. September 2015

Um 19:30 Uhr

Im Restaurant „SICHTBAR“,

Goldgasse 11, 65183 Wiesbaden

Referent: Ivica Košak

Literatur im Dialog

Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen die benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache und die dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.

Tesla-Mythos ist der Anbeginn des Anti-Empirismus

Francis Bacon (1561–1626) leitete eine Revolution ein, die die westliche Wissenschaft auf dem Boden der fassbaren Tatsachen ordnete. Ziel seiner philosophischen Bemühungen war die »Instauratio magna«, die große Erneuerung der Philosophie und der Wissenschaften auf der Grundlage »unverfälschter Erfahrung« (Beobachtung und Experiment). Mit dieser Ablösung der scholastischen Methode der Spekulation durch die Empirie wurde Bacon zum Wegbereiter der Naturwissenschaften. In seinem »Novum organum scientiarum«, beschrieb Bacon ein differenziertes Verfahren der Induktion und entwarf eine systematische Darstellung möglicher Urteilstäuschungen durch Trugbilder. Zweck der Naturerkenntnis ist *die Beherrschung der Natur und ihre Nutzbarmachung zur Vervollkommnung der Kultur*. Sein utopischer Roman »Nova Atlantis« schildert einen auf diesem Weg entworfenen technisch perfekten Zukunftsstaat. Aber gerade hier setzt Mytos der „Freie Energie für alle“ ein und verklärte das Prinzip des Empirismus - die Naturgesetze auf mathematische Weise zu behandeln.

[]

TESLA MYTHOS

*Eine Quelle des wissenschaftlichen Fehlverhaltens
oder irreführende Vermarktung von Pseudowissen*



Nikola Tesla ist laut Encyclopedia Britannica ein amerikanischer Erfinder, geboren am 9. oder 10. Juli 1856 in Smiljani, damals Österreich-Ungarn (heute Republik Kroatien), gestorben in New York am 7. Januar 1943. In der Dokumentation, die uns der *Omega Verlag* im gleichnamigen Film über Nikola Tesla vorstellt, wird er zwischen Hitler und Kennedy zu den zehn bekanntesten (berühmtesten) Persönlichkeiten des 20. Jahrhunderts gezählt. Sein Beitrag zur Nutzbarmachung des Wechselstroms wird als eine der bedeutendsten Pionierleistungen der Elektrotechnik gefeiert.¹

So leitete ich 1999 meinen ersten Vortrag über Nikola Tesla in Mönchengladbach ein und wurde von einer Bemerkung aus dem Publikum überrascht. Dr. Drago Novak, damals Professor für Strahlenmedizin an der Universität Bonn, machte mich darauf aufmerksam, dass die Angaben in der Literatur über Teslas Beteiligung an der Entdeckung der Röntgenstrahlen Teil eines Mythos seien. Danach brachten die jahrelangen Recherchen in der Tesla-Affäre Erstaunliches zu Tage.

¹ Ende des 19. Jahrhunderts fand in Nordamerika enormes Wirtschaftswachstum statt, aber die neue Welt war noch immer dem Alten Kontinent in allen Bereichen der Wissenschaft unterlegen. Bereits ein Jahr vor der gefeierten Energieversorgung der Stadt Buffalo durch das Elektrizitätswerk an den Niagarafällen wurde die kroatische Provinzstadt Šibenik mit elektrischer Straßenbeleuchtung versorgt. Der Zweiphasen Generator bei Šibenik lieferte 3kV an die Hochspannungsleitung in der Länge von 11 Kilometern und versorgte die Industrieanlagen in der Stadt. Im Unterschied zu Amerika war das bereits Stand der Technik in Europa. Oskar von Miller organisierte in München die erste elektrotechnische Ausstellung in Deutschland bereits im Jahre 1882. Er baute auch die erste Starkstromfernübertragung von über 57 km von Miesbach nach München. Mit einer Dampfmaschine aus dem Kohlebergwerk wurde eine 1,5 PS erfordernde Dynamomaschine angetrieben, welche eine Spannung von ca. 2kV DC lieferte. In München betrieb man damit eine elektrische Pumpe, die einen 2,5 m hohen künstlichen Wasserfall betreiben sollte. 1891 organisiert Oskar von Miller als Leiter der Internationalen Elektrotechnischen Ausstellung in Frankfurt am Main die 20.000 Volt-Wechselstromübertragung Lauffen/Neckar-Frankfurt, Länge 175 km.

Zuerst bröckelte das Bild vom Erfinder des Wechselstroms, denn diese Technik war schon vor Tesla in Europa bekannt, so dass bereits am 28. August 1895 an den Krka-Wasserfällen eines der ersten mehrphasigen elektrischen Systeme der Welt in Betrieb genommen wurde. Das Wasserkraftwerk "Jaruga I." an den Krka-Wasserfällen, das erste in Kroatien und eines der ersten in der Welt, versorgte die Stadt Šibenik über eine 11 km lange Fernleitung mit Strom.



Die Briefmarke zum 100. Jahrestag des ersten Wasserkraftwerks in Teslas Heimat, allerdings ohne sein Zutun und ein Jahr vor Inbetriebnahme der Stromleitung von den Niagarafällen nach Buffalo City.

Kroatisches Postamt, Zagreb 1995, Foto: Ivica Košak

Die UNESCO hat den 10. Juli 2006, den 150. Geburtstag des kroatischen *Wissenschaftlers* Nikola Tesla (1856-1943), zum internationalen Gedenktag erklärt. Nach ihm ist die physikalische Einheit der magnetischen Flussdichte, das Tesla, benannt. Allerdings ist der Name Tesla mit einer Reihe von populären Irrtümern der Technik verbunden, nämlich mit der Erfindung und Nutzung der Freien Energie. Wie kein anderer Unternehmer der Gründerzeit wird Tesla bis heute in den Strudel der Verklärung und irreführenden Vermarktung von Pseudowissenschaften hineingezogen.

Auch dem Propheten Elias werden exakte Kenntnisse der Naturphänomene zugeschrieben, die er wirkungsvoll als Beweis für die Richtigkeit seiner Ideologie missbrauchte.²

Francis Bacon³ leitete eine Revolution ein, die die abendländische Wissenschaft auf den Boden der (greifbaren) Tatsachen stellte, aber so mancher Traum menschlicher Sehnsucht nach schnellem Erfolg verführte nicht wenige Geistesgrößen dazu, die Koordinaten der Weltmechanik zu materialisieren. Teslas ingenieurtechnischen Erfolge waren von Irritationen und Missverständnissen begleitet. Sein gescheiterter Versuch, literarisch zu wirken, hat auf der Bühne einen Prozess in Gang gesetzt, der auf burleske Weise mit Tesla und in Teslas Namen schnellen Erfolg versprach. Doch dass Versprechen allein scheint hier als Basis für eine erfolgreiche Vermarktung auszureichen.

² Elias errichtete seines Opferaltar auf einer Bergkuppe, übergoss ihn mit Wasser, d.h. ihn ordentlich erdete und wartete, dass der Blitz einschlägt. Dieses Meisterstück der Ingenieurkunst missbrauchte er dann, um die erstaunten Gegner eigenhändig abzuschlachten. Cf. 1.Könige 18

³ Francis Bacon (Baron Baco von Verulam; lat.: Baco oder Baconus de Verulamio) (* 22. Januar 1561 in London; † 9. April 1626 in Highgate) war ein englischer Philosoph und Staatsmann sowie Wegbereiter des Empirismus. Der Empirismus (griechisch εμπειρισμός von der Empirie, lateinisch experientia - die Erfahrung) ist eine erkenntnistheoretische Richtung in der Philosophie und Psychologie, die alle Erkenntnisse aus Sinneserfahrungen ableitet. Der Empirismus steht im Gegensatz zum Rationalismus, der die Vernunft als für den Erkenntnisprozess wesentlich hervorhebt, und zum Nativismus, der auch angeborene Ideen und Begriffe zulässt. Der Empirismus hingegen legt seinen Schwerpunkt auf die Erfahrung und sinnliche Wahrnehmung. Unabhängig von seinem philosophischen Wahrheitsgehalt hat der Empirismus als Grundlage wissenschaftlicher Arbeit eine große Bedeutung bis in die Gegenwart. Neben der Abduktion bildet die Induktion als typische Schlussweise des Empirismus das Fundament wissenschaftlicher Theoriebildung. Als logischer Empirismus fließt der Empirismus auch in moderne Strömungen der Philosophie ein. Eine Möglichkeit, das Prinzip des Empirismus, das heißt die Gewinnung von Erkenntnissen auf der Basis von Sinnesdaten, auf mathematische Weise zu handhaben.

Das Militärgrenzgebiet der K.u.K.



Ivica Košak, frei nach Daten der: *UK Admiralty, Naval Intelligence Division, Yugoslavia, 2 History, Peoples and Administration, London, 1944, 20.*

Und es ist kein Zufall, dass dies ausgerechnet mit Nikola Tesla geschah. Die blinden Flecken in der Wahrnehmung dieses vielseitigen Mannes lassen viel Raum für Spekulationen. Die nüchterne Betrachtung, im Grunde die tragische Karriere eines ewigen Migranten, ist für die Geschäftemacherei nicht lukrativ genug. Die Herkunft Teslas Familie verliert sich in den Schluchten des Balkans. Sie gehörte zu den Flüchtlingsscharen, die aus den osmanisch besetzten Gebieten in das k.u.k. Reich gelangten, zu dem Kroatien seit dem 13. Jh. gehörte. Diese Flüchtlinge kamen nicht in die Freiheit. Sie wurden im Grenzgebiet angesiedelt und dienten dort als Kanonenfutter nicht nur auf der Seite des Kaisers in den Türkenkriegen, sondern wurden ebenso in den dreißigjährigen Kriegen wie im Krieg Österreichs gegen Preußen mobilisiert. Oder man missbrauchte ihre Staatstreue bei der Niederschlagung der Revolution von 1848. Weil die für Kriegsverdienste versprochenen Privilegien immer wieder ausblieben oder beschnitten wurden, leisteten die Veteranen immer wieder Aufstände. Auch der letzte Aufstand in der bosnischen Krajina von 1991 war unsäglich mit dem Namen Tesla verbunden. Die serbische Propaganda verbreitete Gerüchte über den bevorstehenden Einsatz der Todesstrahlkanone ELEPTON, einer angeblichen Erfindung Teslas (wie die Zagreber *Večernji list* in einer Ausgabe von 1992 berichtete).

Die Sonderstellung der Bewohner während des über 300 Jahre währenden Krieges zwischen den türkischen Eroberern und den europäischen Nationen spiegelt sich auch in Teslas persönlichem Charakter wieder. Die Krajina war ein Niemandsland, bewohnt von sogenannten Wehrbauern. Diese waren zwar von Steuern befreit, erhielten aber auch keinen Sold für ihre Dienste. Der Lebensunterhalt wurde größtenteils durch Raubzüge jenseits der feindlichen Grenzen bestritten. Administrativ unterstanden sie der Krone in Wien, allerdings mit unklarer kirchlicher Gerichtsbarkeit. Zeitweise unterstanden die orthodoxen Bewohner dem Patriarchen von Peć (in der heutigen Republik Kosovo und damals osmanische Provinz). Dieser Patriarch wurde vom Sultan für die orthodoxen Gläubigen in Kroatien eingesetzt, obwohl sie auf dem Gebiet einer katholisch geprägten Monarchie lebten. Die für die katholischen Bauern vorgeschriebene Zehntabgabe an die Kirche entfiel für sie. Die Verlockung, sich als orthodox zu bezeichnen, war also finanziell nicht uninteressant. Teslas Vater, der Pope Milutin, beschrieb den geistigen Zustand der Bevölkerung: *Die kirchlichen Anstalten unterstanden keiner Autorität und kannten keine*

*Hierarchie ... Ihre geistige Auflösung verdiente es nicht einmal, christlich genannt zu werden.*⁴

Die Befehlshaber in der Krajina hatten auch kein Interesse daran, daran etwas zu ändern, denn sie kassierten ohne eigenes Risiko ein Drittel der Beute. Die Missionsarbeit der Jesuiten wurde von der militärischen Führung unterbunden.⁵ In diesem Licht muss auch der Bann gesehen werden, mit dem der orthodoxe Pope seinen Sohn belegte, als sie ihn zur Aufbesserung der Studentenkasse mit dem Glücksspiel beauftragten. Ein warnendes Beispiel war der berühmte Mihajlo Latas. Der Kämpfer aus Teslas Offiziersfamilie brannte mit der Kriegskasse durch und lief ins feindliche Lager über. Unter dem Oberbefehl des Sultans Abd ul Medschid wurde der in der k.u.k.-Armee ausgebildete Offizier zum Marschall ernannt. Seine blutige Aufgabe war es, die Aufstände im Sultanat niederzuschlagen. Berüchtigt wurde er vor allem durch das Niederschlagen der bürgerlichen Revolution in Bosnien 1850.⁶

Diese nicht enden wollenden Schrecken des Krieges wurden in der blühenden Phantasie des Tesla zu einer ewigen Lebensaufgabe, der er mit den Heilsversprechungen neuester Technik zu begegnen oder sie zu lösen suchte. Zu diesen Mitteln griffen auch seine unmittelbaren Vorfahren. Sowohl Teslas Vater Milutin als auch sein Onkel Petar Mandić waren kaiserliche Offiziere, die ihre militärische Laufbahn aufgaben und in den Kirchendienst wechselten. In Teslas Jugend prallten Heldensagen und Heiligenmythen aufeinander. Nikola löste den Konflikt durch die Flucht in die Welt des scheinbar Machbaren, des technisch Realisierbaren. Die Möglichkeit dazu bot dem Sohn eines Kriegsveteranen ein Militärstipendium für eine technische Ausbildung in Graz. Diese Ausbildung schloss Nikola Tesla jedoch nie ab.

Zum einen wurde 1881 der Sonderstatus der Grenzsoldaten und die damit verbundenen Stipendien abgeschafft, zum anderen wurde Nikola von seinem Vater aus der Familie verstossen. Die Gründe dafür blieben im Dunklen, doch deutet einiges auf eine jugendliche Affäre mit der minderjährigen Cousine Milica Mandić hin. Diese verbotene Liebe, so vermutet Boško Budisavljević, ein Verwandter der Familie Tesla, war der Grund dafür, dass der Tesla zeitlebens Junggeselle blieb.⁷ Ohne regulären Schulabschluss begann Tesla, anders als später behauptet, eher bescheiden. Als Wanderer zwischen den Welten bereiste er die Metropolen der Monarchie. In Maribor, Wien und Prag schlug er sich mehr als Tagedieb denn als Tagelöhner durch. Durch familiäre Beziehungen (Veteranenseilschaften) bekam er eine Anstellung im Budapester Postamt.

⁴ Milutin Tesla: Srbski dnevnik 10. März 1857.

⁵ Ivan Fuček: *Juraj Mulih* život i djelo. - Zagreb; Roma, 1994.

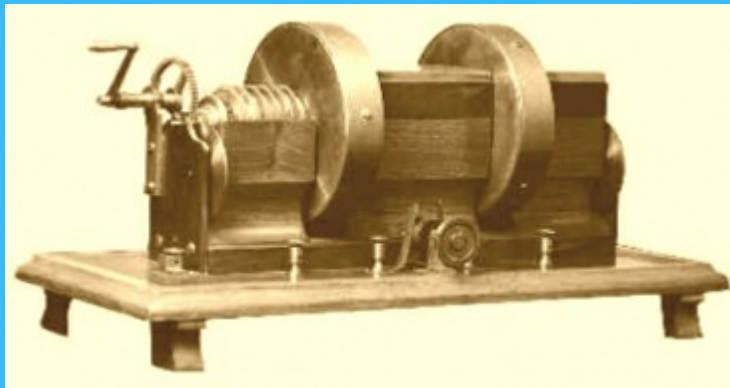
⁶ Ivo Andrić: Omer-Pasch Latas, Carl Hanser Verlag München und Wien 1980.

⁷ Boško Budisavljević in **Nikola Tesla**, Istraživač, izumitelj, genij, Školska knjiga Zagreb, 2006

Edward Bulwer-Lytton erfand in seinem satyrischen Roman *The Coming Race* (Das kommende Geschlecht) das Wort „Vril“. In diesem Roman beschreibt der Erzähler einer unter der Erde lebenden Überrasse, den Vril-Ya, die über eine geheimnisvolle Energiequelle namens Vril verfügen können. Sie verleiht ihnen Macht über jede Form belebter oder unbelebter Materie und kann zur Heilung, zur Erweckung Toter oder zur Zerstörung eingesetzt werden. Ursprünglich ein Volk, das an der Erdoberfläche lebte, wurden die Vril-ya durch eine Naturkatastrophe vom Rest der Menschheit abgeschnitten und zogen in ein unterirdisches Höhlensystem, in dem sie eine neue Heimat fanden. Dort entwickelten sie sich in einer von Kriegen und gesellschaftlichen Umbrüchen gezeichneten Geschichte schließlich durch die Entdeckung einer neuen Naturkraft – der Vril-Kraft – zu einer egalitären, Eugenik praktizierenden Gesellschaft, die allen anderen Rassen überlegen ist. Während die zeitgenössische Kritik *The Coming Race* durchaus als Satire auffasste, betrachteten es andere Teile des Publikums als okkultistischen Schlüsselroman. Tesla erkannte in dem Unterwelt seine Krajina Bauernrepublik mit den Sonderrechten für Bewohner. Freie Energiequelle wollte er nun zum Wohl der allen und Widerherstellung der eigene Ehre liefern. In den aufkommenden Esoterikerkreisen wurde die Ansicht vertreten, dass Bulwer-Lytton ein Rosenkreuzer war und dass die „Vril“-Kraft eine tatsächlich existierende, universale Lebenskraft sei. Dieser Auffassung zufolge war der Roman lediglich ein Vehikel, mit dem Bulwer-Lytton seinen Lesern unter dem Deckmantel der Anonymität geheimes Wissen mitteilen wollte. Tatsächlich hatte sich Bulwer-Lytton seit ungefähr 1830 für Alchemie, Mesmerismus und Spiritismus interessiert. Diese Themen tauchen auch in einigen seiner frühen Romane auf, vor allem in dem 1842 erschienenen *Zanoni*. Ab den 1850er Jahren, als mehr und mehr Spiritisten als Betrüger entlarvt wurden, entwickelte er jedoch eine innere Distanz zu diesen Vorstellungen und interessierte sich stattdessen intensiv für die Erkenntnisse der Naturwissenschaft.

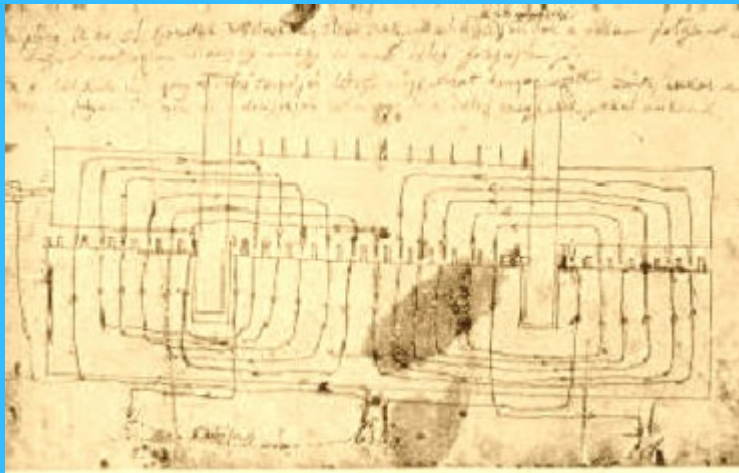
In Budapest wurde eine neue Telefonzentrale in Betrieb genommen. Es war die zweite Anlage in Europa mit dieser damals neuen Erfindung. Edisons patentierter Apparat funktionierte nur mit Gleichstrom. Wechselstromgeräte verursachten wegen schlechter Isolierung und fehlender Abschirmung nur Brummgeräusche in der Leitung, was die Deutsche Post dazu veranlasste, die Installation von Wechselstromleitungen nach dem Vorbild Edisons zu verhindern. Budapest zählte damals zu den Metropolen des alten Europas. Nicht nur die Installation neuer Technologien war in Mode, sondern auch die wissenschaftlichen Bemühungen und die technische Ausbildung waren auf dem neuesten Stand.

Das dynamoelektrische Prinzip wurde erstmals 1851 von Søren Hjørth entdeckt 15 Jahre vor dem bekannteren Werner von Siemens. Es besagt, dass der Elektromagnet im Generator keine besondere Stromquelle benötigt, sondern sich seinen Strom selbst erzeugen kann. Ungarische Wissenschaftler Ányos István Jedlik konstruierte 1829 einen Gleichstrommotor, der eine Urform des Elektromotors darstellt. Bereits 1853 erkannte er beim Bau einer Unipolarmaschine das dynamoelektrische Prinzip und entwickelte daraufhin 1861 eine Dynamomaschine. Tesla kam 1881 nach Budapest und gab an, dort im Jahre 1882 Drehstromprinzip durch Inspiration des Goethes Fausts erhalten zu haben. Zu dieser Zeit lebte Professor Jedlik, als Teilnehmer an der 48-er Revolution, der in Ungnade. Bezeichnetenweise waren die Krajina Milizionäre von den Kaiser in Ungarn eingesetzt worden, um die Revolution zu zerschlagen. Teslas Fetter, ein Krajinamilizionär, verschaffte dem Nikola erste feste Einstellung in der Deutschsprachige Amtstube der Ungarischen Post.



Jedliks Dynamomaschine aus 1861.
Ungarisches Staatsmuseum der Elektrotechnik,
Budapest.

Foto Ivica Košak



Ányos Jedliks Bedienungsanleitung für eine
polyphase Maschine.
Ungarisches Staatsmuseum der Elektrotechnik,
Budapest.

Foto Ivica Košak

War diese Blaupause aus Jedliks Hand die Quelle der Inspiration und nicht Goethes Faust, wie uns Tesla in einem Interview mit dem *Electrical Experimenter Magazine* 1919 mitteilte?⁸

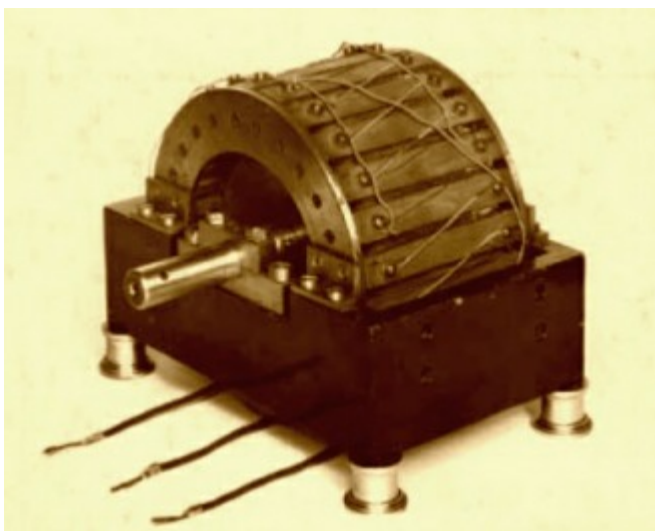
⁸ Nikola Tesla, Ben Johnston (Ed.): My Inventions: The Autobiography of Nikola Tesla, zweisprachig: english und kroatisch, *Školska Knjiga*, Zagreb, 1977.

Nach der Niederschlagung der ungarischen Revolution von 1848 war die Amtssprache in Österreich-Ungarn Deutsch. Eine Sprache, die Nikola seit seiner Schulzeit in Karlovac und Graz gut beherrschte. Obwohl es für ihn keine Muttersprache war, sprach er als Wahlamerikaner bis zu seinem Tod mit starkem deutschen Akzent. Der Zugang zur deutschsprachigen Literatur erwies sich später in der wissbegierigen amerikanischen Gesellschaft als ebenso vorteilhaft wie verhängnisvoll. In seinem biographischen Werk *My Invention* erwähnt Tesla die Novelle *Abafi* des ungarischen Schriftstellers Miklós Jósika. Die serbische Übersetzung habe ihn so radikal beeinflusst, schreibt Tesla, dass er sein Leben danach ausgerichtet habe. Die von Tesla erwähnte serbische Übersetzung des Werkes hat es nach Auskunft der Ungarischen Nationalbibliothek in Budapest nie gegeben. Wohl aber eine deutsche aus dem Jahr 1836. Warum dieser historische Roman eine so schicksalhafte Wirkung auf ihn haben konnte, erklärt sich vielleicht dadurch, dass Jósika in einem Kapitelkopfszitat auf Bulwer Lytton verweist.⁹

Tesla verfiel dieser Idee auch unter theosophisch-anthroposophischem Einfluss. Während seiner Wanderjahre in Wien lernte er Rudolph Steiner kennen, der damals noch zu den Theosophen zählte. Da er aber als seriöser Wissenschaftler Eindruck machen wollte, verschwieg er diese Querverbindungen zu spiritistischen Ideen.

Ihm wurde schnell klar, dass ohne Schulabschluss in der alten Welt mit ihren strikten Hierarchien und Ordnungen eine Karriere nicht möglich war. Gleichzeitig übte die aufblühende Industrie Nordamerikas einen enormen Sog auf Europa aus, insbesondere auf die aufstrebenden Faschisten Osteuropas. Der mittellose Tesla versuchte sein Glück. Er schiffte sich als blinder Passagier ein und emigrierte illegal nach New York. Die Edison Electric Company kannte ihn bereits aus Budapest. Dass sich der Autodidakt Edison nicht für Papiere interessierte, die Tesla ohne ihn nicht vorweisen konnte, kam ihm zugute. Eiserne Arbeitsdisziplin und Erfolg waren alles, was in der Firma gefragt war. Thomas A. Edison hatte bereits 40 Ingenieure unter sich, zu denen der eigenbrötlerische kroatische Migrant mit deutschem Akzent mangels Zeitgeist nicht so recht passte. Der Erfinder Edison war damals hoch verschuldet. Er überschwemmte den Markt mit Birnenfassungen zu Dumpingpreisen, in der Hoffnung, die Nachfrage nach Glühbirnen würde nachziehen, was nicht der Fall war. In dieser Phase hörte er nicht auf die Vorschläge des Newcomers aus Europa.

In Budapest erfuhr Tesla, dass Wechselstromgeneratoren effizienter und billiger herzustellen waren. Als Tesla bei Edison als Angestellter scheiterte, versuchte er, seine Dienste als Elektrohandwerker selbstständig anzubieten. Um die Vermarktung voranzutreiben, hielt er kostenlose Abendvorträge an der Columbia University, die ihm 1894 auch die Ehrendoktorwürde verlieh.



Mehrphasen Motor

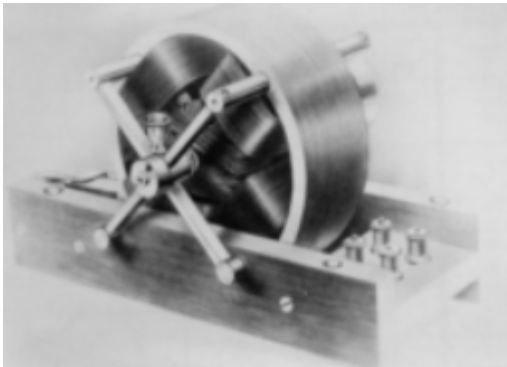
Dolivo Dobrowolsky, AEG Berlin 1883

⁹ Miklos Josika, *Abafi*, 3. Ungarische Ausgabe, Pesten 1854, S 142

Million Dollars Motor – Mythos

Am 16. Mai 1888 hielt Nikola Tesla im American Institute of Electrical Engineers einen Vortrag, der ihn mit einem Schlag weltberühmt machte! Er stellte den Zuhörern, unter denen sich auch der Eisenbahnunternehmer George Westinghouse befand, seinen zweiphasigen Elektromotor vor. Westinghouse besaß bereits 1885 britisch-französische Patente für den Bau von Wechselstromanlagen. Für eine eigene Produktion brauchte er jedoch einen erfahrenen Praktiker. Teslas Modell überzeugte den Unternehmer, der ihn unter Vertrag nahm. So entstand der Mythos vom Eine-Million-Dollar-Motor, der Nikola Tesla über Nacht zum Millionär gemacht haben soll.

Zuerst gab es einen handgekrübelten Wechselstromgenerator, der 1832 von Hippolyte Pixii entwickelt wurde. Anfang der 1880er Jahre wurde die einphasige Wechselspannung in Europa von vielen Erfindern stärker genutzt. Bereits in den späten 1870er Jahren hatte Deutschland einen groben 2-Phasen-Wechselstromgenerator entwickelt. Galileo Ferraris, ein italienischer Wissenschaftler, begann 1885 offen über Mehrphasen-Wechselstrom zu sprechen. Ein Jahr später wandte sich Tesla mit seiner Version eines Wechselstromsystems an Investoren, konnte aber kein Interesse wecken.



*Der Drehstrommotor der George Westinghouse in Teslas Bahn zog.
Quelle unbekannt*

Als er schließlich eine feste Anstellung erhielt, konnte er 1891 auch die amerikanische Staatsbürgerschaft erwerben. Als amerikanischer Staatsbürger und neureicher Selfmademan brach Nikola Tesla 1892 zu einer Reise nach Europa und in seine Heimat auf. Da er aber keine Dollars, sondern nur erfundene Geschichten im Koffer hatte, wurde er in Zagreb, Wien und Budapest schnell abgewiesen. Anders war es in Belgrad, wo Tesla von selbsternannten Fürsten in einer erst kürzlich dem Osmanischen Reich entronnenen Provinz¹⁰ zusammen mit der Militärkapelle und dem Volksdichter Jovan Jovanović - Zmaj¹¹ frenetisch empfangen wurde.¹² Doch auch hier gab es keine Aufträge für den genialen Erfinder und Weltretter, und so kehrte er in das Land der unbegrenzten Möglichkeiten zurück.

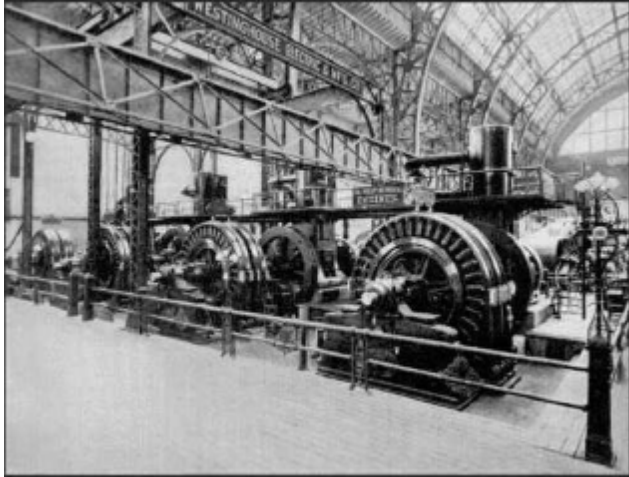
Die Ausschreibung für die technische Ausrüstung der geplanten Weltausstellung 1893 in Chicago hatte gerade Westinghouse mit einem Dumpingsangebot gewonnen. Der unterlegene Edison, der sein Angebot um zehn Millionen Dollar teurer kalkuliert hatte, schäumte vor Wut über die Niederlage. Geplant war eine Installation von 30.000 Glühlampen. Ein Auftrag, auf den Edison so sehnsüchtig gewartet hatte. Edison verhängte ein Embargo gegen das Westinghaus als unfairen Konkurrenten. Seine Ware (Glühlampen) darf nicht an Westinghouse verkauft werden! Da der Westinghouse keine eigene Glühlampenproduktion hatte, suchte er nach Fachleuten, die in kurzer Zeit eine Produktion aufbauen konnten. Teslas Talent zum Abschreiben und Kopieren, gepaart mit einer an Selbstaufopferung grenzenden Arbeitsdisziplin, machte die Ausstellung zu einem leuchtenden Erfolg. Für Westinghouse jedoch ein finanzielles Debakel. Zehn Millionen Dollar mehr als geplant kostete der erfolgreiche Tesla-Einsatz.

¹⁰ Mit dem Berliner Kongress 1878 erlangte das Fürstentum seine volle Unabhängigkeit, indem es international anerkannt wurde. Am 6. März 1882 wurde es in das Königreich Serbien umgewandelt.

¹¹ Zmaj = serb. der Drache

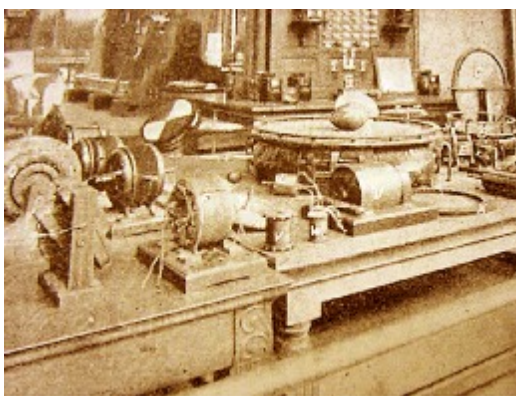
¹² Margot Chenev, Nikola Tesla, Omega Verlag, Düsseldorf 1997.

Westinghouses teuerster Ingenieur aller Zeiten musste gehen. Dennoch brachte die Weltausstellung auch Tesla ins Rampenlicht. Er konnte mit Investoren für sein Projekt rechnen. Die Weltausstellung in Chicago im 19. Jahrhundert war nicht nur eine epochale Ausstellung technischer Errungenschaften, sondern auch der erste Versuch, ein globales Völkerverständigungsabkommen zu erreichen.



Westinghouse Electric, Stand auf der Weltausstellung in Chicago 1893, Quelle unbekannt.

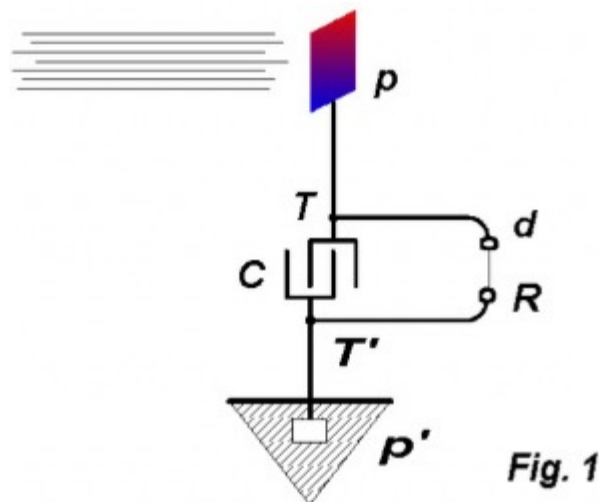
Im Schatten der Weltausstellung tagte das Weltparlament der Religionen. Es kamen ein Vertreter aller großen Religionen zum friedlichen Dialog zusammen. Allein an der Eröffnungsfeier nahmen über 4.000 Menschen teil. Die unbestrittene Hauptperson war damals Swami Vivekananda. Fast ein Jahrhundert zuvor hatte Swami Vivekananda, der bedeutendste Vertreter der Vedanta-Philosophie, gesprochen. Im Parlament von Chicago im Jahre 1893 wies er der Wissenschaft die Aufgabe zu, „nichts anderes als die Einheit zu entdecken“, während diese Einheit der Existenz schließlich die letzte Wahrheit ist. „Einer der aufmerksamen Zuhörer war auch Nikola Tesla, der sich von der Yoga-Lehre einen mathematisch-physikalischen Beweis für die Einheit von Materie und Geist (die er als Universelle Energie auffasste) erhoffte. Dabei ließ er es sich nicht nehmen, sich als Erfinder der freien Energie und Wegbereiter des allgemeinen Wohlstands zu feiern. Seine größte Erfindung blieb jedoch der Mythos der Freien Energie selbst.



In vergleich mit der Westinghouse-Halle auf der Weltausstellung wirkten Teslas Exponate als Produkt aus einer Bastelstube. Quelle unbekannt.

Dieser Mythos basierte auf verschiedenen Naturphänomenen, deren Komplexität unsere Tüftler aus Kroatien nicht verstanden hat. Es gibt mehrere messbare elektromagnetische Felder, die Tesla mit seinen einfachen Instrumenten erfassen (nicht messen!) konnte. Von diesen war damals nur die atmosphärische Ladung (seit Faraday) bekannt. Tesla ahnte nicht, dass die kosmische Strahlung einen Teil des planetaren Magnetfeldes durchdringt und an der Oberfläche sowohl ionisierend wirken als auch photoelektrische

Effekte hervorrufen kann. Eine isolierte Metallplatte könnte elektrisch aufgeladen werden. Das Tesla-Patent Nr. 685.957 könnte in der Tat eine solche freie Energie aufnehmen. Allerdings im Picowatt-Bereich, was physikalisch zwar noch messbar wäre, aber keinen technischen oder praktischen Nutzen hätte. Auch zwei weitere elektromagnetische Felder stellen keine nutzbare Energiequelle dar. Die ständigen Blitzenladungen der tropischen Gewitterzone erzeugen ein atmosphärisches Rauschen im Frequenzbereich von ca. 8 Hz (sog. Schumannwellen). Ein weiteres Wechselfeld entsteht durch Magmaströme im Erdinneren. Alles gute Vorlagen für das große Staunen des ausgehenden 19. Jahrhunderts, aber keine technisch nutzbare Energiegewinnung.



Frei nach US Patent Nr.685.957: Apparatus for the utilization radiant energy 1901.

Über die Wirkung dieser Felder auf unsere Biosphäre wird in grenzwissenschaftlichen Kreisen bis heute gerne spekuliert. Der buddhistisch angehauchte Agnostiker Tesla lehnte jedoch alle parapsychologischen Schlussfolgerungen aus seinen Erfindungen strikt ab. Keine der zahlreichen Ableitungen seines Patents hat jemals funktioniert. Nachdem Albert Einstein 1905 den photoelektrischen Effekt erklärt und patentiert hatte, war Teslas Erfindung weder technisch noch wissenschaftlich von Bedeutung. Damit war aber der Weg frei für Spekulation und Kommerzialisierung.

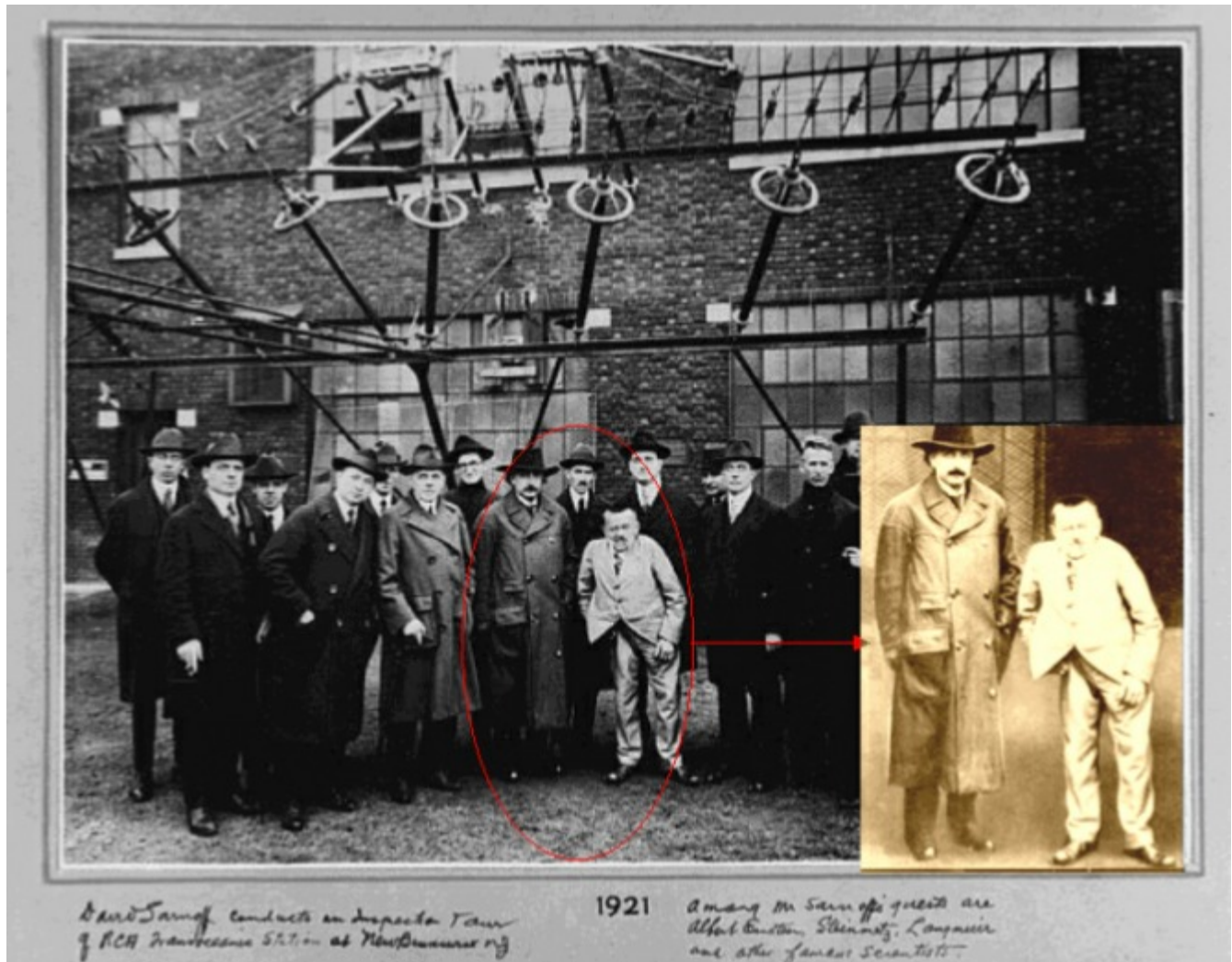
Nikola Tesla erlebte das tragische Schicksal von Millionen von Migranten, die entwurzelt keine Heimat für sich und ihre Ideen fanden. Der Mythos Tesla wurde mitten im Kalten Krieg geboren. Nikola Tesla verließ Europa 1884 als kroatischer Staatsbürger und nahm 1892 die amerikanische Staatsbürgerschaft an, auf die er sehr stolz war. Dennoch wurde Nikolas Nachlass der amerikanischen Verwaltung für Ausländer anvertraut. Dadurch war es möglich, den Nachlass 1953 in die damalige Föderative Republik Jugoslawien zu überführen. Belgrad befand sich damals wie heute im Wiederaufbau und benötigte dringend repräsentative Objekte.

Erst 1882 war das Königreich Serbien proklamiert worden, und aus der ehemals osmanisch-türkischen Garnisonsstadt wurde plötzlich eine Hauptstadt des später unglücklich zerfallenen bunten Staates. Der Zerfall der k.u.k.-Monarchie ermöglichte dem Belgrader Regime einen raschen Wiederaufbau durch Reparationsforderungen an die ehemaligen k.u.k.-Staaten Kroatien und Slowenien. Der Zweite Weltkrieg brachte zweimal Bombenhagel über die spätere Residenz der kommunistischen Tito-Regierung.¹³ Diese spaltete sich von der Sowjetunion ab und erhielt dafür nicht nur materielle Unterstützung aus dem Westen. Mit dem neu erworbenen Nachlass wurde ein Tesla-Museum eingerichtet. Dafür musste seine bereits in Vergessenheit geratene Person mit neuem patriotischen Pathos wieder auferstehen. Tesla verstand sich als Aristokrat und war ein erklärter Gegner der Sowjetunion. Obwohl er gerne Auszeichnungen für sein

¹³ Am 08. April 1941 bombte deutsche Luftwaffe in einem nicht erklärten Krieg den Belgrad aus, In Serbien wurde ein nationalsozialistischer Regime etabliert, was wiederum die Alliierten im Jahre 1944 zum Luftangriff gegen Belgrad verleitete.

Lebenswerk sammelte, zuletzt eine bulgarische Ehrendoktorwürde, lehnte er alle Einladungen der Sowjetunion ab. Seine soziale Einstellung lässt sich an seiner Einschätzung des New Deal von Präsident Roosevelt ablesen. Tesla meinte, das sei ein sozialistischer Umsturz.

Seine deutschfreundliche Haltung war schon im Ersten Weltkrieg bekannt, als er zu Beginn des Krieges 1914 Turbinen an die deutsche Marine (Admiral von Tirpitz) lieferte, sich aber weigerte, die serbische Sache im Ersten Weltkrieg zu unterstützen.¹⁴ Nur sein hohes Alter bewahrte ihn in der Vireck-Affäre vor



Schlimmerem. Der Nazi-Spion Vireck hatte sich an Tesla gewandt, um als Gegenleistung für seine Unterstützung der Todesstrahlen Kanonen zu erhalten. Vireck wanderte ins Gefängnis, Tesla nahm sein Geheimnis mit ins Grab. Seine Bekanntschaft mit George Sylvester Viereck, der sich 1940 zusammen mit dem Autofabrikanten Henry Ford, einigen Militärs, Senatoren und Abgeordneten für die antisemitische Propagandaorganisation America First Committee engagierte, brachte Nikola Tesla schon zu Lebzeiten in manchen Kreisen Missgunst ein.

Professor Einstein beim Besuch der Radio Corporation of America (RCA) 1921. Tesla Fans wollen die Person zwischen Einstein und Steinmetz als N. Tesla erkannt haben.¹⁵ Das ist aber falsch! Abgebildet sind

¹⁴ Margot Cheney, Nikola Tesla, Omega Verlag, Düsseldorf 1997.

¹⁵ Franz Ferzak: Nikola Tesla, World and Space Publications, München, 1989.

(von li. nach re.) David Sarnoff, Thomas J. Hayden, Dr. E.J.Berg, S. Benedict, Professor Albert Einstein, John Carson, Dr. C. P. Steinmetz, Dr. A. N. Goldsmith.

Eine peinliche Verwechslung führte dazu, dass später in der Steinmetz-Biographie Herr Carson (alias Tesla) einfach wegetuschiert wurde. (siehe kleines Bild!)

Tesla äußerte sich nicht nur antisemitisch, sondern befürwortete auch das faschistische Regime des serbischen Königs Aleksandar Karađorđević, von dem er eine lebenslange Rente bezog. In seinem Alter war dies die einzige Einnahmequelle für den erfolglosen und verarmten Migranten Tesla aus Osteuropa. Tesla selbst beanspruchte für sich keinen anderen Ruhm und keine andere Ehre, als dass seine Werke dem allgemeinen Wohl der Menschheit dienten.

Teslas Nachlass hat nie einen wissenschaftlichen Zweck erfüllt.¹⁶ Nach dem Zweiten Weltkrieg sollte auch in Belgrad ein Tesla-Museum das nicht vorhandene wissenschaftliche und kulturelle Erbe auf dem Balkan vortäuschen. 1953 war die Entsovetisierung Jugoslawiens abgeschlossen. Mitten im Kalten Krieg kamen Teslas sterbliche Überreste und sein Nachlass nach Belgrad. Vielleicht als Belohnung für die Distanzierung von Moskau? Der amerikanische Senat lehnte es ohne Begründung ab, eine für die amerikanische Ruhmeshalle gespendete Tesla-Büste öffentlich auszustellen.

Anlässlich des 120. Geburtstages von Nikola Tesla hatte die Jugoslawische Akademie der Wissenschaften 1976 eine internationale Konferenz einberufen, die mit einer fast tausendseitigen Dokumentation endete. Keiner der über 90 Wissenschaftler des viertägigen Symposiums hat eine heute brauchbare Anleitung zur praktischen Anwendung vorgelegt, die allein auf Tesla¹⁷ zurückgeführt werden könnte und nicht auch schon anderswo ausgearbeitet worden wäre.¹⁸

Warum am Image eines Mythos zu kratzen wäre, sagte der kroatische Präsident Stjepan Mesić anlässlich der Eröffnung einer Ausstellung zu Ehren Nikola Teslas 2007 in der Stadt Aachen, als er sagte: *Wenn wir nicht alles selbstkritisch prüfen, wird unsere Geschichte nie objektiv dargestellt werden.*

Nikola Tesla war ein Erfinder, der die Liebe zur Technik und zur Wissenschaft teilte. Und dafür verdient er es, geehrt zu werden, aber fallen Sie nicht auf die populistische Rhetorik herein. Ich würde empfehlen, das *Deutsche Museum* in München zu besuchen, wo viele der ersten Motoren und Dynamos ausgestellt sind, mit genauen Auflistungen der Erfinder.

Ivica Košak

Quelle:

Ivica Košak, Fenomen Tesle: *Primjer pojave znanstveni mitova*, *Riječ* Nr 65/66, 2023, Seite 55-57.

Thomas Parke Hughes. *Electrification in Western Society 1880-1930*. 1993.

Ivica Košak, Nikola Tesla: Povodom 150. obljetnice rođenja Nikole Tesle, *Riječ* Nr 40, 2006, Seite 5-6.

¹⁶ Dass sowas möglich gewesen wäre, zeigte seit den siebziger Jahren ein anderer K.u.K.-Ausiedler: Herr Max Gurth, der exzellente Geschäfte mit der vergessenen Erfindung von N. Tesla in USA machte (35.000.000 \$US mit Diskflo Antrieb).

¹⁷ Die technischen Grundlagen des Rundfunks wurden Ende des 19. Jahrhunderts von mehreren Wissenschaftlern erforscht. Mehrere Patente wurden von Nikola Tesla angemeldet. Ein Feuer soll jedoch 1895 seine fertige Anlage zerstört haben. Die Erfindung des Funks wird dann Guglielmo Marconi zugeschrieben, dessen Systeme als erste in großem Maßstab eingesetzt wurden und der deshalb in vielen Geschichtsbüchern als Erfinder der Technik gilt. Etwa zur gleichen Zeit entwickelte der Russe Alexander Popow das Radio. Er übermittelte 1896 die Worte *Heinrich Hertz* an eine 250 Meter entfernte Empfangsstation. Das oberste Patentgericht der USA erklärte Tesla dennoch zum Erfinder des Radios. Weniger bekannt ist, dass ein Inder, Jagadish Chandra Bose, 1894 in Kalkutta die Fernwirkung elektromagnetischer Wellen demonstrierte, indem er eine Glocke ferngesteuert läuten ließ und eine Sprengladung zündete. Im Jahr 1896 berichtete der *Daily Chronicle of England*: „Der Erfinder (J. C. Bose) sendete ein Signal über eine Entfernung von etwa einer Meile und lieferte damit die erste offensichtliche Anwendung dieser neuen, hervorragenden Theorie (der Theorie der elektromagnetischen Wellen). Im Gegensatz zu dem italienischen Wissenschaftler hatte Bose kein Interesse an einer Kommerzialisierung seiner Entdeckung und betonte, dass er nur für die Grundlagenforschung arbeitete. Er schrieb 1901 an Rabindranath Tagore, nachdem er seine Forschungen über Radiowellen abgeschlossen hatte: *Ich wünschte, Sie könnten diese schreckliche Anhänglichkeit sehen, die man in diesem Land an den Profit hat ... diese Gier nach Geld ...* Einmal in dieser Falle, gäbe es für mich kein Entrinnen mehr“.

¹⁸ Simpozij «Nikola Tesla», Zagreb – Smiljan/Gospic, 7-10. jula 1976, JAZU Zagreb 1978.

Huang Po i učenje o prenošenju DUHA ili ZEN učenja Hunag-Poa

Naklada **Jesenski i Turk**¹ ponudili su čitalačkoj publici u Hrvatskoj zbirku propovijedi i dijaloga budističkog učitelja Huang-po prema P'ei Hsiu zapisima iz Chün-Chouu i Wan Ling samostana. Prema julijanskom kalendaru ovi zapisi su mogli nastati za. Smrt Hunag-poa se datira u godini 850. Datum rođenja nije poznat.

Iako se prevoditelj poziva na engleski prijevod iz prve ruke, u tekstu nalazimo ortografske pokazatelja na Beogradsko izdanje pod naslovom *Učenje o prenošenju duha* iz 1986.² Beogradsko izdanje je sadržavalo fusnote engleskog prevoditelja Johna Blofelda koje su uveliko olakšavali razumijevanje pojedinih odlomaka. Nasuprot teme zagrebačko izdanje donosi na kraju rječnik sanskrtnih pojmova. S obzirom na težinu teksta i ciljeve koje si zadaje prevoditelj autor ovog teksta smatra kako su u ovom kasnijem izdanju trebali biti zastupljene oba bibliografska pomagala ali postavlja i pitanje, da li bi i to bilo dovoljno za razumijevanje fenomena DUHA u ZEN tradiciji? Ova bez sumnje bogata tradicija, čije korijenje u Japanu možemo pouzdano pratiti tek od 12 stoljeća, poziva se na nekoliko stoljeća stariju kinesku tradiciju Ch'an odnosno izvornu indijsku budističku tradiciju meditacije Dhyna.

Želimo li diskutirati o poruci učenja koje se iznosi u navedem dijelu, moramo imati pred očima korektne historiografske podatke i upoznati društvena zbivanja u doba nastanka Ch'an nauke.



Legendarni 28. patrijarh mahayana budizma, Bodhidharma (460?-534?) dolazi 520. godine kao misionar u Kinu, gdje se smatra prvim patrijarhom Ch'an odnosno japanske ZEN tradicije. On je podučavao da *sve izniče iz uma, da je priroda uma priroda Buddhe, da je ona svojstvena svim osjetilnim bićima, i da je osnovni način uviđanja ove izvorne prirode motrenje uma*. S jedne strane Ch'an je budizam duboko ukorijenjen u učenjima Mahayane, naročito učenju o prirodi buda, a s druge strane je to povratak samoj srži učenja, iskustvu probuđenja i izravnim načinima njegovog postizanja upražnjavanjem meditacije.

Sigurni historiografski podaci o Bodhidharmi i sljedeća tri patrijarha ne postoje. Ne postoji niti jedinstveni, kontinuirani Kineski kalendar, kronografija u razdoblju prvih pet kineskih patrijarha budizma prolazi kroz šest ili sedam reformi. Vladavina T'ai-chunga (847.-859.) iz dinastije T'ang (618.-907.) u kojoj nastaju odlučujuće reforma Ch'an nauke, pada u nesigurno razdoblje upotrebe kalendara *Daye* (729.-764.) i upotrebe kalendara *Mingtian*(1065.-1067.)³

Između Kine i Indije održava se razmjena ideja na više razina. Hsüan-tsang (600.-664.) hodočasti u Indiju (629.-645.) koja se netom oslobodila vladavine Huna. Kratkotrajna vladavina rađe Haršavar-dhana Šiladitđa (606.-647.) opisana je od strane ovog kineskog hodočasnika kao posljednjeg značajnog budističkog vladara u Indiji. Slijedi najezda Arapa i prodor islama u Indiju. Muslimanima je *polukršćanski*⁴ budizam veći trn u oku od

¹ **Zen učenja Hunag-Poa**, Oprenošenju duha, S onu stranu misli, prijevod sa engleskog Slobodan Stamatović, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2004.

² Huang Po Učenje o prenošenju DUHA, prijevod Mirko Gaspari i David Albahari, Grafos Beograd, 1986.

³ Das Wissen der alten Chinesen, Patmos Verlag Düsseldorf, 2001.

šamanskog hinduizma. Restauracija hinduizma i napredovanje islama doprinose gubitku utjecaja budizma u Indiji. Budizam se razvija i doživljava pretvorbe izvan matične zemlje.

Ratovi protiv Turskih osvajača sa zapada izazivaju socijalnu krizu u Kini. K tome 763. godine osvajaju tibetanske trupe glavni grad Kine Ch'ang-an i prisiljavaju kineske vazale na plaćanje poreza. Budistički samostani, koji su oslobođeni od plaćanja poreza doživljavaju procvat kao država u državi.

Nakon turske blokade sjevernog puta za karavane, Bizant počinje koristiti Arapske trgovce za robnu razmjenu sa Kinom preko Indije. Kalif Harun el Rašid koji je do tada surađivao sa teokratskim Tibetom prijelazi 798. godine na stranu Kineza. Potražnja za kineskom robom raste. Kina uvodi državni monopol na sol, alkohol i čaj. Provodi se sekularizacija, a budističkim se samostanima nameće porez.

Iako Kina u devetom stoljeću broji preko pedeset milijuna stanovnika, popisi stanovništva koji se vode već od drugog stoljeća (140. godine) ukazuju na stagnaciju broja stanovništva. Broj se domaćinstava dapače smanjuje u odnosu na prethodne popise. Uz procvat znanost to omogućava i konzervativno korištenje prirodnih resursa.

Državni službenici kao i časnici su matematički obrazovani. Svaki službenik dinastije T'ang mora nositi sa sobom abakus, računalo sa štapićima. Ali i socijalne napetosti rastu iz čega slijedi pogrom 842.-845. godine kada je uništeno 4.600 samostana, a 250.000 redovnika i redovnica je primorano vratiti se u laički stalež.

Ovaj udarac budizmu preživljava jedino radikalno reformirana škola Ch'an koja je budističku nauku približila kineskom filozofskom (Lao-ce) shvaćanju, a ujedno oslobodila budizam, od u

međuvremenu snažnog upliva šamanizma. Nauk ove škole povlači korijen od šestog patrijarha i reformatora Hui-něnga (638.-713.) koji je u samostan došao kao neobrazovani pomoćni radnik

Karizmatični Hui-něng je uspio u kratkom razdoblju sa svojim originalnim i neposrednim pristupom popularizirati tzv. Ch'an nauku čije naziv potječe od sanskrt imena za osmerostruku dhyana ili astanga yogu⁵, ali on u skladu sa kineskim mentalitetom propovijeda neposrednost spoznaje duha⁶. Duge i naporene vježbe Dhyana prema Hui-něngu izazivaju pasivnost u vjerskom životu (kvietizam i prema tome društvenu nekorisnost), a odlučnu ulogu u duhovnim vježbama je po njemu zadobivanje intuitivne mudrosti, direktne spoznaje ili sanskrt. prajña.

Četiri osnovna načela Ch'ana, u kojima je sažet pristup škole, su:

1. *Poseban prijenos mimo svetih tekstova.*
2. *Neovisnost o riječima i slovima.*
3. *Izravno ukazivanje na um.*

⁴ Nestorijanski pokret se nakon zabrane i progona u Europi nesmetano širu u Aziji. Ljetopisci još 10. stoljeću izvješćuju o cijelim regijama koje su primile Nestorovo učenje. A muslimani u Indiji i do 17. stoljeća prema svjedočanstvu isusovačkih misionara vjeruju kako se u budinoj sljedbi na Tibetu, zbog navodnog štovanja svetaca, svetih slika, i sl. radi o nekoj vrsti kršćanstva koje bi moglo postati konkurencija u kolonizaciji Azije.

⁵ Osam etapa glase: yama =zapovijdi, niyama=zabrane, asana=tjelovježba, pranayama=vježbe disanja, pratyahara=kontrola čula, dharana=konzentracija, dhyana=meditacija und samadhi=prosvjetljenje.

⁶ D.T. Suzuki, ZEN und die Kultur Japans, Rowohlt verlag, Hamburg, 1958. str. 142

Bodhidharma

28.indijski odnosno, nakon 520. godine I.kineski Ch'an patrijarh

(jap. Daruma) (chin. Puti Damo)
(470. – 543.)

Hui-k'o Ta-Shih

(jap. Eka Daishi)
(487. – 593.)

Seng-ts'an

(? – 606.)

Tao-hsin

(580. -65.1)

Hung-jens

(?-?)

Hui-něng

(jap. E'no, auch Wei-lang)
(638. – 713.)

Ching-yuan Hsing-ssu

(660.-740.)

Yung-chia Hsuan-Chueh

(jap. Yoka Genkaku)
(665. – 713.)

Ma-tsu Tao-i

(jap. Baso Doitsu)
(709. – 788.)

Pai-chang Huai-hai

(jap. Hyakujo Ekai)
(chin. auch Po-chang Hui-hai)
(720. – 814.)

Huang-po Hsi-yüan

(jap. Obaku Kiun)
(770. – 850.)

4. Uviđanje vlastite prirode i postizanje budastva.

Tri generacije nakon reforme Hui-něnga, opat Pai-chang Huai-hai (720. – 814.) piše Zlatna pravila samostanskog život koja nalažu redovnicama da sami privreduju za svoje potrebe. Ova gospodarska neovisnost spašava Ch'an školu u vrijeme četverogodišnjih progona 842. -845.

Šesti patrijarh Hui-něng nije ostavio nikakve zapise. Nauku o prenošenju DUHA zapisao je vrhovni mandarin P'ei Hsiu u vladi T'ai-chung, a koji gradi poseban samostan na stijeni supova Huang-po-shan. Novoinstalirani opat, redovnik koji je doživio revolucionarna previranja između 755. i 793. te progone od 842. do 845. godine, a do tada anonimni redovnik, dobiva ime po mjestu samostana Huang-po Hsi-yüan. Njegov se učenik Lin-chi I-hsüan (?-866) smatra osnivačem i jedne do danas postojeće ZEN Rinzaï škole u Japanu⁷.

Prajña, mudrost ili spoznaja duha

Svaki pokušaja pismenog tumačenja učenja o spoznaji duha u tradiciji Ch'an škole je apsurdan. Hui-něng odbacuje Sutre kao izvor ili put spoznaje. Ovdje navedene Sutre su tekstovi na kojima se temelji misionarski rad mahayana budizma u Kini. Od četrdesetak tekstova koji su nastali početkom n.e. najpoznatija je **Prajnaparamita Sutra**, a koja se zrcali i u nauci sljedbe Ch'an.

Sanskritski gerund **Paramita** označava *stići na drugu obalu*, u transcendentnom smislu on znači: **ostvarenje savršenstva**. Budizam naučava šest takvih **savršenstava**: *darežljivost, pokornost, strpljivost, ustrajnost, posvećenost meditaciji (molitvi), mudrost*. Šesta se **paramita**, mudrost, u budizmu shvaća transcendentno kao spoznaja Duha. **Prajnaparamita Sutra** opisuje put ka spoznaji i naziva se i Sutra srca. Srce je u kineskom (Xīn) sjedište misli. I kao što je selo (Lǐ) duša (Hún) civilizacije tako je i u srcu Duh živog bića. Sintagma Xīn Lǐ i u suvremenom mandarin govoru kineskog jezika je naziv za psihologiju.

Već i komentar Prajnaparamita Sutre, Mahaprajnaparamita-Śāstra koji se pripisuje 14. indijskom patrijarhu Nagarđuni, odlikuje radikalnom skepticizmom slično zapadnom pyrrhonizmu⁸. Nagarđunina nauka o ništavilu (sunjata) postaje dominantna tek u 2./3. st. p.Kr.⁹ i širi se dolaskom Bodhidharne u Kinu. Sa dolaskom Bodhidharne koji u se smatra 28. indijski patrijarh mahayana budizma, uspostavlja se svojevrsno «apostolsko nasljeđe» i u Kini, a budistička zajednica (sangha) dobiva stabilnu hijerarhiju. Reformator Hui-něng koji odbacuje sutre (ako ih je uopće znao čitati!) i propovijeda neposredno (usmeno) učenje o spoznaji Duha. *Život svetaca* u smislu zapadnjačkog *Imitatio Christi* postaje središnjica puta (dharma).

Dvije generacije opata nakon Hui-něngove reforme, disciplinira majstor Pai-chang sa *Zlatnim pravilima* zajednicu redovnika, a koja tim aktom postaje i gospodarski neovisna.

Neovisno o religioznom ili filozofskom shvaćanju ništavila budističkih majstora u Kini početkom devetog stoljeća, donese Arapi algebru sa indijskim znamenkom za nulu i u Europu. Perzijski matematičar al-Charismi piše 820. godine u Bagdadu raspravu o algebri. Pojmovi beskonačnog (dijeljenjem nekog proizvoljnog broja x sa nulom, dobiva se beskonačni iznos $x/0=\infty$)¹⁰ i ništavnog postaju predmet općeg razmatranja. *Kineski dvor* gradi samostan za dotad nepoznatog redovnika koji postaje majstor Huang-po Hsi-yüan. Njegovo učenje o spoznaji kroz meditaciju ulazi u službu vladajuće dinastije¹¹. Ovim je krug

⁷ Danas su jedine dvije škole Ch'ana kod kojih je tradicija prijenosa učenja neprekinuta škole Caodong (jap. Soto) i Linji (jap. Rinzaï).

⁸ Pyrrhon iz Elisa (360. – 270- pr. Kr.), osnivač skepticizma kao antičkog filozofskog pravca

⁹ F. Max Müller, Tom Sacred Books of the East XLIX. 1894. Sanskrit tekst: F. Max Müller, Anecdota Oxoniensa 1881./1884.

¹⁰ Integral $1/x$ daje prema «korektnom» pravilu njemačkog matematičara Leibniza apsurdan rezultat: $\int 1/xdx=1/0!$ Intuitivna algebra iz vremena Hui-něnga et. all. je dovodila i najbolje mislioce u njihovoj meditaciji do bezumlja. Nakon Eulera i Gaussa znamo da ove «prividne vječnosti» mogu imati konačan rješenja, tako ispravno glasi: $\int 1/xdx=\ln x$.

Ch'an trijade zatvoren, 1. uspostavljena je **hijerarhija**, 2. nametnuta je **stega** i 3. ustrojena **društvena korisnost**. Uspjeh nije mogao izostati.

Od osmog stoljeća nadalje učenje Ch'ana se proširilo po čitavoj Kini odakle je preneseno u Vijetnam, u Koreju i naposljetku u Japan gdje su širi pod nazivom Zen.

ZEN prožima društven kulturni i gospodarski život u Japanu. Armije Samuraja koriste ZEN obuku jednako kao i umjetnici Haiku poezije ili cvjećarice Ikebane. Japanski car (Teno) koristi kao i A. Hitler rezultate duhovnih vježbi za stvaranje fašističke falange. Neovisno o tome američki psihoanalitičar židovskog porijekla (zbog čega je morao napustiti rodnu Njemačku) Jakobson osmišljava kontrolu duha nad tijelom (u psihoterapiji poznata kao progresivna relaksacija) za duge letove američkih posada bombardera u 2. svjetskom ratu. Češki psihijatar dr. Stanislav Graf nakon eksperimenata sa halucinogenom kiselinom (LSD 25) pronalazi, kako se i bez droge mogu ostvariti *posebna* stanja percepcije¹². Leonard Orr et al. koriste ova saznanja, posebice među sljedbenicima New Age-a, za populariziranje proširene percepcije kroz tehniku disanja nazvanu *rebirthing*.¹³ Cirkularno disanje poznato iz tzv. *pranajana* tehnike joge, izaziva hiperoksidaciju (ustvari funkcionalni gubitak CO₂ i poremećaj ravnoteže parcijalnog tlaka plinova u krvotoku) centralnog živčanog sustava u slijedu čega se gubi prepoznavanje vlastitoga ja, a budi se sjećanje na preživjele traume što pak izaziva ne bezazlenu emocionalnu destabilizaciju.¹⁴



Hui-něng drapa listove Sutre

Da li su to sve «budhe» ili treba Don Boscu, talijanskom prosvjetitelju iz predgrađa dati riječ: Učinite svaki dan dobro djelo, a pustite i vrapce da cvrkuću?!

Ivica Košak

¹¹ Sličan proces možemo pratiti u 16. st. u Europi, nakon socijalnih previranja, reformacije i sekularizacije Papa Pavao III odobrava 1548. duhovne vježbe Ignacija Loyolskog koje imaju snagu moćnog oružja za restauraciju ispravnog i korisnog ponašanja vjernika.

¹² Stanislav Grof, *Das Abenteuer der Selbstentdeckung, Heilung durch veränderte Bewußtseinszustände*, Kösel Verlag, München 1987.

¹³ Leonhard Orr: *Das Rebirthingbuch. Die Kunst des Atmens*, 1996. ISBN-10: 3929512084

¹⁴ Petzold, H.G., 1990ä. Klinischer Unfug, in: Goldner, C., *Rebirthing: Gefährlicher Weg zurück zur Geburt, Psychologie Heute* 7 (1990) 33 te: Goldner, C., *Rebirthing: Mißgeburt des New Age, Kölner Stadt Revue* 11, 28.

Protokoll der 34. Mitgliederversammlung der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. Wiesbaden

Die Jahresmitgliederversammlung der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. wurde am Mittwoch, den 21. Februar 2024 um 18:00 Uhr in Wiesbaden, Holsteinstr. 15A abgehalten.

Anwesende: Rina Milković, Nina Pavić-Colić, Dr. Angela Ilić, Ljubica Turić, Ružica Matanić, Jasminka Odrlijin, Jela Wagner-Šare, Marina Beroš, Tihomir Glowatzky, Ivica Košak, Jakob Rimac, Ibrahim Kızılgöz (Ausländerbeirat Wiesbaden)

Die Mitgliederversammlung wurde von **Ivica Košak** geleitet.

Als Protokollant wurde Herr Ibrahim Kızılgöz einstimmig gewählt.

Der Vorsitzende Košak stellte die Tagesordnung vor. Die Anwesenden nahmen die Tagesordnung einstimmig an.

Tagesordnung:

1. Eröffnung und Begrüßung
2. Anlässlich des **Internationalen Tages der Muttersprache** am 21. Februar erinnern wir uns an die sprachlichen Wurzeln in der Literatur.
3. Geschäftsbericht des Vorstandes
4. Kassenbericht
5. Diskussion über den Bericht des Vorstandes und über den Kassenbericht
6. Entlastung des Vorstandes und des Kassenvartes
7. Vorstandswahlen entsprechend der Vereinsatzung § 3 Abs. 5
8. Pause
9. Verschiedenes mit Diskussion über die Ausrichtung der Vereinstätigkeiten

TOP 1. Eröffnung und Begrüßung

Der Vorsitzende der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e. V. (HKZ-Wi), **Ivica Košak**, begrüßte alle Anwesenden und stellte fest, dass die Einladung zur Jahresmitgliederversammlung fristgerecht versandt worden war.

Der Vorsitzende übermittelte die Grüße von fra. Kristijan Montina.

Das *Protokoll der Jahreshauptversammlung des Vorjahres (2023)* ist in Vereinszeitschrift **Riječ/Das Wort** veröffentlicht http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2065_66.pdf, S. 66-70, allen Mitgliedern zugestellt und einstimmig angenommen.

Die Tagesordnung wird von den anwesenden Mitgliedern einstimmig angenommen.

TOP 2. Herr Košak hat anlässlich des **Internationalen Tages der Muttersprache** an die sprachlichen Wurzeln in der Literatur die Rolle der Schriftstellers Marko Marulić erläutert.

Marko Marulić (1450–1524) war ein kroatischer Dichter und Humanist, der als "Vater der kroatischen Literatur" bekannt ist. Sein bekanntestes Werk ist das epische Gedicht "Judita", das er zwischen 1501 und 1503 verfasste. Das Gedicht ist eines der ersten epischen Werke in kroatischer Sprache und spielt eine bedeutende Rolle in der kroatischen Literaturgeschichte.

"Judita" erzählt die biblische Geschichte von Judith, einer jüdischen Heldin, die den assyrischen General Holofernes besiegt, um ihr Volk zu retten. Marulić nutzte diese biblische Erzählung als Grundlage für sein Werk, aber er fügte auch Elemente aus der kroatischen Geschichte und Kultur hinzu. Das Gedicht ist in kroatischer Sprache verfasst und besteht aus 2.487 Versen in hexametrischer Form.

"Judita" ist nicht nur ein literarisches Meisterwerk, sondern auch ein wichtiges Werk für die Entwicklung der kroatischen Sprache. Marulić setzte sich dafür ein, die kroatische Sprache für literarische Werke zu verwenden, anstatt Latein, was zu seiner Zeit die vorherrschende Praxis war. Durch sein Engagement für die Verwendung der Landessprache trug er zur Entwicklung einer eigenständigen kroatischen Literatursprache bei.

Vor 500 Jahren, im frühen 16. Jahrhundert, spielten Werke wie "Judita" eine entscheidende Rolle in der Herausbildung nationaler Identitäten und der Förderung der Verwendung der Landessprachen in der Literatur. Marulićs Beitrag zur kroatischen Literatur und Sprache wird auch heute noch hochgeschätzt. Im Juli 1501 wurde aus Split in Dalmatien nach Venedig ein merkwürdiger

Brief geschickt. Darin stand: »Ich habe ein kleines Werk in unserer Muttersprache gedichtet, es reimt sich und ist in sechs Bücher geteilt; es enthält die Geschichte von Judith und Holofernes; es ist in poetischer Art verfasst, kommen Sie und sehen Sie es sich an; Sie werden sagen, dass auch die slawische Sprache ihren eigenen Dante hat«. Der Brief ist merkwürdig nicht nur, weil wir ihn heute lesen können, obwohl er über 520 Jahre alt ist; nicht nur wegen der Selbstsicherheit seines Autors, der sich selbst Dante der slawischen Sprache nennt – es wird sich schließlich herausstellen, dass er Recht hatte; der Brief ist besonders merkwürdig, weil, obwohl in ihm die Rede von »unserer Muttersprache« und von »der slawischen Sprache« ist und obwohl der Brief zwei Einwohner der dalmatischen Küstenstadt Split verbindet – der Brief selbst wurde in der italienischen Sprache geschrieben. Im Original steht es nämlich so: *Fatto ho una opereta in lingua nostra materna... Composta e more poetico, venite et vedetila, direte che ancora la lingua schiaua ha el suo Dante*. Der Autor schreibt also an seinen Freund über ein Kunstwerk in ihrer gemeinsamen Muttersprache – tut es aber in der Sprache Dantes.

Man könnte sagen: Das war doch eine andere Welt, Europa der Renaissance, des sechzehnten Jahrhunderts! Ja, sicher. Aber war es dann wirklich so anders? Wir haben uns heute hier versammelt, um über diesen Autor – über den kroatischen

Dichter Marko Marulić, den Autor des ersten Epos der kroatischen Literatur – auf Deutsch zu reden, also wieder einmal nicht auf Kroatisch. Die Vergangenheit ist wohl eine andere, eine fremde Welt, aber wir sind Erben dieser Welt. Deshalb können wir, und sollen wir, es versuchen, diese Welt zu verstehen.

Erstens: Wie kann jemand überhaupt auf den Gedanken kommen, sich selbst der Dante einer anderen Sprache zu nennen? Man muss nicht nur extrem selbstsicher sein (wie ich schon oben gesagt habe); man muss auch schon, so zu sagen, in der Lage sein, ein anderssprachiger Dante zu werden. Das heißt, man muss wirklich etwas gedichtet haben, was sich mit La Divina Commedia messen kann, sonst kann man sich nur lächerlich machen. Außerdem muss man auch genau wissen, welche Rolle Dante in der italienischen Kultur, in der italienischen Renaissance, hatte. Und das Wichtigste dabei ist: Die Kultur dieser anderen Sprache musste schon reif genug gewesen sein, bereit sein, um ihren eigenen Dante zu bekommen.

Als Marko Marulić den Brief mit der Nachricht über sein Epos Judita schrieb, war er etwas über fünfzig Jahre alt. Er hat schon mindestens ein großes, gelehrtes Werk in lateinischer Sprache über die Grundsätze des guten Lebens verfasst, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* (auf Deutsch in etwa: »Die Anleitung, wie man ein tugendhaftes Leben nach Vorbild der Heiligen führt«). Das Werk, eines der drei künftigen Bestsellers Marulićs der frühen Neuzeit, wurde freilich erst ein paar Jahre später, d. h. 1507, veröffentlicht; aber um 1501 war es schon fertig geschrieben.

Die Geschichte von Judith ist über die Jahrhunderte bis heute aktuell geblieben. Und obwohl die Geschichte eine Fiktion ist, wurde sie als Inspiration für zahlreiche Kunst- und Literaturwerke genutzt. Die Geschichte ist im Grunde eine „Sex and Crime Story“, sagte **Tihomir Glowatzky**. Darüber hinaus ist sie eine unverschleierte verbale Anspielung auf den Moralkodex des Pentateuchs. Mord und Sexualverbrechen galten in den mosaischen Gesetzen als Todsünden, die mit dem Tode bestraft wurden. Antike Superheldin wird aber gefeiert. Der fade Beigeschmack solcher Moralgeschichten sollte uns bis heute in dem Dilemma halten, ob es erlaubt ist, Gesetze zu brechen, um vermeintlich Schlimmeres zu verhindern - fragte Ivica Košak? am Ende.

TOP 3. Geschäftsbericht des Vorstandes

Der Geschäftsbericht wurde von Frau **Jela Šare** verfasst und **Košak** vorgestellt:

Auch dank der medialen Unterstützung von *Hrvatski Glas Berlin* können wir einen Teil der Leistungen bzw. Beteiligung der Kroatischen Kulturgemeinschaft / Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden (HKZ-Wi) für 2023 sehen. Die Titel der unten genannten, veröffentlichten Texte sind Teil des Profils, das jedes Mitglied der HKZ-Wi und jeder Freund der gemeinsamen Kultur ergänzen, korrigieren und zu Wort kommen lassen kann und soll. Konstruktive Kritik war dabei immer willkommen.

Es hätte sicherlich besser und vielleicht auch anders sein können. Der Verein HKZ-Wi besteht seit mehr als dreißig Jahren und die Arbeit der Gemeinschaft wurde auf fast zweitausend gedruckten Seiten der Zeitschrift *Riječ* vorgestellt. Die Zeitschrift wurde digitalisiert und ist auf dem Portal <http://www.rijec.hkz-wi.de/> verfügbar.

Ein Dutzend Texte (als Vorabdruck der *Riječ*-Zeitschrift) aus dem Jahr 2023, die im Folgenden vorgestellt werden, berichten über die Teilnahme der Wiesbadener Heimatgemeinschaft an gesellschaftlichen und kulturellen Ereignissen in der Heimat und im Gastland. Das *Wort/Riječ* ist zu einem Archivmedium geworden, das über die Rolle eines Mitteilungsblattes für die berichtenden Mitglieder hinausgewachsen ist und als solches weit über den lokalen Rahmen der Heimatgemeinschaften hinaus wahrgenommen wird:

1. PRÄSENTATION EINER SONDERAUSGABE DER ZEITSCHRIFT "WORD"
<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=222916>
2. NEUES BUCH AUF DER VOLLVERSAMMLUNG
<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=224123>
3. NEUE AUSGABE DER ZEITSCHRIFT "WORD/Riječ"
<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=224755>
4. ARCHIVE IN KROATIEN - ARCHIVE FÜR MICH?

<https://hkz-wi.de/naslovna/arhivi-u-hrvatskoj-arhivi-za-mene.html>

5. Der Literaturpreis der europäischen Union geht an Martina Vidaić für ihren Roman Bett Wanzen.

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=224994>

6. DAS *WORT/RIJEČ* BEI DER EUROPAWOCHE 2023

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=225099>

7. PREIS AN DEN HISTORIKER LUKA ILIĆ FÜR SEIN BUCH ÜBER MATTHIAS FLACIUS

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=225289>

8. DIE ZUKUNFT BRAUCHT ERINNERUNG UND EIN TOLERANTES ZUSAMMENLEBEN

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=225733>

9. DAS SOMMERFESTIVAL HAT BEGONNEN

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=225840>

10. GEMEINSAM IN VIELFALT

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=226152>

11. ZUSAMMENARBEIT ZWISCHEN DEUTSCHEN UND KROATISCHEN HOCHSCHULEN

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=228100>

12. NEUHEITEN AUF DER FRANKFURTER BUCHMESSE 2023

Vorstellung des Romans von Alida Bremer: Tesla oder die Vollendung der Kreise - historischer Roman oder Fiktion?

13 Der Kroatische Kulturverein Wiesbaden organisierte die Feier zum Martinstag 2023

<https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=229869>

14. ENTHÜLLUNG EINER GEDENKTAFEL ZU EHREN VON MATTHIAS ILLYRICUS IN REGENSBURG

15. IN DER TRADITION DES TRADITIONELLEN TREFFENS AM ENDE DES JAHRES EIN KONZERT MIT KROATISCHEN VOLKSLIEDERN, AUFGEFÜHRT VON DER FOLKLOREGRUPPE LADO

Die Arbeit und Zusammenarbeit in den letzten drei Jahren unter schwierigen Bedingungen der Pandemieprävention hat dies gezeigt. In einem Dutzend virtueller Treffen, bei denen eine kleine Büchersammlung vorgestellt wurde, beweisen fünf oder sechs Ausgaben des *Riječ*-Magazins, dass Kultur nicht nur ein formaler Titel, sondern auch der Inhalt unserer Gemeinschaft ist. Die Präsentation des kroatischen Buches zeigt die Breite und die (vielleicht ungenutzten) Möglichkeiten literarischer Begegnungen. Das Netzwerk der Mitarbeiter und Freunde des HKZ/OMH-Wi erstreckt sich von Kordun bis Kiel. Die Knotenpunkte dieses Netzwerks reichen von der Adria bis zur Nordsee und lassen erahnen, dass es noch mehr und noch bessere geben könnte. Die künftige Arbeit unserer Gemeinschaft und jedes lokalen Knotens wird zeigen, wie stark die Verbindungen sind und wie man unzerreißbare Fäden der gegenseitigen Zusammenarbeit weben kann. Nutzen Sie Ihren Aufenthalt in Ihrem Heimatland, um sich mit Kulturschaffenden zu treffen. Teilen und liken Sie die Inhalte unserer Arbeit in den sozialen Netzwerken.

Jela Wagner-Šare
Übersetzung: Ivica Košak

In der Zeitschrift RIJEČ Nr. 65/66, April 2023 wurde auch das Protokoll der Jahresversammlung 2022 auf Seiten 66-70 veröffentlicht. Die digitale Ausgabe der Zeitschrift Riječ befindet sich auf dem Internetportal <http://www.rijec.hkz-wi.de/>

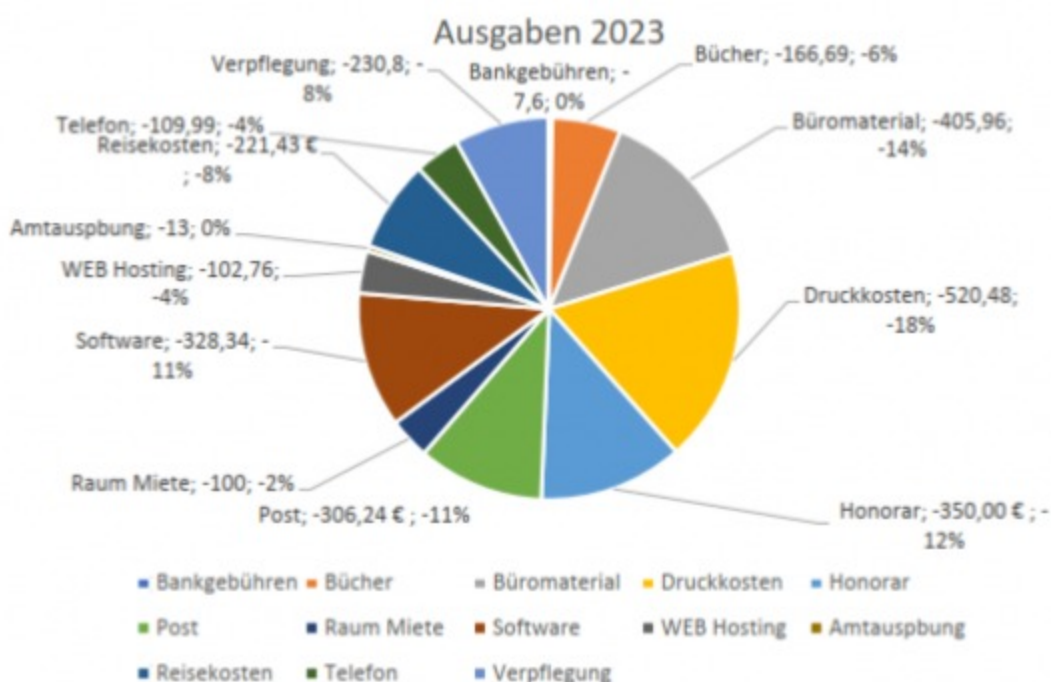
Der Geschäftsbericht wurde einstimmig angenommen.

TOP 4. Kassenbericht

Die Kassenwartin, Frau Rina Milković trug den Kassenbericht für das Jahr 2023 vor.

EINNAHMEN 2023

Buchungstag	Name Zahlungsbeteiligter	Einnahmen
08.05.2023	Esterum e.K.	10,00 €
06.12.2023	Ružica Matanić	30,00 €
22.05.2023	Tadić-Adžamić, Ljiljana	30,00 €
16.03.2023	Dr. Stanislav u. Amalija Janović	30,00 €
13.03.2023	Ivica Kosak und Marie Luise Grün-Kosak	30,00 €
13.03.2023	Ivica Kosak und Marie Luise Grün-Kosak	30,00 €
02.03.2023	Šare, Jela	30,00 €
30.01.2023	Dr. Marijan Vučak	30,00 €
17.01.2023	Rina Milković	30,00 €
14.08.2023	Ivanka Pernovšek	36,00 €
21.07.2023	Mirko und Ivanka Radanović	36,00 €
06.03.2023	Schnell Smiljka und Wilfried	36,00 €
30.01.2023	Ivan und Agneza Matotek	36,00 €
15.02.2023	Iva Matas	40,00 €
03.03.2023	Janika Ernst	50,00 €
12.05.2023	Rina Milković, Ljubica Margetić	60,00 €
09.03.2023	Jakob und Marta Rimac	72,00 €
03.08.2023	Landeshauptstadt Wiesbaden	250,00 €
12.10.2023	Matica hrvatska	507,61 €
28.07.2023	Landeshauptstadt Wiesbaden	600,00 €
10.03.2023	Landeshauptstadt Wiesbaden	600,00 €
Summe		2.573,61 €



Besonders dankbar ist der Verein Herrn **Tihomir Glowatzky** für eine Bücherspende im Wert von 1.600 Euro. 23. 04. 2023 Herr Glowatzky schenkte der Vereinsbibliothek das Sammelwerk "Fünf Jahrhunderte kroatische Literatur", herausgegeben von Matica hrvatska.

Gegenüberstellung der Einnahmen und Ausgaben laut Kassenprüfungsprotokoll


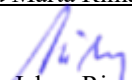
Die von dem Vorstand beauftragte Kommission: Frau Marta Rimac und Herr Jakov Rimac hat von der Kassenwartin, Frau Rina Milković vorgelegten Kassenbericht für das Jahr 2023 überprüft. Es wurde festgestellt, dass alle Bewegungen korrekt verbucht worden sind.

Alle geprüften Positionen waren durch Belege nachgewiesen. Alle Bankkonto-Auszüge waren vorhanden und wurden nachvollzogen. Die relevanten Daten wurden in den Tabellen 1 und 2 zusammengefasst.

	Datum	Stand Girokonto	SALDO
		€	€
Anfang	01.01.2023	Haben	4.247,58 €
Ende	31.12.2023	Haben	4.416,17 €

Abrechnungszeitraum: 01.01.2023 - 31.12.2023	
Einnahmen	2.573,61 €
Ausgaben	-2.405,02 €
Differenz	168,59 €

Wiesbaden, 25. 02. 2024


10. Frau Marta Rimac

2. Herr Jakov Rimac

TOP 5. Diskussion über den Bericht des Vorstandes und über den Kassenbericht

Alle Berichte wurden mehrheitlich, mit einer Stimmenenthaltung und ohne Gegenstimmen angenommen.

TOP 6. Entlastung des Vorstandes und des Kassenwartes

Herr **Jakob Rimac** beantragte die Entlastung des Vorstandes.

Der Vorstand und der Kassenwart wurden mit einer Stimme Enthaltung ohne Gegenstimmen mehrheitlich entlastet.

TOP 7. Vorstandswahlen entsprechend der Vereinssatzung § 3 Abs. 5

In geheimer Wahl wurden die neuen Vorstandsmitglieder gewählt.

Als Mitglieder der Wahlkommission wurden Herr Jakob Rimac und Herr Ibrahim Kızılgöz von der Versammlung bestellt und per Akklamation einstimmig bestätigt.

Die 10 anwesenden Mitglieder der Gemeinschaft wählten die neuen Vorstandsmitglieder.

Herr Ivica Košak wurde als Vorsitzenden-Kandidat vorgeschlagen und er nahm die Kandidatur an. Mit 8 Stimmen von abgegebenen 9 Wahlzetteln wurde Herr **Ivica Košak** zum Vorsitzenden in geheimer Wahl gewählt.

Herr Ivica Košak nahm die Wahl an.

Die Kandidaten für die 8 Mitglieder des Vorstandes waren:

1. Marina Beroš,
2. Nina Pavić-Colić,
3. Jela Wagner-Šare,
4. Rina Milković,
5. Dr. Angela Ilić,
6. Ružica Matanić,
7. Jasminka Odrlić,
8. Ljubica Turić.

Zu neuen Vorstandsmitgliedern wurden in geheimer Wahl gewählt (mit Stimmen/abgegebenen Stimmen): Marina Beroš, 9/9, Nina Pavić-Colić, 9/9, Jela Wagner-Šare, 9/9, Rina Milković, 9/9, Dr. Angela Ilić, 9/9, Ružica Matanić, 9/9, Jasminka Odrljin, 9/9 i Ljubica Turić, 9/9.

Die gewählten Mitglieder nahmen die Wahl an.

TOP 8. PAUSE – Die neu gewählten Vorstandsmitglieder zogen sich in der Pause zur 1. konstituierenden Sitzung zurück.

TOP 9. (Die Versammlung nahm ihre Arbeit wieder auf.) Verschiedenes mit Diskussion über die Ausrichtung der zukünftigen Vereinstätigkeiten

Der Vorsitzende Herr Ivica Košak teilte der Versammlung die neu verteilten Aufgaben des Vereinsvorstandes mit. Die Aufgabenteilung wurde einstimmig beschlossen, protokolliert und die Vorstandsmitglieder nahmen die ihnen zugesprochenen Aufgaben an. Die Aufgaben sind wie folgt verteilt:

- 1. Nina Pavić-Colić, 1. stellvertretende Vorsitzende**
- 2. Dr. Angela Ilić 2. stellvertretende Vorsitzende**
- 3. Jasminka Odrljin, Sekretärin**
- 4. Rina Milković, Kassenwartin**
- 5. Ružica Matanić, Beisitzerin**
- 6. Jela Wagner-Šare, Beisitzerin**
- 7. Marina Beroš, Beisitzerin**
- 8. Ljubica Turić, Beisitzerin**

Der neue Vorstand nahm seine Arbeit auf.

TOP 8. *Verschiedenes.* Vorgeschlagen wurden folgende Aktivitäten für das Jahr 2024:

1. Pflege der Internet-Präsenz www.hkz-wi.de
2. Herausgabe des Mitteilungsblattes „*Riječ – Das Wort*“ Nr. 67 und Nr. 68 für das Jahr 2024
Unsere publizistische Tätigkeit bietet nicht nur die dauerhafte Archivierung von Ergebnissen der Vereinsarbeit, sondern stärkt auch die Sprach- und Kommunikationskompetenz der Teilnehmer. Die Aufwendungen für redaktionelle Tätigkeiten sind gleichzeitig ein Beleg für den Beitrag jedes Einzelnen im Verein, aber auch ein Mittel zur Präsentation der eigenen Kulturkompetenz nach außen. Um im multikulturellen Milieu ebenbürtig agieren zu können, sollte unsere zukünftige Arbeit über nationalen Kulturgrenzen hinweg ausgeweitet werden.
3. Veranstaltung anlässlich des „Internationalen Tages der Muttersprache“ der UNESCO am 21.02.2024
4. Welttag des Buches am 23. 04.2024
5. EUROPAWOCHE 2024, Podiumsdiskussion und Workshop anlässlich der EU-Woche
7. Buchvorstellung und Diskussionsveranstaltung in der Interkulturellen Woche 2024
8. St. Martinstag – Vereinsausflug unter Beteiligung der Arbeitsgruppe für Selbsthilfe im November 2024
9. Betreuung der Selbsthilfegruppe „Kultur als Lebenshilfe“ <http://www.lebenshilfe.hkz-wi.de/>

Die Versammlung endete um 21:00 Uhr.

Wiesbaden, den 25. Februar, 2024



Protokollführer: Ibrahim Kızılgöz



IN MEMORIAM



SLAVEN LJILJANIĆ

Slaven Ljiljanić, istaknuti član Hrvatske kulturne zajednice / Ogranaka Matice hrvatske u Wiesbadenu hrvatske zajednice i član Župnoga vijeća Hrvatske katoličke župe u Wiesbadenu; preminuo je u petak, 20. listopada, oko dva sata ujutro, u 58. godini života

Naša zajednice u glavnom gradu pokrajine Hessen izgubila je vjernog suradnika, višegodišnjeg člana predsjedništva, kolegu i dragoga prijatelja koji je uvijek bio spreman pomoći.

Volio se šaliti, a odlikovao se ljubaznošću i zračio dobrotom. Njegov doprinos zajedničkom životu zajednice Hrvata u Wiesbadenu ostavio je neizbrisivi trag.

Njegova supruga Vesna je s velikom ljubavlju brinula o njemu zajedno sa svojom kćerkom Miom i sinom Markom.

Slaven se od prosinca 2021. godine borio s teškom bolešću i svi smo se nadali da će Slaven ozdraviti.

Pokojni Slaven pokopan je u Rožatu kod Dubrovnika.

Posljednja počast preminulom održana je na susretu u subotu, 21. 10. 2023.godine u Kući Mainz-Zagreb, Augustusstr. 29, 55131 Mainz s početkom u 18:00 sati u okviru literarnog susreta Hrvatske kulturne zajednice / Ogranaka Matice hrvatske iz Wiesbadena.

Ivica Košak

KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN e.V.

Die Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden wurde 1990 in Wiesbaden gegründet und hat etwas über 120 Mitglieder. Die Mitgliedschaft ist unabhängig von nationaler oder religiöser Zugehörigkeit und wird nur durch Akzeptanz unserer Ziele bedingt. ([Vereinsdatenbank der Stadt Wiesbaden](#))



Vorsitzender
Ivica Košak
ivica.kosak@online.de



Jela Wagner-Šare
j.sare@gmx.de



Stellvertretende Vorsitzende
Dr. Angela Ilić
Ilic@ikgs.de



Marina Beroš
mmarticberos@gmail.com



Stellvertretende Vorsitzende
Nina Pavić Colić
ninapavic.colic@gmail.com



Geschäftsführerin
Jasminka Odrlić
jasminka@odrljin.net



Ružica Matanić
info@hkz-wi.de



Kassenführerin
Rina Milković
rina.milkovic@gmail.com



Ljubica Turić
ljubica.turic@outlook.de



Marko Marulić (lat. Marcus Marulus Spalatensis) (Split, 18. kolovoza 1450. – Split, 5. siječnja 1524.) bio je hrvatski književnik i humanist, otac hrvatske književnosti. Često mu se dodijeva i etnik Splitsanin. Ostavio je bogat i raznovrstan opus, koji se odlikuje iznimnom književnom stilizacijom, znanjem i vještinom te sposobnošću prilagodbe raznovrsnoj čitateljskoj publici.

RIJEČ - glasnik Hrvatske kulturne zajednice - Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden, br. 67/68 2024.

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT



RIJEČ ISSN 2196-6109

RIJEČ
Kijec